

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

FARKLI BRANŞ SPORCULARININ SPORDA AHLAKTAN
UZAKLAŞMALARINDA ANTRENÖRLERİN ETİK DIŞI
DAVRANIŞLARININ ETKİSİ

Doktora Tezi

Hazırlayan
EYYÜP SARIKOL

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Aziz GÜÇLÜÖVER

Ocak-2021
KIRIKKALE

KABUL-ONAY

Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Doktora Programı çerçevesinde yürütülmüş olan bu çalışma aşağıdaki jüri üyeleri tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 11 /01/2021

İmza

Doç.Dr. İlhan ADILOĞULLARI
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Spor Bilimleri Fakültesi

Jüri Başkanı

İmza

Doç.Dr. Fikret ALINCAK
Gaziantep Üniversitesi
Spor Bilimleri Fakültesi

Üye

İmza

Dr.Öğr. Üyesi Aziz GÜÇLÜÖVER
Kırıkkale Üniversitesi
Spor Bilimleri Fakültesi

Üye

İmza

Dr.Öğr. Üyesi Abdullah Yılmaz
Kırıkkale Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi

Üye

İmza

Dr.Öğr. Üyesi Murat UYGURTAŞ
Kırıkkale Üniversitesi
Spor Bilimleri Fakültesi

Üye

SİMGELER VE KISALTMALAR

AEDÖ: Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları ile İlgili Sporcu Algısı Ölçeği

SAUÖ: Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formu

UNİCEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

FİLA: Uluslararası Güreş Federasyonları Birliği

ŞEKİLLER

Şekil 3.1. Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımları.....	57
Şekil 3.2. Çalışmaya katılanların spor türüne göre yüzelik dağılımları.....	58
Şekil 3.3. Katılımcıların yaptıkları branş değişkenine göre yüzelik dağılımları.....	59
Şekil 3.4. Katılımcıların sporculuk düzeyine göre yüzelik dağılımları	60

ÇİZELGELER

Çizelge 3.1 Katılımcıların cinsiyet değişkenine yüzdelerik dağılımları	57
Çizelge 3.2. Çalışmaya katılanların Yaş, Spor Yapma Yılı ve Antrenörü ile çalışma süresi değişkenlerine göre yüzdelerik dağılımları.....	58
Çizelge 3.3. Çalışmaya katılanların spor türüne göre yüzdelerik dağılımları.....	58
Çizelge 3.4. Katılımcıların yaptıkları branş değişkenine göre yüzdelerik dağılımları..	59
Çizelge 3.5. Katılımcıların sporculuk düzeyine göre yüzdelerik dağılımları	60
Çizelge 3.6. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma, Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutlarının tanımlayıcı analizleri	60
Çizelge 3.7. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma, Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre t testi analizleri	61
Çizelge 3.8. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma, Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları ortalamalarının Spor türü değişkenine göre t testi analizleri	62
Çizelge 3.9. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ortalama değerlerinin branş değişkenine göre tek yönlü varyans analizi Sonuçları	63
Çizelge 3.10. Katılımcıların Antrenör Etik Dışı Davranışları ve alt boyutları ortalama değerlerinin branş değişkenine göre tek yönlü varyans analizi Sonuçları	64
Çizelge 3.11. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ortalama değerlerinin spor yapma yılı değişkenine göre tek yönlü varyans analizi Sonuçları	66
Çizelge 3.12. Katılımcıların Antrenör Etik Dışı Davranışları ve alt boyutları ortalama değerlerinin sporculuk yılı değişkenine göre tek yönlü varyans analizi Sonuçları....	66
Çizelge 3.13. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ortalama değerlerinin Antrenörü ile çalışma süresi değişkenine göre tek yönlü varyans analizi Sonuçları..	67

Çizelge 3.14. Katılımcıların Antrenör Etik Dışı Davranışları ve alt boyutları ortalama değerlerinin antrenör ile çalışma süresi değişkenine göre tek yönlü varyans analizi Sonuçları	67
Çizelge 3.15. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma, Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları ortalamalarının Sporculuk Düzeyi değişkenine göre tek yönlü varyans (One Way Anova) testi analizleri.....	68
Çizelge 3.16. Katılımcıların Yaş, Sporculuk Yılı, Antrenörleri ile Çalışma Süresi değişkenlerinin Sporda Ahlaktan Uzaklaşma değişkeni ile ilişki analizi	69
Çizelge 3.17. Katılımcıların Yaş, Sporculuk Yılı, Antrenörleri ile Çalışma Süresi değişkenlerinin Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları ile ilişki analizi.....	70
Çizelge 3.18. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ile Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişki analizi	71

Sarıkol Eyyüp, Farklı Branş Sporcularının Sporda Ahlaktan Uzaklaşmalarında Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarının Etkisi, Doktora Tezi, Kırıkkale

ÖZET

Son yıllarda spor ortamında sporcuların davranışlarının nedenlerinin incelenmesi özellikle spor bilimciler için ilgi çekici konuların başında gelmektedir. Sporun ve sporcuların tüm toplumu etkileme gücü dikkate alındığında sporcuların sergilediği ya da sergileyemediği ahlaki davranışlar daha da önem kazanmaktadır. Bu araştırma farklı branş sporcularının ahlaktan uzaklaşmalarında antrenörlerinden algıladıkları etik dışı davranışların etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmaya Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesinde öğrenim gören farklı branşlarda sporculuk hayatına devam eden 1330 öğrenci katılmıştır. Araştırma verileri 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılı içerisinde elde edilmiştir. Araştırma verileri Boardley ve Kavussanu (2008) tarafından geliştirilen, Gürpınar (2015) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan "Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formu" (SAUÖ) ve Güven ve Öncü (2012) tarafından geliştirilen "Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları ile İlgili Sporcu Algısı Ölçeğinden" elde edilmiştir. Verilerin analizi SPSS programında gerçekleştirilmiştir. Öncelikle verilerin normal dağılım testi yapılmış ve veriler normal dağılım gösterdiği için parametrik testler uygulanmıştır. Bu bağlamda iki veya daha fazla bağımsız grubun karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi ile anlamlı farklılara ait grup içi ikili karşılaştırmalarda Tukey testi, ikili gruplarda ise bağımsız örneklem t testi ve değişkenlerin arasındaki ilişkiyi inceleyen Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda sporda ahlaktan uzaklaşma nedenleri, antrenörlerin etik dışı davranışlarına ilişkin sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Buna göre; tüm ortalama farklılıklarında erkek sporcuların ortalamaları kadın sporculardan anlamlı olarak daha yüksektir. Sporda ahlaktan uzaklaşma, antrenörlerin etik dışı davranışlarına ilişkin sporcu algıları ölçeği alt boyutlarından sportmenlik ve kişilik özellikleri ortalamalarının yapılan spor türü değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı, antrenörlerin etik dışı davranışlarına ilişkin sporcu algısı ortalaması ve antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu ortalamalarının anlamlı olarak farklılaştığı ve bu farklılığın takım sporu yapan sporcular lehine olduğu bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Antrenör, Etik, Spor, Sporcu

**Sarikol Eyyup, The Effect of the Unethical Behaviors of Trainers on the
Morality of Sports by Different Disciplines, PhD, Kirikkale**

ABSTRACT

In recent years, examining the reasons for the behavior of athletes in the sports environment is one of the most interesting topics especially for sports scientists. Considering the power of sports and athletes to influence the whole society, moral behaviors that athletes exhibit or cannot exhibit gain more importance. This study was carried out to examine the effect of unethical behaviors perceived by their trainers on the departure from morality by different sportsmen. 1330 sport athlete students continuing their sports life in different branches studying in Turkey's seven geographical regions participated in the study. The research data were obtained in the 2019-2020 Education-Training year. The research data are from the "Short Form of Morality in Sports Scale" (SAUÖ) developed by Boardley and Kavussanu (2008) and adapted into Turkish by Gürpınar (2015) and the "Athlete Perception Scale Related to Unethical Behaviors of Trainers" developed by Güven and Öncü (2012). has been obtained. The analysis of the data was carried out in the SPSS program. First of all, the normal distribution test of the data was performed and parametric tests were applied because the data showed normal distribution. In this context, one-way analysis of variance and Tukey test for in-group paired comparisons of significant differences, independent sample t test for paired groups and Pearson correlation test that examines the relationship between variables were used in the comparison of two or more independent groups. As a result of the analysis, the reasons for moving away from morality in sports, the athlete perception scale and sub-dimensions of the trainers' unethical behavior differ significantly according to the gender variable. According to this; The averages of male athletes are significantly higher than female athletes in all mean differences. Avoiding morality in sports, sportsmanship and personality traits of the sub-dimensions of the athlete perception scale regarding the unethical behaviors of the trainers did not differ significantly according to the type of sport variable, the average of the athlete perception regarding the unethical behaviors of the trainers and the coach-athlete relationship sub-dimensions differ significantly, and this difference It has been found to be in favor of athletes doing team sports.

Keywords: Athlete, Coach, Ethic, Morality, Sport

İÇİNDEKİLER

KABUL-ONAY	i
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	ii
ŞEKİLLER.....	iii
ÇİZELGELER.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ	x
1. GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	3
Problem	4
Alt Problemler.....	4
Sınırlılıklar	5
Çalışmanın Önemi.....	5
1.1. Bireysel Sporlar	9
1.2. Takım Sporları.....	16
1.3. Sporcu ve Antrenör	20
1.3.1. Amatör Sporcu	21
1.3.2. Profesyonel Sporcu.....	21
1.3.3 Milli Sporcu.....	21
1.4. Ahlak	22
1.4.1. Ahlaki Gelişim Kuramları	22
1.4.1.1. Psikanalitik Kuram ve Ahlak.....	23
1.4.1.2. Davranışçı Kuram ve Ahlak	26
1.4.1.3. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Ahlak	27
1.4.1.4. Bilişsel Yaklaşım ve Ahlak	29
1.4.2. Sporda Ahlak	36
1.4.3. Sporda Ahlakтан Uzaklaşma	37
1.4.3.1. Ahlakтан Uzaklaşmanın 8 Mekanizması (Davranış Kalıbı)	38
1.4.4. Fair Play	40
1.4.4.1. Fair Playle İlişkili Bazı Kavramlar	41
1.4.5. Etik	41
1.4.5.1. Etik Yaklaşımlar	42
1.4.5.2. Etiğin Dayandığı Temeller	42
1.4.5.3. Etik Türleri.....	43
1.4.6. Etik ve Ahlak Kavramı Arasındaki Fark	45
1.4.7. Sporda Etik	45
1.4.8. Sporda Etik İlkeleri.....	46
1.4.8.1. Sporcu Etik İlkeleri.....	46
1.4.8.2. Antrenör Etik İlkeleri.....	47
1.4.8.3. Spor Yöneticisi Etik İlkeleri	47

1.4.8.4. Hakem Etik İlkeleri.....	47
1.4.8.5. Spor Yazarı Etik İlkeleri.....	48
1.4.8.6. Spor Seyircisi Etik İlkeleri.....	48
1.4.8.7. Spor Bilimcilerin Etik İlkeleri	48
1.4.9. Sporda Etik Dışı Davranışlar.....	48
1.4.9.1. Doping	49
1.4.9.2. Şiddet	51
1.4.9.3. Şike	52
1.4.10. Sporda Etik Alanında Yapılmış Çalışmalar	52
2. GEREÇ-YÖNTEM.....	54
2.1. Araştırmanın Modeli	54
2.2. Evren ve örneklem.....	54
2.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	55
2.3.2. Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları ile İlgili Sporcu Algısı Ölçeği (AEDÖ).....	55
2.4. Verilerin Analizi.....	55
3. BULGULAR.....	57
3.1. Tanımlayıcı Analizler.....	57
3.2. Araştırmaya İlişkin Hipotezler	61
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	73
KAYNAKÇA.....	81
EKLER.....	98
EK-III: İntihal Raporu.....	101
.....	101

ÖNSÖZ

Günümüz dünyasında gelişen teknoloji insanları günden güne sedanter yaşam tarzına yönlendirmektedir. İnaktif yaşam tarzına alışan bireyler eklem ağrıları, kardiyolojik rahatsızlıklar, obezite gibi birçok hastalığa davetiye çıkarmaktadırlar. Fiziksel olarak aktif olan kişilerin sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda ruhsal ve mental olarak da daha kaliteli bir yaşam sürdürdükleri kaçınılmaz bir gerçektir. Spor bireylerin sosyal, fiziksel ve duygusal anlamda zinde kalmalarını sağlayan ve bununla birlikte bireylerin mental, ruhsal ve sosyal anlamda gelişimi sağlayan bir faaliyet olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra spor bireylerin farklılıklarını ortadan kaldırırken aynı zamanda bireysel yetenek ve kapasitelerinin farkına varılmasını sağlayan bir olgudur. Sporun bireyleri ve toplumları bir araya getirme ve fırsat eşitliği sağlama anlamında da çeşitli etkileri bulunmaktadır. Diğer yandan spor ekonomik anlamda da bacasız fabrika olarak adlandırılırken sporun doğrudan veya dolaylı olarak kişi ve kurumlara ekonomik anlamda önemli katkılar sağladığı bilinmektedir. Dünya genelinde popülerliğini kazanmış spor branşlarından oldukça iyi gelir elde edilmesi spordaki rekabeti oldukça arttırmaktadır. İşte bu rekabet çemberinde de antrenörlerin sporcularını ahlak ve etik çerçevesinde yetiştirmesi oldukça önem arz etmektedir. Yapılan bu bilimsel çalışma bu alanda ulusal ve uluslararası literatüre katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Çalışma boyunca bilgi ve birikiminden beni mahrum bırakmayan ve her konuda tarafıma yardımcı olan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Aziz GÜÇLÜÖVER hocama teşekkürlerimi sunarım. Araştırmam boyunca akademik bilgi ve tecrübeleriyle katkılar sağlayan Doç. Dr. İlhan ADILOĞULLARI, Doç. Dr. Fikret ALINCAK, Dr. Öğr. Üyesi Abdullah YILMAZ, Dr. Öğr. Üyesi Murat UYGURTAŞ hocalarıma ve değerli kardeşim Mustafa Furkan Yılmaz' a teşekkür ederim. Akademik hayatımda maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen, Prof. Dr. Oğuzhan YONCALIK, Doç. Dr. Mehmet Ali ÖZTÜRK hocalarıma, değerli büyüğüm Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YIKILMAZ'a ve kıymetli hocam Mahmut ASLAN'a teşekkürlerimi sunarım. Hayatımın her anında yanımda olan çok kıymetli Babam ve Anneme şükranlarımı, Eşim ve Kardeşime sevgilerimi sunarım.

Saygılarımla
Eyyüp SARIKOL

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze sporun yapılış biçimi veya yüklendiği anlama bakıldığında spor, ilk çağlarda savaşa hazırlık, hayatta kalabilmek için önemli bir araç, eğlence ve oyunlarda kullanılan vazgeçilmez bir bedensel hareketler bütünü olarak algılanmaktadır. Zamanla değişen toplumsal yapı ve kültürel etkilerle birlikte ve özellikle geleneksel toplumdan modern toplum hayatına geçişin de etkisiyle sporun algılanış ve yaşanış biçimi farklılığa uğramış, spor artık daha sistemli ve planlı olarak gerçekleştirilen hareketler dizisi olarak karşımıza çıkmıştır (Çumralıgil ve Görücü, 2007).

Sanayi devrimine kadar daha çok dini anlayışlar, içinde bulunulan sosyal yapının gelenek ve göreneklerinin etkisi altında kalan spor, kurumsallaşma ve kurullaşma noktasında zayıf bir konumdaydı. Ancak sanayileşme ve küreselleşmenin de etkisi ile birlikte kurumsal kimlik kazanmaya başlayan spor, modern-sanayi toplumunun önemli bir sosyal ve kültürel enstrümanı haline gelmiştir (Aslım, 2007). Spor, yaşanan bu değişimler neticesinde yirminci yüzyıl öncesinde bireyler ve toplumlar üzerinde etki gücü artan farklı misyonları yüklenmeye hazırlanmış bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Tanrıverdi, 2012). Bu bağlamda spor birçok ülke tarafından sosyal kültürel etkilerinin yanı sıra devletlerin uluslararası rekabette önemli araçlarından biri olmuştur. Ülkeler sportif rekabette zirvede olabilmek için ciddi yatırımlar yapmışlar ve böylelikle spor günümüzün en büyük endüstrilerinden biri haline gelmiştir (Aslım, 2007). Öyleki, ulusal düzeyde “spor endüstrisi; tesis yönetimi, spor organizasyonları, sponsorluk, profesyonel spor ve ligler, şampiyonalar, fitness ve sağlık gibi pek çeşitli dallara ayrılan bir endüstriyen” (Arıpınar ve Donuk, 2011), uluslararası anlamda ise spor organizasyonlarına ev sahipliği yapıldığında tesisleşme hamleleri (spor tesisleri, ulaşım, haberleşme, konaklama vb), organizasyonda sürecindeki gelirler (yayın gelirleri, maç günü diğer gelirler, yeme-içme ve konaklama gelirleri ve diğer gelirler) ciddi anlamda bir ekonomik hacim oluşturmaktadır. Özellikle kitle iletişim araçlarının hızlı bir şekilde geliştiği yirminci yüzyılın ortalarından itibaren toplumların spor ortamına olan ilgisi daha da artmıştır. Buna bağlı olarak spor önemli bir gelir ve reklam aracı haline gelmiştir. Bununla birlikte sporcuların üstlendiği misyon, antrenman metotları, oyuna olan motivasyonları ve bakış açıları, performans üzerine algılayış biçimleri ve

kişilikleri farkı şekilde etkilenmiştir (Doğan, 2004). Dahası sporda artan ekonomik hacme bağlı olarak spor ortamının başrol oyuncularını (sporcu, antrenör, yönetici vb.) pastadan daha fazla pay alabilmek için toplumsal baskı altına alınarak ahlaki ve etik dışı davranışlara baskılanmışlardır (Yoncalık ve Gündoğdu, 2007). Böylece sporcular, antrenörler ve spor yöneticileri sportif erdem ve spor ahlakından uzaklaşarak daha fazla para ve ün kazanabilmek için farklı davranışlar sergileme noktasına gelmişlerdir (Tanrıverdi, 2007).

Sporcu ve antrenörlerin süreç içerisinde ortaya koydukları davranışlar birbirlerini farklı şekilde etkileyebilir (Kaya, 2000). Antrenörlerin sergileyeceği davranışların evrensel boyutta kabul görmüş ve benimsenmiş etik değerlere uygun olması gerekmektedir (Dolaşır-Tuncer ve Büyüköztürk, 2009). Bundan dolayı Sarı ve Deryahanoğlu (2019) ahlaktan uzaklaşmanın öncülleri üzerine araştırmalar yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda sporcular için önemli bir figür olan antrenörlerin etik dışı davranışlarının sporcuların ahlaktan uzaklaşmasına olan etkisinin incelenmesi çalışmanın amaçları arasındadır.

Diğer yandan konuya ilişkin yapılan çalışmalara bakıldığında sınırlı sayıda çalışma bulunduğu görülmektedir. Corrion vd., (2009) 24 sporcu (basketbol ve tekvando) ile yarı yapılandırılmış modelle yapmış oldukları çalışmada rekabetçi sporlarda ahlaktan kopuş veya ayrılmayı, Boardley ve Kavussanu (2010) 307 erkek futbolcu ile yapılan çalışmada ego ve görev yöneliminin antisosyal davranışlar üzerindeki etkisini, Shields, Funk ve Bredemeier (2015) çeşitli spor branşlarında spor yapan 713 üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmada ahlaktan uzaklaşmanın karakter ile ilişkisini, Jones vd., (2017), sporda ahlaki kopukluğun ve antisosyal davranışın bir göstergesi olarak kişiliğin ve özellikle narsisizmin etkisini, Hodge vd., (2013) sporda doping kullanımında motivasyon faktörleri ve ahlaktan uzaklaşmanın etkisini, Šukys ve Jansonienė (2012) sporcu değerleri ve sporda ahlaktan uzaklaşmanın bazı demografik değişkenlerle ilişkisini incelemişlerdir. Bununla birlikte yurt içi yapılan çalışmalara bakıldığında Büyüköztürk ve Tuncel-Dolaşır (2009) antrenörlerin mesleki etik ilkeleri ölçeceği geliştirme çalışması, Tanrıverdi (2012) spor ahlaki ve şiddet, Gürpınar (2015) sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğinin Türkçe uyarlaması, Güvendi ve Keskin (2016) sporcuların antrenörlerinden algıladıkları etik dışı davranış algısına göre saldırganlık ve öfke davranışları inceleyen çalışmaları, Şeker ve Uslu (2020) spor yapan ve yapmayan üniversite

öğrencilerinin saldırganlık, sosyal beceri ve spor ahlakı düzeylerini inceleyen çalışmaları, Gürpınar ve Kurşun (2013) sportmenlik yönelimi, Akoğlu vd. (2019) uluslararası sporcuların sporda ahlaktan uzaklaşma ve sportmenlik davranışlarını incelenmesi, Karakoç vd., (2011) milli takım düzeyindeki erkek judocuların kulüp antrenörlerinde gözlemledikleri etik dışı davranışların incelenmesi gibi benzer konularda yapılmış güncel çalışmalar bulunsa da ahlaktan uzaklaşma konusunda sınırlı sayıda araştırma bulunduğu görülmektedir. Ancak çalışmamızın konusu ile çok yakın bir çalışma ise Güvendi ve Türksoy-Işım (2019) takım sporu yapan sporcuların sporda ahlaktan uzaklaşmalarında antrenörlerin etik dışı davranışlarının etkisi isimli çalışmalarında 305 sporcu ile çalışmışlardır. İlgili çalışma yalnız takım sporu yapan sporculara yöneliktir ve örneklem sayısı itibari ile sınırlı bir çalışmadır. Yapmış olduğumuz çalışmanın takım sporu yapan sporcuların yanı sıra bireysel spor yapan sporcuları da kapsamaması, çalışmamız sonucunda 7 farklı coğrafi bölgede bulunan farklı kültürlerdeki aktif spor yapan sporculara ulaşılması, sporcuların sporculuk düzeylerine ve yaş aralıklarına göre değerlendirilmesi ve bu parametrelere göre anlamlı farklılıklar bulunması çalışmamızın önemini arttırmaktadır.

Problem Durumu

Çalışma farklı branştaki sporcuların spor ahlakından uzaklaşmasında antrenörlerin etik dışı davranışlarının etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Gelişen spor sektöründe sporcuların kıyasıya rekabet koşullarında ortaya koyacağı ahlaki davranışlar hem kendileri hem de topluma rol model olmaları açısından önemlidir. Özellikle sporcuların doğrudan etkileşim içerisinde oldukları antrenörlerinden algıladıkları davranış kalıplarının onların oyun içerisindeki ahlaki veya ahlaki olmayan davranışlarının temelini oluşturabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda alan yazınına bakıldığında konu ile ilişkili olarak farklı branştan sporcular üzerine yapılmış çalışma sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Alan yazında yapılan taramada Güvendi ve Türksoy Isim'in (2020) yaptıkları çalışma içerik olarak çalışmamızla benzer olmakla birlikte, çalışmanın sadece takım sporları yapan sporcularla (Futbol, Basketbol ve Voleybol) sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu noktadan hareketle bireysel ve takım sporu yapan farklı branştan sporcuları da içine alan bilimsel araştırmamız, literatüre bu yönüyle katkı sağlayarak bu alanda ileride çalışma yapmak isteyen araştırmacılara yol gösterici olacaktır. Antrenörün yetişme

tarzı, getirdiği kültürel özellikleri, almış olduğu eğitim ve daha birçok etkenin antrenör ve sporcu arasındaki ilişkiyi olumlu ya da olumsuz etkilediği bilinmektedir. Bu bağlamda çocuklar ve gençlerin prososyal davranışlar ortaya koyması, erdemli ve ahlaklı olması ve hayata ilişkin olumlu davranış ve tutumu kazanması beklentisi ile gönüllü olarak götürdüğümüz spor alanlarındaki antrenör davranışlarının sporcuların etik davranışlarına etkisi araştırmamızın temel sorunsalını oluşturmuştur. Bu bağlamda çalışmamız temel soru ve diğer alt sorular yolu ile sporcuların spor alanında ahlaktan uzaklaşmalarında antrenörlerin etik dışı davranışlarının ne kadar etkili olabileceğini test etmiştir.

Problem

Araştırmamızın ana problemi, etik dışı davranışlar sergileyen antrenörlerin sporcuların ahlaktan uzaklaşmalarına neden olup olmadığının belirlenmesi ve ahlaktan uzaklaşma durumu var ise bu davranışların etkilerinin incelenmesi olarak belirlenmiştir.

Alt Problemler

Farklı branş sporcularında sporda ahlaktan uzaklaşma cinsiyete göre değişir mi?

Farklı branş sporcularında sporda ahlaktan uzaklaşma branş türüne göre değişir mi?

Farklı branş sporcularında sporda ahlaktan uzaklaşma spor yapma yılına göre değişir mi?

Farklı branş sporcularında sporda ahlaktan uzaklaşma antrenör ile çalışılan süreye göre değişir mi?

Farklı branş sporcularında sporda ahlaktan uzaklaşma sporculuk düzeyine göre değişir mi?

Farklı branş sporcularında sporcuların antrenörlerinden algıladıkları etik dışı davranışlar cinsiyete göre değişir mi?

Farklı branş sporcularında sporcuların antrenörlerinden algıladıkları etik dışı davranışlar branş türüne göre değişir mi?

Farklı branş sporcularında sporcuların antrenörlerinden algıladıkları etik dışı davranışlar spor yapma yılına göre değişir mi?

Farklı branş sporcularında sporcuların antrenörlerinden algıladıkları etik dışı davranışlar antrenör ile çalışılan süreye göre değişir mi?

Farklı branş sporcularında sporcuların antrenörlerinden algıladıkları etik dışı davranışlar sporculuk düzeyine göre değişir mi?

Sınırlılıklar

-Araştırma verilerinin toplanması 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılı ile sınırlıdır.

-Araştırma aktif olarak spor yapan sporcular ile sınırlıdır.

-Araştırma Türkiye'deki 7 farklı coğrafi bölgede bulunan en az bir üniversite katılımı ile sınırlıdır.

-Araştırma verilerinin toplanması katılımcıların kendilerine sunulan ölçekleri cevaplamaları ile sınırlıdır.

Çalışmanın Önemi

Antrenörler sporcuların sadece antrenman yaptırdığı ve onları müsabakaya hazırlayan kişiler değil, aynı zamanda davranışlarıyla ve yaşantılarıyla sporcular için örnek teşkil edebilecek kişilerdir. Bu nedenle iş ve sosyal yaşantısında etik dışı davranış sergileyen antrenörlerin sporcuların kariyer ve kişisel gelişimlerinde ahlaki açıdan ne derece etkisi olacağı bilimsel verilerle ortaya konabilir. Tüm bu veriler ışığında etik davranışların birbiriyle olan ilişkisinin antrenörleri ve sporcuları etkileyip etkilemediğini irdelemek, sonuçlarını ortaya koyabilmek ve bu sonuçları konuyla ilgili kişiler ve kurumlarla (Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde çalışan ilgili personeller, Ulusal ve Uluslararası federasyonlar, bireysel ve takım antrenörleri, kulüpler vb.) paylaşarak onları bilgilendirmek araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

Literatür Bilgi

Spor; çeşitli fiziksel faaliyetler yolu ile birey ya da bireylerin katılımı ile bir rekabet ya da yarışma kapsamında (Penney ve Chandler, 2000) insan bütünü oluşturarak fiziki, ruhi, sosyal ve duygusal özelliklerin eğitiminde ihtiyaç duyulan bir araç ve eylem olarak tanımlanabilmektedir (Grössing, 1992). Sporun diğer

tanımlamalarına bakıldığında ise, kavramsal olarak spor; kişilerin yetenek gelişimine destek sağlayan, bireysel, grup veya takım halinde kendine özgü kurallar bütünü içerisinde araçlı-araçsız olarak serbest zaman diliminin tamamı veya bir kısmında meslek unvanı taşıyan, sosyalleşmeye, toplumları bütünleştirici, rekabete dayalı olan sosyal ve kültürel bir olgu olarak ifade edilebilir (Erkal, 1982). Kişinin fiziksel aktivite ve motorsal becerilerini, zihinsel, ruhsal ve sosyal yetilerini geliştiren ve bu yetilerini belirli kurallar içinde yarıştırmasını amaçlayan eğitici ve eğlendirici olan faaliyetlerdir (İnal, 2003). Her ne kadar spor fiziksel, fizyolojik, psikolojik ve duyuşsal gelişime yapmış olduğu katkı, bireyler ve toplumlar arası sevgi, saygı, hoşgörü, dürüstlük gibi kavramların kazanılmasında önemli bir araç olsa da bahsi geçen olumlu edinimlerin hepsi bireyler ve toplumlar tarafından kazanıldığını ifade etmek gerçeklikle pek mümkün değildir (Sevim vd.,2001).

Ahlak kavramı insanoğlu var olduğundan ve sosyal hayat içerisinde kendini ifade etmeye başladığı andan itibaren terennüm edilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoğu zaman çeşitli zamanlarda ve çeşitli sosyal katmanlarda davranışların doğruluğu noktasında bir ölçü ve değerlendirme mekanizması olarak insanlar arasında ifade edilen soyut bir kavramdır. Ahlak; olumlu ve olumsuz davranış arasında yaptırım gücü olan bir ayıraç (Yıldırım, 2018), Lamberton ve Minor (1995)'e göre kültürel değerler ve idealler bağlamında belirlenmiş doğru ve yanlışlara gösterilen davranış uyumu, Topbaşı'ya göre (2006) ise olumlu ve olumsuz davranış kalıpları içerisinde bireylerin sorumlu oldukları davranışlar ve kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Spor ortamında ahlak kavramı genellikle Fair Play Kavramı olarak kullanılmaktadır. Fair play kavramı ise Tel (2014) "hak ve dürüstlüğü dayalı bir oyun, kurallara bağlı olma, rakibe karşı saygı duyma, haksız olan avantajlı durumlardan uzak durma ve fayda sağlamaya kalkışmama, rakibe üstünlük sağlamaktan ziyade rakiple birlikte olmaktan mutluluk duymayı, yapılan skorda olduğu kadar rakibin elde ettiği skoru da takdirle karşılamayı benimseyebilmek" olarak açıklamaktadır (Akt.Yıldırım, 2018).

Günümüzde sporcularından ve spor ortamının diğer unsurlarından (antrenör, yönetici vd) fair play kavramı doğasına uygun hareketler beklense de günümüz rekabetçi spor ortamında her zaman bu davranışlar görülemeyebilir. Özellikle sporcuların daha fazla kupa, madalya ve başarı ekseninde zorlanması çoğu zaman sporcuların spor ahlakı dışında davranışlara yönlendirilmesi durumunu ortaya

çıkarmaktadır. Bu bağlamda sporcuların sporda ahlaktan uzaklaşmaya ilişkin bazı davranışlar ortaya koydukları yadsınamaz bir gerçektir. Söz gelimi rakibi küçük düşürücü hareketlerde bulunmak, rakibi aldatarak haksız oyun kazanmak ve rakibi bilinçli olarak yaralayıcı ve sakatlayıcı olumsuz davranışlarda bulunmak gibi (Kavussanu, 2008). Spor ortamında ahlaki davranışların düzenlenmesinde en bilinen kuram Bandura'nın (1991) Ahlaki Düşünce ve Davranışın Sosyal Bilişsel Kuramıdır. Bu kuram ahlaka uygun olan ve kınanması gereken davranışları ortaya koyarken aynı zamanda ahlaki davranışların nasıl düzenlenmesi gerektiğini de açıklamaktadır. Kuram, bireyin olumlu bir davranış sergilediğinde motivasyonlarının arttığını, olumsuz bir harekette ise motivasyonlarının azaldığını suçluluk ile birlikte mutsuzluk hissettiklerini ifade etmektedir.

Bireyler bu düşünceler içerisinde kendi ahlaki standartlarına bağlı kalmayı sağlayamaya çalışırken, bunlara bağlı kalamayıp ahlaktan da uzaklaşabilirler. "Ahlaktan uzaklaşma mekanizmaları" olarak adlandırılan sekiz psiko-sosyal manevranın, kullanılması bireylerin olumsuz etkiler yaşamadan ahlaki standartlara aykırı davranışına dayanak oluşturmakta ve böylece bireyler gelecekte yapacakları olumsuz davranışlarla ilgili üzerlerindeki baskıyı azaltmaktadırlar (Gürpınar, 2015). Ahlaktan uzaklaşma içerisinde ifade edilen bu sekiz bilişsel mekanizmada bireylerin zihinlerindeki olumsuz davranış ve bu davranışın sonuçlarını değiştirir, bu davranışın başkasına vereceği zararı minimize eder, davranışın zararlı sonuçlarını görmezden gelir veya saptırır. Bununla birlikte olumsuz davranışından etkilenen kişiyi şahsiyetsizleştirip onu suçlayabilir (Bandura, 1991). Ahlaktan uzaklaşma içerisinde açıklanan sekiz mekanizmayı kullanan birey kendisinin oluşturduğu ahlaki standartlardan uzaklaşır (Kavussanu, 2016). Bandura tarafından ortaya atılan ahlaktan uzaklaşma ile ilgili ölçme araçlarının spor alanında da geliştirilmesi ile birlikte bu konu sporcular üzerinde de araştırılmaya başlanmıştır (Boardley ve Kavussanu, 2007). Bu noktadan hareketle sporcuların spor ahlaki içerisinde olumlu veya olumsuz davranışlarını değerlendirecek ve etkileyecek en önemli mekanizmanın onlar ile yoğun bir çalışma ortamında bulunan antrenörler oldukları bilinmektedir (Bartholomew, Ntoumanis ve Thøgersen-Ntoumani, 2009; Smith vd., 2010). Günümüzde antrenörlerin sporcu eğitimindeki asıl hedefi spor branşına özgü teknik-taktik bilgiler vermesinin yanında, sporcularına spor bilimcilerinden, spor hekimlerinden ve spor psikologlarından edindiği bilgileri özümseyerek anlayıp etkili bir şekilde aktarmaktır (Başer, 1998).

Spor, insanlığın varoluşuyla birlikte başlamış, günün şartlarına göre değişim ve gelişim göstermiştir. İlk olarak ise savaşların beden gücüne dayandığı dönemlerde ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Spor tarihi bağlamında: “Spor, yarışma ve rekabet üzerine kurulmuş, savaşçı güçleri olgunlaştıran disiplinli bir kolektif oyun tarzıdır” (Erkal, 1978). Başka bir tanımda kendine has kuralları olan ve bu kurallar doğrultusunda bireylerin mücadele, eğlence temelli yaptıkları faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Demiray, 1998). Günümüzde spor savaşa hazırlık dönemi olmaktan çıkıp daha farklı amaçlar ile daha profesyonel bir anlam kazanmıştır. İlk çağlarda insanın salt bedenini geliştirmek amaçlı yapılan spor, günümüzde insanın bütünlüğünü geliştirmeyi amaçlayan bir eylem olmuştur. Daha geniş bir ifadeyle; eylem yetkisi, güvenli olma, sorumluluk sahibi olma, yaratıcı olma, performans ortaya koyma, oyun, macera, sağlık ve zindelik ile toplumsal nitelikleri geliştirme maksadıyla yapıldığı ifade edilebilir (Grössing, 1991). Spor, çok çeşitli amaç ve araçlarla gerçekleştirilen, kuralları önceden belli olan ve bu kurallara belli ölçülerde uyulmasını isteyen performans geliştirici bedensel faaliyetlerdir (Amman, 2000).

Tanrıverdi (2012) genel bir ifade ile sporu; “bir başkasıyla mücadele veya belirlenen bir hedefe ulaşma gayesiyle, belli kurallar çerçevesinde icra edilen, bireysel ya da kolektif olarak yapılan hem yapana hem de izleyene haz veren fiziksel ve zihinsel aktiviteler bütünü olarak” tanımlamaktadır. Tanımdan anlaşılacağı üzere; bireysel ve takım halinde olması aslında sporun çeşitliliği, fiziksel ve zihinsel anlamda içeriğe sahip olması ile ilişkilendirilebilir. Bu sınıflama kapsamında bireysel olarak yapılan sporlarda 3 farklı yön değerlendirilebilir. Birincisi, bireysel olarak gerçekleşen ancak doğaya karşı ya da doğa ile birlikte yapılan aktiviteler (kayak, rafting, dağcılık vb.). İkincisi, rakibe karşı ancak rakip ile karşı karşıya gelmeden yapılan faaliyetler (cimnastik, uzun atlama, buz pateni vb.). Üçüncü olarak ise rakiple bizzat karşı karşıya gelinen rakip olmadan gerçekleşmesi mümkün olmayan bireysel faaliyetlerdir ki; güreş, tenis, boks gibi (Gülfem ve Balçıkınlı, 2009). Bununla birlikte takım halinde yapılan spor faaliyetleri vardır; futbol, basketbol, hentbol gibi rakip ile doğrudan temasın olduğu, yüzme (4x50 serbest takım gibi), atletizm (4x100 bayrak yarışı) gibi takım halinde de gerçekleşen sportif faaliyetlerde ise yine rakiple mücadele vardır ancak birebir temas bulunmamaktadır. Yine voleybolda rakiple mücadele var ancak fiziksel bir temas söz konusu değildir. Dünya literatüründe Olimpik Spor Dalları ve Uluslararası Federasyonlar tarafından

belirlenen Yaz Oyunları Spor Dalları ve Kış Oyunları Spor Dalları olmaz üzere 50'nin üstünde olimpik spor branşı bulunmaktadır. Araştırmamızda yer alan takım ve bireysel olimpik spor branşları ile aşağıda literatür bilgileri verilmiştir (1.1 Bireysel Sporlar, 1.2 Takım Sporları).

1.1. Bireysel Sporlar

Bireysel olarak gerçekleştirilen, grup veya takımsal bir uyum gerektirmeyen, bireylerin birbiri veya doğa şartları ile olan mücadelesini temel alan, sıklıkla bireylerin birbiri ile iletişimine ihtiyaç duymadan gerçekleştirilen sporlar bireysel sporlar olarak tanımlanabilir (Yıldız, 2019). Bireysel sporlarda, bireylerin kendi kapasitelerinin farkına varmasına imkân sağlayan, doğası gereği bireylerin bağımsız kararlar alabildiği, oyunda hızlı düşünüp karar verme, adil ve dürüst olma gibi özelliklerinde geliştirildiği bir ortam sağlanır (Kovacsik vd., 2018). Müsabakada gösterilen performans tek kişilik mücadeleyi ifade etmektedir. Bu sporlarda sorumluluk sadece sporcuya aittir. Bu bağlamda bireysel sporlar ile uğraşan sporcuların egolarının daha yüksek olduğu söylenebilir (Kat, 2009). Boks, yüzme, güreş, tenis, karate gibi spor dalları, bireysel sporlardan bazılarıdır.

Boks

Boks, başarısı yoğun çalışmalar ve yetenekli olmayı gerektiren savunma sanatıdır. Bu sanatı diğer branşlardan ayıran felsefe, yumruk yemeden yumruk atabilmektir. Boks sporu ile ilgilenen sporcuları diğer sporculardan ayıran en büyük özellik ise sahip oldukları fiziksel kapasite düzeyleridir. Sporcuların öğrenmiş oldukları yeteneklerini sivil hayatta uygulamaları bağlı buldukları federasyonlar tarafından yasaklanmıştır. Bu kural sporcuların ahlak gelişimine oldukça katkı sağlamaktadır (Savaş, 2004).

Kişisel eldiven takmış iki sporcunun, belirli kurallar çerçevesinde müsabaka süresince yumruklarıyla mütekabil olarak yapılan spor dalıdır (Çakmak, 2007). Karşılıklı olarak etrafı üç sıra ipe çevrilmiş, maksimum 4,90 x 4,90 m. Minimum 6,10 x 6,10 m. ring içerisindeki gerçekleşen mücadele sanatıdır. Temel eğitimi uzun bir plan ve programı kapsayan bilinçli kişiler tarafından eğitilmiş spor ahlakını bilen ve belirli kurallar çerçevesinde boks yapan kişiye "boksör" denir (Pala, 2011).

Boks sanatının inceliği; kuvvetli yumruk darbeleri ile rakibin bel üstü bölgesine isabetli vuruşlar yapabilmektir. Aynı zamanda rakibinden gelen

yumruklara karşı iyi bir savunma yapması ve mümkünse bu yumrukları boşa çıkarması attığı isabetli yumruklar kadar önemlidir (Öztürk, 2006).

Boksörler müsabaka esnasında rakiplerini yorma ve yıpratma gibi taktiksel hareketler yapmadan sadece kişisel kabiliyetlerine ve tesadüfi hareketlere dayanan performans sergiledikleri sürece maksimal başarıyı yakalayamazlar. Bu başarıyı yakalamak için sporcu rakibinin ayak ve bacak oyunlarını, geri-ileri hareketlerini kontrol altında tutmalı, rakipten gelen yumrukları bertaraf ederek in iyi açığı yakalayarak çok seri şekilde vuruşunu gerçekleştirmelidir. Bu durumu başarabilmesi için sporcular mücadele anında şansını beklemek yerine rakibini iyi analiz ederek seri bir şekilde karşı tarafın hamlesine cevap vermelidir. Her geçen gün medyada daha çok yer bulan boks birçok kişi tarafından merakla takip edilmekte ve ilgiyle izlenmektedir. İlginin bu derece yoğun olduğu spor branşında yeni nesillere örnek olan boksörlerin ringlerdeki performanslarının yanı sıra spor ahlakı ve genç sporculara örnek olacak spor etiği çerçevesinde hareket etmeleri oldukça önem arz etmektedir (Öztürk ve ark, 2008).

Cimnastik

Cimnastik 7'den 70'şeye izleyen tüm seyircilerde hayranlık uyandıran uygulaması ise muhteşem bir heyecan veren çağımızın en modern spor dallarından biridir. Cimnastik branşı profesyonel performans gerektiren sporlar içerisinde uygulanışı çok zor olan, vücudun tüm kas gruplarını çalıştıran, izleyicisine sanat tadı veren spordur (Mengütay, 1988).

İyi bir eğitmen tarafından hazırlanan ve doğru uygulanan cimnastik programı vücudun fiziksel aktivite bileşenlerini geliştirir. Cimnastik branşının dans, bale folklor gibi sanatların dallarıyla bir arada yapılabilmesi bu branş ile ilgilenen sporcuların yaratıcılık özelliklerinin gelişimini sağlar. Bütün bu özellikleri içerisinde barındıran cimnastik tüm evrende temel spor branşı olarak kabul görmüş ve uygulamaya konulan çok teknik bir dal olma özelliğini de sahiplenmiştir. Cimnastik branşı bütün spor dalları için önemli olan fiziksel özelliklerin gelişmesi ile birlikte zihinsel gelişim ve bireyin psikososyal gelişimine de maksimum fayda sağlayan bir spor dalıdır. İşte bu spor branşının bütün bu özelliklerinin yanı sıra, çocukların oyun aktivitelerini kapsaması, bireylerin hareket gelişimi ile zihinsel gelişimine katkısından dolayı ilköğretimden başlayarak bütün eğitim kademelerinde önemle

yerini almaktadır. Çok küçük yaşlarda verilen bu eğitimler sporcuların ahlaki gelişimini olumlu yönde etkilmektedir. Bu gelişim süresinde ön önemli görev sporcuların rol model aldıkları antrenörlere düşmektedir (Koca, 2014).

Yüzme

Yüzme performans sporu olmanın yanı sıra vücudun rehabilitesi ve bazı hastalılarda tedavi amacı ile kullanılmaktadır. Suda bulunan kaldırma kuvvetine karşı vücudu dengede tutmak ve bu dirence karşı kulaç atmak insanların kas gelişimi ile birlikte özgüvenlerinin de artmasını sağlar. Engelli sporcularımız için diğer spor dallarına göre yüzme branşını daha fazla tercih etmektedirler (Hanula ve Narth 2001).

Yüzme branşının vücut kas ve iskelet sisteminin dengeli bir şekilde gelişmesine katkısı oldukça fazladır. Yüzme esnasında vücudumuz yatay durumda olduğu için vücut ağırlığına dikey olarak zorlama ve yüklenme olamadığından eklemler ve bağlar daha az zorlanır ve postür bozukluğundan şikâyette bulunulmaz (Koca, 2014).

Performans sporu olarak yüzme ise, sporcunun su içerisinde en kısa zamanda belirlenmiş olan mesafeleri kurbağalama, kelebek, sırt, serbest ve tüm teknikleri kullanarak karma olarak kullanarak yapabilme yeteneğidir. Sporcuların bu yeteneklerini sergilerken yarışma kuralları içerisinde etik davranışlar sergilemeleri oldukça önem arz etmektedir (Hanula ve Narth 2001). Yüzme sporu teknik olarak düşünüldüğünde birçok detayı kapsarken su ile yapılan bütün aktivitelerde aklımıza gelen ilk branştır (Koca, 2014).

Yüzme branşı dünya genelinde tüm yaş gruplarına hitap eden popüler bir spor dalıdır. Kas-iskelet sisteminde yoğun programlara gerek kalmadan stres ve kaygı içermeden yapılan yüzme sporcuların ahlaki gelişimini ve kardiovasküler kondiyon gelişimini olumlu yönde etkiler. Bu nedenle obez gençlerimiz için yüzme mükemmel bir egzersiz biçimidir. Bütün bu olumlu yönlerin yanı sıra yüzme sporunun negatif özelliği kişisel becerimizin yüzmeyi öğrenmeye yatkın olmasıdır (Çelebi 2008).

Tenis

Tenis branşı evrende erkek-kadın toplamda 150 milyondan fazla kişinin yapmış olduğu keyifli bir oyundur. Birçok alt disiplini olan bu branşın teknik özellikleri oldukça fazladır. Bu sebeple öğrenme safhası oldukça zor ve ustalık

isteyen bir spor dalıdır. Tenis branşının öğrenmesi bu kadar meşakkatli iken bu sporun eğitimciliği ciddi bir süreç ve deneyim ister. Bu nedendir ki usta çırak ilişkisi olmadığından tenis oynamayı öğrenen herkes bu sporu ben de başkalarını öğretebilirim dememelidir. Tenis branşının gelişiminde teknoloji ve bilimin yanı sıra bilime dayalı uzun bir eğitim süreci yer almaktadır. Tenis branşı ile ilgili her şey dünya genelinde ekseriyetle bilim, sanat, teknoloji ve sporda ileri seviyede bulunan gelişmiş ülkelerin federasyonları, spor ve bilim adamları tarafından planlanır. Bu planda sporcuların ahlaki gelişim süreci ve spor etiği üzerine oldukça detaylı çalışmalar yapılmaktadır. Kulüpler de eğitimlerini bu plan üzerine inşa ederler. Tenis branşında en üst düzeyde bulunan ülkeler tenisi bilimsel olarak ele alıp derinlemesine incelemelerde ve çalışmalarda bulunarak bu branşı en üst seviyeye çıkarmışlardır. Bu çalışmaların sayesinde ülkeler tenis ekollerini oluşturmayı başarmışlardır. Tenis branşında başarılı olmak üstün yetenek, azim ve kararlılık gerektirir. Her yaptığımız antrenman esnasında öne geçmeyi ve skoru korumanın nasıl olduğunu analiz ederek bunu zihnimize kazıyarak müsabaka esnasında nasıl kullanacağımızı iyi bilmemiz gerekmektedir. Bütün bu yeteneklerimizi spor ahlakı çerçevesinde ve etik kurallar ile başarabilmemiz oldukça önem arz etmektedir. Bunu başarmanın yolu bol tekrar ve birbirini takip eden oyun taktiklerinden geçmektedir (Yıldırım, 2007).

Tenis branşında performans sporcunu en üst seviyelere çıkarmak için taktik ve teknik planlama birinci önceliktir. Bununla beraber fizyolojik ve psikolojik faktörlerin yanı sıra sporcunun yapısal özellikleri büyük önem arz etmektedir. Tenis branşında antrenman periyotları ve uygulanan antrenmanın içeriği sürekli değişmektedir. Bu sebeple planlamış olduğumuz öğretim programlarını sürekli değiştirmeli ve geliştirmeliyiz. Spor dallarının birçoğunda sporcunun yetişmesi için uzun dönem antrene olması gerekir. Tenis branşında ise bu süreç diğer branşlara göre daha fazla olmasının sebebi sporcunun öğrenmesi gereken birçok alt beceri kümesinin olmasıdır. Bu meşakkatli gelişim sürecinde sporcuların ahlaki gelişimleri birinci sırayı almaktadır. Teniste en üst seviyede performans sergilemek birçok alt çalışmanın başarıyla gerçekleştirilebilmesine bağlıdır (Tarhan, 2004).

Karate Do

Karate branşını diğer mücadele sporlarından ayıran en büyük fark 'Do' felsefesidir. Bu felsefeye göre 'Do' yol anlamı taşımaktadır. Karate kelimesini sözcüklere ayıracak olursak 'kara' boş, 'te' ise el anlamı taşımaktadır. Yani şöyle

ifade edebiliriz; silah, bıçak, sopa vb. hiçbir alet kullanmadan sadece eller ve ayaklar kullanılarak yapılan savunma sanatıdır. Branşın felsefinin temellerini spor ahlakı oluşturmaktadır (Doğan, 2003).

Karate Do branşında sporculara zarar verecek tüm teknik ve taktik hareketler yasaklanmıştır. Bu sebeple antrenman ve müsabakalarda uygulama yapılırken tüm ataklar kontrollü olmak zorundadır. Karate eğitim yolu ve usta çırak ilişkisi ile sürekli gelişmeyi amaçlayan bir mücadele sporudur. Bu mücadele sporunda çıraklar ustalarını rol model alırlar. Bu nedenle usta öğrencilere sporcunun kişisel ve ahlaki gelişim sürecinde büyük sorumluluklar düşmektedir (Soykan, 2009).

Karatenin temel felsefesi fizyolojik ve psikolojik gelişim ile beraber sporcuların ahlaki gelişimi ve karakterinde olumlu yönde bir gelişme sağlamaktır. Çünkü; karate her zaman saldırganlığa ve şiddete karşıdır. Temel amaç kişinin kendini savunmasıdır. Mücadele sporlarında lisanslı sporcuların ring dışarısında ne sebeple olursa olsun yeteneklerini kullanması kesinlikle yasaktır (Alpay, 2016, s. 22-23).

Halter

Halter branşı kısa tabirle ifade edildiğinde iki ucuna sporcunun ağılığı hesaba alınarak ağırlık takılmış çelik barın kaldırılması esasına dayanan bir spor dalıdır. Branşı performans sporu olarak yapan sporcuların yanı sıra birçok insanda sağlığı ve vücut güzelliği için de halter branşına ilgi göstermektedir. Halter kaldırma egzersizleri kuvvet çalışması için yapılırsa da, birçok spor dalının hazırlık aşamasında önemli yer tutmaktadır. Bütün spor dallarında beslenme çok önemlidir. Halter branşında performans sergileyen sporcular için beslenmede diyet programı ve antrenman başarının anahtarıdır. Halter branşındaki sporcuların programı hazırlanırken iyi beslenme, tüketilen gıdaların besin değerini yüksek olması, harcanan enerjinin yerine konulması ve dengeli beslenmeye hususuna ekseriyetle dikkat edilmelidir. Özellikle performans sporcuları için beslenme alışkanlıkları küçük yaşta öğretilmeli ve takip edilmelidir (USA Weightlifting Federation, 2013).

Badminton

Badminton Branşı; karşılıklı iki veya ikişer kişinin aynı anda oynayabildiği, kortta raketler yardımı ile kelime anlamını almış olduğu tüylü topu file üzerinden aşırarak oynanan, teknik taktik becerileri, fiziksel ve zihinsel yetenekleri içimde

barındıran çok yönlü bir spor dalıdır. Olumsuz hava koşulları olmadığı zamanlarda açık havada oynanabilen badminton, genellikle spor salonlarında oynanmaktadır. Badminton branşını diğer spor dallarından ayıran en büyük özelliği ise saniyesinde hızlı karar alınmasını sağlayan insan beynini teknik ve taktik açıdan hazırlayıp bu kararı uygulamaya koymada karar mekanizmasını en olumlu şekilde sokan nadir görülen spor dalı olmasıdır (Omosegaard 1996).

Güreş

Güreş sporunun başlangıcı insanlık tarihinin var oluşu ile başlar, onun için tarihi kökeni çok eskilere dayanmaktadır. İlkel insanların doğada yaşamını sürdüren varlıklara yüklemiş oldukları gizem dolu güç nedeniyle güreş belirli bir kutsallığa bürünmüştür. Eski çağda insanlar güreş branşıyla yaşam amaçlarını sürdürebilmek için uğraşmışlardır. Doğa içerisinde yırtıcı hayvanlara karşı koyma, en temel ihtiyacımız olan beslenme, ailelerini ve yakınlarını koruma mücadelesi, hayata dahir mücadele kavramını oluşturmuştur (Kürkçü ve Özdağ, 2005). Zaman ilerledikçe insanlar yerleşik düzene geçip, temel gıda ihtiyaçlarını biriktirmeye başlamaları onlara boş zaman oluşturmuş ve bu sayede güreşteki temel hareketler doğal tutuşlar, kendini savunacak basit hareketler gelişmeye başlamıştır. İşte bu gelişmelerin her geçen gün artarak devam etmesiyle güreş hayatta kalmak için yaşam mücadelesi vermekten çıkıp seyirci önünde yapılan gösteri biçimine dönüşmüştür (Kürkçü ve Özdağ, 2005).

Günümüz dünyasında güreş genel olarak ikili mücadele sporu olarak bilinmektedir. Bu mücadele sporunda iki güreşçi belirli alan ölçülerine sahip minder üzerinde FİLA'nın belirlemiş olduğu kurallar çerçevesinde kişisel yetenek ve becerilerini, öğrenmiş oldukları teknik ve taktikleri kullanarak rakibinin sırtını yere getirmeye çalışır (Demirci, 1995). Diğer spor branşlarına göre öğrenmesi ve uygulaması daha kolay ve zevkli olan güreş, dünya arenasında oldukça hızlı büyümekte ve özellikle de gençlerin ilgisini çekmektedir. Güreş dünya ülkelerinin birçoğunda vazgeçilemeyen eğitim unsuru haline gelmiştir (Gökdemir, 2000).

Judo

Judo teknik özellikleri bakımında rakibin gücüne karşı koyarak, hatta bu gücünden yararlanarak, karşı tarafı en avantajlı şekilde alt ederek galip gelinen etkili bir savunma sanatıdır. Bu yönüyle dünya genelinde en küçükten en büyüğe her yaş

grubundaki insanın öğrenebileceği ve uygulayabileceği bir bilim dalı olarak da ifade edilebilir. Judo sporcuların fizyolojik gelişiminin yanı sıra kişilerin ahlaki gelişiminde oldukça katkı sağlayan bir spor dalıdır. Judo'yu diğer mücadele sporlarından ayıran en büyük özelliği UNICEF tarafından çocuklara armağan edilen bir spor dalı olmasıdır. Hoşgörü felsefesini kendine rehber seçen Judo branşını anlam olarak ifade edecek olursak nezaketin yolu dememiz yeterli olacaktır. İşte bu nezaket yolu içerisinde hız, esneklik, dayanıklılık gibi birçok fiziksel aktivite bileşenini içinde barındırır. Judo branşının amaçları arasında sporcuya kazandırmış olduğu fiziki gelişimler dışında bireylere stres ve baskı altında sağlıklı düşünüp, hızlı karar alıp, aldığı bu kararı en başarılı şekilde uygulayabilmeyi öğretmek de yer almaktadır. Judonun amaçlarından bir diğeri ise bireylerin sağlığının korumasını ve her zaman dinamik kalmasını sağlamak ve bunun yanı sıra sporculara ekip ruhunu aşilayarak takım halinde hareket etme yetisini kazandırmaktır. Evrensel barışına büyük katkıları olan judo spor dünyasında kültür elçiliği yaparak birçok farklı insan gruplarını birleştirerek bir araya getirmiştir. Judo branşının temel felsefesinde bulunan manevi parametrelerini; dürüstlük, saygı, sevgi, liyakat oluşturmaktadır (Manfred 1979).

Atletizm

Bütün spor branşlarının temel yapı tanışını oluşturan atletizm, insanların fizyolojik ve psikolojik gelişimine en etkili şekilde katkı sağlayan ve yaş grubu ayırmadan herkesin kolayca keyif alarak yapabileceği eğlenceli faaliyetlerin tümünü kapsar. Bunun yanı sıra atletizmi performans sporu olarak değerlendirmeye alacak olursak spor dalları arasında en meşakketli çalışmaları isteyen tüm branşların anası diye de ifade edebiliriz. Atletizm dünya arenasında popülerliği oldukça fazla olan Futbol ve Basketbol'un gölgesinde kalmış olsada seyir zevki en az bu branşlar kadar insanların gözünde heyecan uyandıran ve stadyumları dolduracak kadar seyirci kitlesi olan kökeni çok eskilere dayanan günümüz dünyasının gözde spor dalıdır (Kuş, 2000, akt. Tekin, 2016). Atletizm branşının doğasını tabiattaki koşular, atmalar ve atlamalar gibi basit temel hareketler oluşturmaktadır. Zaman, Mesafe ve Yükseklik atletizm sporunun temel felsefesini oluşturmaktadır (Kuş, 2000, akt. Tekin, 2016).

1.2. Takım Sporları

En az 2 veya daha fazla sporcudan meydana gelen grupların yapmış oldukları etkinliklere takım sporları denir (futbol, basketbol, hentbol vb). Takım sporları, ortak bir amaç doğrultusunda sporcuların rakiplerine rağmen kazanmak için beraber hareket ettikleri bir faaliyettir. Sporcular ekibin birer üyesi olarak bireysel değil takım hedefi için gerekli taktik ve strateji anlayışına sahip olmalıdır. Müsabaka sonucunu takımı oluşturan takım üyelerinin performansı belirler. Dolayısıyla sporcular üzerindeki olumsuz baskının azalabileceği söylenebilir (Gürbüz, 2019). Takım olabilmenin temel özellikleri; takımın diğer üyelerini tanıyabilme, onların yeteneklerinin farkına varma ve takım arkadaşlarının olası durumlarda hangi davranışa yönelebileceğini tahmin edebilmektedir. Takımın elde ettiği başarı ve başarısızlık takım halinde paylaşılır (Kat, 2009). Takımın temel strateji ve iş birliği takımdaşlık açısından önemlidir. Bu bağlamda takım üyelerinin birbiri ile iletişimi önem taşır. Özellikle takımı yöneten teknik heyetin takım oluşumu ve takımdaşlığı sağlamada önemli görevleri vardır. Antrenörler takım ve bireysel hedeflerin belirlenmesinde ve bu hedeflerin birbiri ile uyumunda önemli görevler üstlenmelidir. Bu temelde takım sporlarında mutlaka ekibin dayanışma anlayışı ve iletişimi çok önemlidir (Kabamba ve Bailey, 2011). Takım sporlarını bireysel sporlardan ayıran başlıca özellikler, toplu ve koordine bir şekilde organize olma, takım içi duygusallığın ve maddi paylaşımın artmasına yardımcı olmaktır. Bireysel hareket etmekten ziyade ekip halinde hareket edilmesi ön plandadır (Çağlayan, 2011).

Futbol

Futbol, dünya genelinde insanların birçoğunun ilgisini çeken ve genç kitlelerde hayranlık uyandıran en gözde spor dalı olmakla beraber zirvedeki popülaritesini hiçbir zaman kaybetmemektedir. Bütün spor branşlarında olduğu gibi futbolunda kendine has hareket çeşitliliği oldukça zengindir. Futbol branşı içerisinde çapraz koşular, ani sprintler, yüksek sıçramalar, rakibe sert müdahaleleri, ikili mücadeleleri, tempolu koşuları, teknik becerileri kapsayan aerobik ve anaerobik kökenli yüksek performans gerektiren bir spor dalıdır (Açıkada vd., 1999; Stølen vd., 2005). Futbol müsabakası boyunca her oyuncu ortalama 1000-1400 tane kısa süreli hareket becerisini sergilemektedir. Sporcuların 4-6 saniyede bir hareket tarzı değişiklik göstermektedir (Diker vd., 2011).

Aktiviteler ortalama 10-20 saniye sprint ve her 70 saniyede bir maksimal seviyede koşu içermektedir. Müsabaka içerisinde gerçekleşen yüksek performans gerektiren bu hareketler; ortalama 15 defa kayarak müdahale, 10 kez sıçrayarak kafa topu hakimiyeti ve 50'den fazla değişkenlik gösteren hareketleri kapsamaktadır (Mohr vd., 2003; Bangsbo vd., 1991).

Futbol branşında sürat, dayanıklılık, kuvvet, çabukluk gibi fiziksel aktivite bileşenleri ile taktik ve teknik becerileri aynı zamanda gerçekleştirebilmek performansı etkileyen önemli unsurlardır (Diker vd., 2011). Futbolcularda performansın artmasını sağlayan en önemli bileşen alaktasit anaerobik güçtür (Hollmann vd., 1981).

Anaerobik özellikleri içeren antrenmanlar futbolcuların performanslarını sergilediği esnada sıkça karşılaşılan ikili mücadele, ani koşular, kayarak müdahaleler, kafa topu hâkimiyeti, şut, kurtarış vb. yüksek yoğunluklu aktivitelerde, müsabaka esnasında hareketlerin daha sık ve istikrarla uygulanabilmesinde önemli katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda antrenman periyotları sporcuların kişisel özellikleri ve gereksinimlerine göre belirlenir, uygulamadaki fizyolojik parametreler değişkenlik gösterebilir (Diker vd., 2011).

Futbolda teknik direktörler antrenman esnasında oyuncuların sayısını ve oyun alanı ölçülerini değiştirerek sporcuların değişik varyasyonlara hazırlıklı olmalarını sağlamaktadırlar. Dar alan çalışmaları ve mini saha oyunları adıyla bilinen eğlenceli oyun formatındaki bu çalışmalar teknik adamlar tarafından kullanılan en bilindik antrenman programlarıdır. Önceleri mini saha oyunları sporcuların teknik becerileri geliştirmek üzere kullanılırken, günümüzde ise aerobik kapasiteyi arttırmaya yönelik çalışma olarak bütün takımlarca uygulanmaktadır (Reilly ve Gilbourne, 2003).

Bu gözlemlerden feyz alarak Hoff vd. (2002) minik ve yıldız kategorilerindeki sporculara, içerisinde hızlı top sürme ve mini alan oyunlarının bulunduğu dayanıklılığı arttırmaya yönelik antrenman programı geliştirmiş ve bu antrenmanlar doğrultusunda dayanıklılığa yönelik performansın olumlu yönde artış gösterdiği belirtilmiştir. Bununla birlikte günümüzde yapılan diğer bilimsel araştırmalarda mini futbol dayanıklılık antrenmanları için uygun görülen antrenman çeşitlilikleri tespit edilmiştir (Marcello vd., 2009).

Sporculara uygulanan antrenmanlar esnasında yoğun şekilde kullanılan dar alan oyunları, sporcuların beceri gelişimini ve dayanıklılığa yönelik performansını sadece bir antrenman birimi çerçevesinde kullanmak zamandan tasarrufu sağlarken aynı zamanda antrenman verimini de maksimal düzeyde arttırabilir (Aroso vd., 2004). Bununla beraber antrenmanlarda yapılan çalışmalarda futbolun oyun formatı içerisinde kullanılması sporcuların motivesini arttırarak çalışmaları daha zevkli hala getirdiği düşünülmektedir. Ayrıca dar alan oyunlarının uygulama yoğunluğunun seviyesini bilmek ve yapacağınız programı bu ölçüde hazırlamak oldukça önemlidir (Diker vd., 2011).

Basketbol

Basketbol, Amerika'da temelleri atılan basketbol Avrupa'da, Uzak Doğu'da ve bütün bölgelerde bilinen görşelliği ile herkesi etkileyen kolektif bir spor dalıdır (Gürol ve Yılmaz, 2016). Basketbol'un duayeni sayılan Dr. James NAISMITH Tlahiotenie'den etkilenerek basketbol oyunun şekillenmesini sağlayıp ilk temelleri atmıştır. Basketbol ani ve çok hızlı değişimleri içeren, ekip ruhunun ve koordinenin çok önemli olduğu bir takım sporudur. Sporcu müsabakanın her anında pas alacak, savunma yapacak, şut atacak, hava topuna çıkacakmış gibi hazır ve aktif olmalıdır. Saha alanının ölçüleri çok büyük alanı kapsamasa da hareketli ve hızlı hücumun ön planda olduğu, oyunun hakimiyetinin her an değişebildiği, fiziksel uygunluk bileşenlerini ve anaerobik kriterleri içinde barındıran bu spor, oyun sistemi olarak tempolu ve dinamik oyun akışını öncelikli kılmıştır. Günümüz basketbolunda sporcular patlayıcı kuvvet özelliğine hakim, sahanın her alanında çok yönlü, müsabakanın her anında gelişen pozisyonlara uyum sağlayabilen ve aktif oyun alanına katılarak oynayabilecek durumda olmalıdırlar. Basketbolcuların ön önemli özellikleri ise basketbol branşına özgü olan oyun algısını mükemmel bir şekilde uygulama yeteneğine sahip olmalarıdır (Akgül, 2014).

Hentbol

Hentbol branşı, her devre 30'ar dakika olmak üzere, 2 devreden oluşan ve toplamda her takımda en az 5 oyuncu ile oynanan olimpik bir takım sporudur. Antrenman ve müsabakaların içeriği şiddeti yüksek aerobik temel üzerine olmasına rağmen, genel olarak anaerobik oyun hüküm sürmektedir (Açıkada vd., 1997). Sıçrama, pas, seri koşular, kuvvet, dayanıklılık, çabukluk Hentbol branşını oluşturan

temel özellikler arasında en çok ihtiyaç duyulanlardır (Eler ve Bereket, 2001). Hentbolda adımlama ile birlikte dönerek, sıçrayarak ve düşerek atış yapabilmek oldukça önemlidir.

Hentbol branşının, süresi nedeni ile aerobik ve anaerobik enerji sistemlerinin ikisinde kullanıldığı için sporcuların iyi bir kondisyona, maksimal sürate ve kısa süreli patlayıcı güce ihtiyaçları vardır (Rannou vd., 2001). Günümüz spor camialarında bütün spor dalları için sporcuların zeki, çevik, ahlaklı, aynı zamanda fizyolojik ve psikolojik olarak en üst düzeyde olması gerekmektedir. Hentbol ve Futbol gibi takım sporlarında ekip ruhunun ve spor ahlakı oldukça önem arz etmektedir (Esmer ve Karakulak, 2020).

Voleybol

Voleybol branşı sporcunun oyun zekasını, takım ruhunu ve mücadele etme yeteneğini geliştiren öz güvenini arttıran kitleleri sosyalleştiren, açık havada, spor salonun da, piknik alanlarında oynanabilen diğer spor branşlarına göre öğrenilmesi ve uygulanması daha pratik ve hızlı olan, fiziki şartları daha kolay temin edilen, serbest zamanların değerlendirilmesini sağlayan, zihinsel ve fiziksel yönden vücudun gelişimini olumlu yönde etkileyen, oyun kuralları sade ve pratik olan her yaşın sporu olarak da tanımlanabilen kolektif bir spor dalıdır (Efe, vd., 2008).

Voleybol branşının cinsiyet ve yaş ayrımı olmaksızın karşılıklı oynanabilmesi, kurallarının öğreniminin hızlı oluşu ve oyun alanı seçeneğinin oldukça fazla olması nedeni ile bu spor aile oyunu olarak tanımlanabilir (Efe vd., 2008).

Voleybol branşında başarının önemli basamakları biyomekanik ve fizyolojik gereksinimlerden geçmektedir. Performans sporu olarak voleybol, taktik ve teknik bakımdan şiddetli tekrar gerektiren antrenman periyotları ve periyotlar arasında sporcunun dinlenmesini sağlayan süreçleri içermektedir. Müsabaka ve antrenmanlar da başarının maksimal oran da yüksek olması sporcuların aerobik ve anaerobik dayanıklılığa sahip olmalarına bağlıdır (Bölükbaşı, 2020). Performans anında oyunun uzun süreli olması aerobik, müsabaka anında oldukça fazla olan sıçrama, durma ve yeniden başlama hareketleri olduğu için de anaerobik enerji sistemi kullanılmaktadır (Yıldırım 2006).

Halk Oyunları

Her sanat dalında olduğu gibi insanı anlatan halk oyunu, her toplumun kültürel değerlerini aynası olan, sevinci, üzüntüyü, kederi, neşeyi ifade eden, müzik eşliğinde tek kişi veya toplu olarak icra edilebilen, insanların duygu ve düşüncelerini dile getiren, ülkelerin kendine özgü danslarıdır. Günümüz dünyasında insanlar duygu ve düşüncelerini, yaşayış ve felsefelerini oyunlar ifade etmektedirler. Bu sebeple halk oyunları bütün ulusların kültüründe oldukça önemli bir yere sahiptir. Ülkemiz gibi tarihine ve geçmişine önem veren kültürel değerlerine sahip çıkan ülkelerde de bu önemlidir (Eroğlu 1988).

1.3. Sporcu ve Antrenör

Sporun en önemli paydaşlarından ikisi sporcu ve antrenördür. Bu paydaşlar incelendiğinde antrenörün sporcu gelişimi üzerine etkisi göze çarpmaktadır. Antrenör, antrenman tanımı çerçevesinde belirtilen amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak yetiştirilmiş veya yetişmiş amatör ve profesyonel seviyede faaliyet gösteren kişidir (Şahin 2005'den Akt. Çeviker 2017). Antrenörün birincil görevi sporcularına sağlıklı bir şekilde, psikomotor gelişimlerini ve spora özgü becerileri öğretmek, taktiksel gelişimlerine katkıda bulunmak, spora özgü fiziksel uygunluklarını geliştirerek tüm bu unsurları yarışma veya oyun esnasında etkili bir şekilde kullanabilmelerini sağlamaya çalışmaktır. Sporcunun genetik özellikleri başarısında etkili olabilmektedir. Sporcunun var olan becerilerini şekillendiren, planlayan ve organize ederek sporcuyu yönlendiren de antrenördür. (Amman, İkizler ve Karagözoğlu, 2000). Başarı olabilmek ve bu başarıyı sürekli geliştirmek anlamında her sporcunun iyi bir antrenörün desteğine gereksinim duyar (Başer, 1998). Antrenörlerin başarıları genel olarak sporcularının kazandıkları kupa veya madalyalarla, yetiştirdikleri başarılı sporcularla belirlenir. Oysa antrenörleri değerlendirirken sadece başarı odaklı bir yaklaşım sınırlı bir bakış açısıdır. Spor ortamında bulunan tüm bireylerin fiziksel, bilişsel ve duyuşsal gelişimlerini sağlaması, bunların yanı sıra etik ve ahlaki değerlere sahip sporcular yetiştirmesi ideal antrenör başarısını belirlemek için daha akılcı bir yöntemdir (Muratlı, 2007).

Antrenörler sporcuların yetersiz veya eksik olan yönlerini tespit ederek onları fiziksel ve psikolojik olarak müsabakalara hazırlarlar (Dolaşır, 2006). Bir takımın ya da bireysel bir sporcunun başarısında veya ligde üst sıralarda yer almasında

antrenörlerin önemli yeri vardır (Ongan ve Demiröz, 2010). Antrenörlerin görev ve sorumluluğu sadece sporcuları çalıştırmak onları gerekli düzeye getirmek değildir. Aynı zamanda mesleğinin verdiği olgunluk ve yeterliliğe uygun tutum ve davranışlara da sahip olması gerekmektedir (Güven ve Öncü, 2012).

1.3.1. Amatör Sporcu

Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğündeki karşılığına göre ‘amatör, bir işi karı için değil, sırf zevki için yapan, hevesli, meraklı olan kimsedir’ şeklinde tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr, 2015). Bir işi para beklemeden zevk için yapmaya amatörlük denir. Amatör sporcular, sporu ödül kazanmak ya da gelir sağlamak amacıyla değil sadece spor yapmak için etkinlik gösteren kişilerdir. Yani, amatör sporcularda amaç spor yaparak para kazanmak değildir. Başka bir tanımla; "Sporun kazanç amacıyla bir para ödülü veya belirli bir gelir sağlanmak için yapılmamasına amatör spor; spor ile meslek edinmeden salt zevk için uğraşan kişiye de amatör sporcu" denilebilir.

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'ne göre; Genel Müdürlüğe (GSB'ye) bağlı bütün branşlar amatör statüdedir. TFF tarafından idare edilen futbol faaliyetlerinde ise Türkiye Süper Ligi, Birinci, İkinci ve Üçüncü Liglerin profesyonel, diğer/daha alt düzeyde yapılan futbol faaliyetleri de amatör olarak kabul edilmektedir.

1.3.2. Profesyonel Sporcu

Profesyonel spor, kazanç elde etmek için sürekli olarak yapılan spor faaliyetlerine denir. Profesyonel sporcu ise herhangi bir branşı meslek edinmiş ve bu spordan para kazanan kişiye denir. Profesyonel spor kavramı sadece sporcu ve kulüplerden oluşmamakla birlikte içinde seyirci, taraftar, medya ve spor federasyonlarını içinde barındırır.

1.3.3 Milli Sporcu

Spor alanında en üst seviyede ve uluslararası alanda yapılan yarışmalarda sürekli bayraklarını dalgalandıran ülkelerin başarılarının sırrı spor bilimindeki gelişmeleri ve yenilikleri takip ederek bu çalışmalarını yetenekli sporcuların seçilmesi ve yetiştirilmesinde uygulamaya geçirmelerinde aranmaktadır. Bir sporcunun uluslararası arenada başarıyı yakalayıp ülkesini tüm dünyada temsil

etmesi için ortalama 10-15 yıllık bir emek gerekmektedir. İşte bu meşakkatli yol sporcuların çok küçük yaşlarda seçilerek fiziksel ve zihinsel yönden usta eller tarafından yetiştirilmesi ile başlar. Sporcular yeteneklerinin ve çalışmalarının zirvesini 6 ve 8. yıl arasında yakalar, 10. yılın sonunda ise başarının en üst sınırına ulaşırlar. İşte ülkeleri için her zaman şeref ve gurur kaynağı olan, üzerinden yıllar geçmiş olsa da unutulmayan, isimleri tarihin sayfalarına altın harfler ile yazılan, bir sporcuya nasip olacak en büyük şerefe nail olunan sığata milli sporcu denir (Bompa, 1986).

1.4. Ahlak

Ahlak, diğer rasyonel davranışları idare eden ve başkalarını etkileyen, kötülüğü en aza indiren ve özünde ahlaki kurallar olarak bilinen şeyleri içeren bir kamu sistemidir (Arnold, 1997).

Ahlak, bir grup insanın sosyal normlarının ve değerlerinin bir alt sınıfı olarak anlaşılabilir. Ahlaki normlar ve değerler, temel değerlerin tehlikede olduğu durumlarda etkileşimi düzenler. Çatışma durumunda, genellikle diğer sosyal normları geçersiz kılar (Beauchamp, 1991). Örneğin başkalarına iyi davranmak için nasıl davranmamız gerektiğini, ne kadar önemli malların ve yüklerin tahsis edileceğini ve insanların vaatler ve sözleşmeler konusunda birbirleriyle nasıl ilişki kurmaları gerektiğini belirtirler. Ahlaki normları yıkmak suçluluk gibi iç yaptırımlara ve/veya suçlama gibi dış yaptırımlara yol açar (Loland, 2002).

Ahlaki ilkeler, insanların tutum ve davranışlarını düzenleyen, insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar, sınırlamalar ve değerlendirmeler olarak nitelendirilen ahlak kuralları olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2016). Bireyin gelişim sürecinde var olan değerler sistemi olarak tanımlanan ahlaki gelişim, doğru-yanlış, iyi-kötü vb. gibi değerlerin neler olduğuna dair düşünce ve inançlara dayanır (Topkaya, 2007).

1.4.1. Ahlaki Gelişim Kuramları

Ahlak gelişimi ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, tarihsel süreç içerisinde daha çok din adamları ve filozofların dikkatini çekmiştir. Fakat psikolojinin gelişmesiyle birlikte ahlak, bir öğrenme ve gelişme konusu haline gelmiştir. Ahlak problemini inceleyen psikologların çoğu, bu gelişmenin her biri öncekileri içinde bulundurmakla beraber onlardan ayrılan ve daha üst bir düzey

oluşturan aşamalar halinde ilerlediğini iddia etmişler ve çeşitli kuramlar ortaya koymuşlardır (Aydın, 2003).

Ahlak konusuna ilk psikolojik yaklaşım olan psikanalitik kuramda ahlak gelişimi süper egonun açığa çıkması ve ebeveynlerin yasaklarının özümsemesi sürecinden ibarettir. Ahlak gelişimi sosyal öğrenme kuramcıları tarafından aşama aşama ve sürekli olarak ilerleyen birikimli bir sosyalleşme olarak görülür. Bilişsel gelişim kuramcıları ise ahlak gelişimini, belirgin değişimlerle ilerleyen ve birbirinden temel farklılıklarla ayrılan aşamalara dayandırır (Özeri, 2004).

Psikolojide, ahlakla ilgili ilk kuramsal ve bilimsel yaklaşım Freud ile başlamış, devamında öğrenme kuramları ve zihinsel gelişim kuramları ortaya çıkmıştır. Bu kuramlar, insanın tabiatına ilişkin çeşitli felsefi görüşleri içerirler. İnsanın doğduğu andan itibaren kötü olduğu ve gelişim süresi boyunca yetişkinlerin müdahalesine ihtiyaç duyuyor olduğu görüşü psikoanalitik kuramın temelini oluşturur. İnsanın iyi ya da kötü olmak gibi özellikleri doğuştan getirmediği, gelişim süreci içerisinde şartlanma ve öğrenme ile istenilen yönde şekillendirebileceği görüşü sosyal öğrenme kuramının ana ilkesidir. İnsanın doğuştan iyi olduğu görüşü ise Piaget ve takipçileri tarafından benimsenmiştir. Bu yaklaşım, gelişim süreci içerisinde çocuğun yetişkin müdahalesine ihtiyacı olduğuna inanmadığı gibi, temel de ahlakın gelişmiş zihinsel süreçlerin bir sonucu olduğunu ileri sürer. Kohlberg de Piaget'yi takip ederek bir ahlak kuramı geliştirip bunu iç aşamada incelemiştir (Aydın, 2003).

1.4.1.1. Psikanalitik Kuram ve Ahlak

Bu kuramın savunucuları arasında Freud, Ericson ve Sullivan gibi isimler yer almaktadır. Özel bir ahlak gelişimi teorisi geliştirmemiş olmasına rağmen bu kuramın kurucusu olarak kabul edilen Freud, kişilik gelişiminde bebeklik ve çocukluk sürecindeki ilişkilerin yöntem kalıcılığına dikkat çekmiş ve çocuk yetiştirme usulleri üzerinde yoğun çalışmalara neden olmuştur. Freud ayrıca, doğuştan gelen içgüdülerle ahlakın bir ilişkisi olmadığını, bunun bir sosyal öğrenme problemi olduğunu ortaya koymuştur. Freud'un öncü fikirleri sayesinde özdeşleşme yoluyla öğrenme olayı önemli ve geniş çaplı araştırmalara konu olmuş ve vicdan gücü ile ahlaklılık ve fiziki ceza ile vicdan arasındaki ilişkiler birçok araştırmacıya göre ışık tutmuştur (Aydın, 2003).

Bu kurama göre birey kötülüğü doğduğu andan itibaren içinde barındırır ve ancak yetişkinlerin yol göstermesi ile doğruya ve iyiye ulaşabilir. Freud kişiliği “ego, süper ego ve id” olmak üzere iç temele dayandırır. Bu kuramda duygusal-güdüsel bir süreç olarak değerlendirilen ahlak ve kişilik gelişimini Freud üç alt sisteme ayırarak id, ego ve süper ego sistemleri arasındaki denge kavramı içerisinde değerlendirmiştir (Çileli, 1981). Birey bu üçü arasındaki dengeyi kurabilirse ahlaki olgunluğa erişecektir. Ego, id’in ortaya çıkarmış olduğu saldırgan ve ilkel duygular ile tamamen toplum odaklı, insanın fedakâr yönünü oluşturan süper ego arasındaki dengeyi kurmakla yükümlüdür (Çiftçi, 2008).

Süper ego, bireyin sosyal çevresi ile olan ilişkisini düzenler. Toplumda var olan kuralları benimseyen birey, geliştirdiği süper ego sayesinde tek başına kaldığı durumlarda bile sınırları çizilmiş ahlaki davranış çerçevesinin dışına çıkmaz. Kişiliğin dengesini himaye eden ego, id’in ilkel istekleri ile süper egonun katı durumu arasında bir denge kurmaya çalışır. Ego tarafından denge sağlanamadığı durumlarda, id’i ağır basan kişilerde ilkel duygular yoğunlaşır; süper egosu ağır basan kişilerde ise suçluluk psikolojisi gözlenir (Marçıl, 2012). Ego, süper ego ve id’in arzularını uygun bir duruma getirerek, insanın ruhsal dünyasında denge kurmaya çalışır. Ego, bireyin kişiliğinin olgunlaşması için sağlıklı kararlar alır. Ego, aşırılıktan uzak, daha çok kişinin mantık tarafını kullanan, yapıldığında kişiyi ve çevresindekileri rahatsız etmeyen davranışlar sergilemesinde yardımcı olur (Şengün, 2003).

Temelinde istek ve arzuların yattığı id, insanda doğuştan var olan ilkel duygu ve isteklerden meydana gelir. İstekleri yerine getirildiği müddetçe mutludur. İd’in dünyasında akıl ve mantık yoktur, toplumsal ve ahlaki kurallar geçersizdir, kendi istek ve arzuları haricinde hiçbir şey onun için önemli değildir (Çırak, 2006). Freud, ahlak gelişimini süper egonun ortaya çıkması ve ebeveynlerin koydukları yasakları çocuklarının içselleştirmesi süreci olarak ifade etmektedir (Freud 1994’den Akt. Çelik, 2016). Anne-babası tarafından ödül ve ceza mekanizmalarıyla çocuğun süper egosu güçlendirilerek, toplum idealleri ve geleneksel değerlerin içsel temsilcisi haline gelir. Süper egoyu kişiliğin ahlaki yönü ve vicdanın yansıtıcısı olarak Freud ifade etmiştir. Süper ego eylemin doğru veya yanlış olduğuna karar vererek, topluluğun ya da temsilcilerinin bunu onaylayıp onaylamamasıyla uğraşmaktadır. Süper egonun vicdan ve benlik ideali olmak üzere iki alt sistemi bulunmaktadır. Kişi

sonunda ödül alacağı ya da ceza almak istemediği düşünce ve davranışları gerçekleştirirken içselleştirme sistemi ve öğrenme süresinde ilk alt sistem olan vicdanı kullanır. Vicdan suçluluk duygusu oluşturarak bireyi cezalandırır, kişide kıvanç ve gurur duygusu oluşturarak ödüllendiren ise ikinci alt sistem olan benlik idealidir. Süper ego kusursuz olmak için çaba gösterir (Freud 1994'den Akt. Doğru 2019).

Süper ego; kişide fiziksel hazzın ötesine geçen, çevresindeki normların ve değerlerin farkındadır. Dolayısıyla bu normlar ve değerler birey tarafından kendi hayatına uygulandığında süper ego gelişir ve zamanla bireyin ahlakı haline gelir. Bu durum 3 ila 5 yaş arasında başlar ve 6-11 yaş arasında gelişim göstererek devam eder. Süper ego, her zaman ahlaklı ve doğru olanın peşindeyken, kişiliğin diğer bölümü olan id zevklerin, ego ise gerçeklerin peşindedir. Süper ego, vicdan mekanizmasını harekete geçiren ve ahlaklı olanı tercih eden taraftır (Şengün, 2003).

Kişinin örnek aldığı ve davranışlarını taklit ettiği ilk kişiler ebeveynleridir. Freud'a göre erkek çocukları babalarını, kız çocukları ise annelerini örnek alırlar. Bu durum çocuğun cinsel kimliğinin gelişmesinde de önemli bir role sahiptir. Cinsiyetin doğru şekilde eşleşmesi ahlaki normların da doğru şekilde gerçekleşmesi demektir. Birey, anne ve babadan öğrendiği bu kurallara uymadığı durumlarda suçluluk hissediyorsa vicdanı harekete geçmiş demektir (Çitemel, 2010).

Freud'a göre ahlak ve kişilik gelişiminin ana hatları bireyin yaşamının ilk beş yılında tamamlanır. Bu süreçten sonra kişinin yaşamında kuramsal açıdan ele alınacak başka bir gelişmenin olmayacağını söyler. Okul öncesi dönemde çocuk konulan yasaklar ile toplumun değerleri hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Freud'a göre çocukta vicdan, beş yaş dolaylarında ortaya çıkmaktadır (Özeri, 2004). Freud'un bu alandaki çalışmalarının çıkış noktasını, akılcı davranıştan saparak katı bir ahlak kuralını benimseyen hastaların davranışlarının nedenlerini çözmeye düşüncesi oluşturur.

Ahlaki gelişim kuramı üzerine çalışmalar yapan bir diğer isim Erik Erikson'dur. Erikson, ego üzerine çalışmaları yaparak kuramın gelişmesine katkıda bulunmuştur. Katkılarından ilki, Freud'a paralel olarak, bireyin çevresi ve kendi iç dünyasında olup bitenlere karşı farklı bir bakış açısı getirmesi gerektiğidir. İkincisi, kişilik gelişiminin yaşam boyu sürdüğüdür, üçüncüsü ise ahlaki ve kişilik gelişimi

evrelerinin kendi içinde tek yönlü ilerlemediğini, pozitif ve negatif taraflarının olduğunu dile getirmiş olmasıdır.

Erikson'a göre, 3-6 yaş arasında ortaya çıkan girişimcilik ve suçluluk devri adı verilen aşamada çocuğa müşterek değerler aşıl原因arak çocukta süper egonun gelişimi oluşturulur. Bu aşamada çocuk, yapmak istedikleri ve toplumsal normlara göre olması gerekenler arasındaki farkı görür. Anne ve babanın arzularını kendine yükler ve bu isteklere uymayacak şekilde hareket ettiğinde kendini cezalandırır. Çocuk bu aşamada çevresi tarafından tasdiklenmek için zaman zaman bilinçli şekilde zaman zaman da farkında olmadan normlara bağlı beklentilere yönelir. Bu dönemde toplumsal kuralları öğrenirken yasak ve ayıpları öğrenmeye başlar (Özeri, 2004).

1.4.1.2. Davranışçı Kuram ve Ahlak

Öğrenmenin bireyde meydana gelme şekli konusunda pek çok görüş olmasına rağmen temelde iki ana bakış açısı mevcuttur. Bunlardan ilki öğrenmeyi dış süreçler açısından inceleyen davranışçılar; ikincisi ise iç süreçler yönünden inceleyen bilişselcilerdir. 1960'lara kadar yapılan çalışmaların pek çoğu davranışçılık üzerine olmuştur.

Bu yaklaşımın temellerini nesnel felsefeden alır. Nesnel felsefede, dünyayla ilgili aynı nesnel, tam ve doğru bir anlayışı herkesin kazanması amaçlanır. Öğrenilen bilgilerden herkesin aynı sonucu çıkardığı varsayımına dayanır. Bir başka deyişle öğrenme, nesnel gerçekliği özümseme sürecidir. Özen, öğrenme görüşünü şu şekilde tanımlar: "Nesnelcilik, dünya hakkında güvenilir bir bilginin varlığına inanır. Eğitimciler için amaç bu bilgiyi aktarmak ve aymak, öğrenenler için ise bu bilgiyi almaktır" (Özden, 2003).

Davranışçılar insan zihnini boş bir tas ya da gerçeğin yansıtıcısı olan bir ayna olarak görürler. Temel fikirleri, davranışların incelenmesi ve ölçülmesidir. Onlara göre zihin, tepki ve uyarıların kantitatif olarak gözlemlenebileceği siyah bir kutudur. Zihinde oluşan muhtemel düşünme süreçleri göz ardı edilir. Bu yaklaşıma göre öğrenme uyarıcı-tepki arasındaki ilişkiye dayanır. Onlara göre organizmanın gözlemlenen davranışında bir değişiklik meydana geldiğinde öğrenme gerçekleşmiş olur (Celep, 2004). Davranışçı yaklaşım öğrenmeyi klasik şartlanma, operant şartlanma ve gözlemsel öğrenme olarak üç başlık altında toplar. Bu koşullanmaların amacı bir davranışı ortaya çıkarmaktır.

Davranışçı öğrenme-öğretme yaklaşımlarında; genelleme, ceza, pekiştireç, davranış biçimlendirme ve ayırt etme gibi kavramlar öne çıkmıştır. Davranışçılara göre, bireyin davranışlarını belirleyen ve kontrol eden çevredir. İnsanların bağımsız bir biçimde davranması ve kendi davranışlarını yönlendirmeleri mümkün değildir. Bu kurama göre objektif olmayan, somut olarak değerlendirilemeyen ve kanıtlanamayan hiçbir yaklaşım önemli değildir. İçsel yaşantılar ölçülemeyeceğinden ve soyut olduklarından, bu yaşantılar yaklaşım içine dâhil edilmez.

Skinner gibi davranışçı kuramcılar, bilişsel süreçleri inkâr etmeseler de gözlemlenemediği için zihnin varlığından söz etmeye gerek duymazlar. Davranışçı psikologların pek çoğu bu süreçlerin bilimsel olarak çalışılabileceğini de kabul etmez (Cooper 1993'ten aktaran Ulusoy, 2002). Davranışçı yaklaşıma göre kişiler ahlaki yargıları şartlanmayla kazanmaktadırlar. İstendik eylemlerin sonucunda davranışı ödüllendirilen kişiler, bunun doğru bir davranış olduğunu anlayacak ve yineleyeceklerdir. İstenilmeyen davranışların sonucunda kişiler cezalandırılır ve böylece bu davranışı yanlış davranış olarak anlayacaklardır (Korkmaz, 2004).

Bu dönemin önemli temsilcileri Edward L. Thorndike, Ivan Petrovich Pavlov, Clark L. Hull, Edwin R. Guthrie ve B. F. Skinner' dir. Bu kuramın kurucularından biri olan J. B. Watson, davranışın neden kaynaklandığından çok nasıl meydana geldiğine bakmak gerektiğini savunmuştur. Davranışçı yaklaşım gözlenebilen, ölçülebilen, somut davranışların haricinde; duyguları, düşünceleri dikkate almamakta ve ahlaki gelişimde, klasik, operant şartlanmayla, ödül ve ceza yoluyla öğrenilerek davranışlara aktarıldığını savunmaktadır (Watson 1920'den Akt. Türkçapar ve Sargın, 2012).

1.4.1.3. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Ahlak

Bu kuram 1963 yılında Albert Bandura tarafından ortaya çıkarılan bir teoridir. Bandura yaptığı bir takım deney ve gözlemlerden sonra bireylerin diğer kişileri izleyerek taklit etme, örnek alma, sonucu ödül olan davranışları yineleme ve sonunda ceza alınabilecek tavırlardan kaçınma yöneliminde olduklarını belirtir. Bu kuramda bireylerin, toplum ve ahlak kuralları içerisinde bulunan insanlarla kurdukları ilişki neticesinde öğrendikleri varsayılmaktadır. Bir başka deyişle çocuklar ahlaki ve sosyal kuralları, hayatın içinde yer verdikleri farklı ilişkiler sayesinde denerler ve öğrenirler (Seçer ve Sarı, 2006). Öğrenmenin sosyal ortamda (okul, aile, arkadaş vs.)

öğretmenlerin rehberliğinde gerçekleştiğini ifade eden Lev Vygotsky (1998), edinilen bilgilerin pek çoğunun başkalarından toplum içerisindeki haberleşmenin verimli bir şekilde sağlanmasıyla simgelerler, işaretler, sayılar, sözcükler vasıtasıyla gerçekleştiğini ileri sürmüştür. Dewey ise, kişinin toplum içinde büyüyerek ve sosyal etkileşim sonucunda düşüncelerini, deneyimlerini paylaşarak “yaşayarak öğrenme” ile kendine has belleğini oluşturduğunu ifade etmiştir (Dewey 1938’den Akt. Doğru 2019). Sosyal Öğrenme Kuramında insan davranışları bilişsel, davranışsal ve çevresel değişkenler arasındaki daimî etkileşimin tesiri altında kalmış ve buna göre düzenlenip açıklanmıştır.

Bu yaklaşıma göre, ahlaki gelişim kişinin sosyal çevresiyle ilişkilidir. Bireyin çevresinde yaşadığı olumlu ve olumsuz gelişmeler toplumla birlikte bireyi de etkiler. Taklit etme ve model alma öğrenmenin ve ahlaki gelişimin temel unsurlarıdır. Bireyin yakın çevresinde gözlemlendiği davranışlar, bireye ahlaki davranış hakkında yargıya varmasında ve bireyde vicdan olgusunun gelişmesinde rehber olurlar (Ersanlı, 2010).

İnsanlar arasında ahlaki farklılıklar bulunur ve bu farklılığın temelinde kültür olgusu yatmaktadır. Kültür, toplumdan topluma değişiklik gösterebildiği gibi bireyden bireye ve aileden aileye de değişiklik gösterir. Bir ergenin davranışları, onun anne ve babasının ahlaki davranışları hakkında bizlere büyük ipucu verir (White ve Matawie, 2004).

Sosyal öğrenmenin en önemli öğeleri; gözlem, taklit ve model almadır. Buna ek olarak gözlemler sonucunda taklit edilen davranışların olumlu ve olumsuz açılardan pekiştirilmesi de davranışın devamlılığı için önemlidir. Çocuk iyi şeyler görüyorsa iyi davranışı, kötü şeyler görüyorsa kötü davranışı öğrenir. Bu davranışlar çevresi tarafından da pekiştiriliyorsa kişide kalıcı hale gelir.

Kişinin ahlaki olan ve olmayan davranışları yakın çevresinde gözlemlendiği davranışlarla doğrudan alakalıdır. Bireyin doğru olarak benimsediği ve devam ettirdiği davranışlar çevresi tarafından onaylanan; kabul etmeyip sürdürmediği davranışları ise çevre tarafından onaylanmayan ve ceza alan davranışlardır. Kişi doğru ve yanlış davranışları bu şekilde ayırt etmektedir (Çiftçi, 2008). Bu kuramın bir diğer önemli yanı da davranışlara ek olarak bireyin yakın çevresinde model aldığı kişinin şahsiyet özelliklerini de taklit ediyor olmasıdır. Sabırlarını, azimlerini, bakış

açılarını vb. özellikleri örnek alırlar. Taklit etme, model alma, pekiştireç ve ceza toplumsal yaşamın kaçınılmaz unsurlarıdır ve kuramı önemli kılan da bu noktalardır (Parlak, 2011).

1.4.1.4. Bilişsel Yaklaşım ve Ahlak

Bilişsel kuramcılar ahlak gelişimini ardışık bir sistemde, zihinsel yapıya paralel olarak ele almışlardır. Bu yüzden bireyin ahlaki gelişimi araştırılırken bilişsel mekanizmaları da göz ardı edilmemelidir. Birey, çevreyle etkileşim sonucu, toplumun ahlak anlayışını konusunda bir yargıya varırken, bunu bilişsel süreçle yoğurarak, kendi ahlak yargısını oluşturur (Çırak, 2006).

1.4.1.4.1. John Dewey'in Ahlak Gelişimi Kuramı

Ahlaki gelişimde bilişsel gelişimin önemli olduğuna değinen ve bunu ele alan ilk kişi John Dewey'dir. Dewey ahlaki eğitimin temelinde zihinsel eğitimin olduğunu iddia etmiştir. Genel eğitim sürecinde olduğu gibi ahlaki eğitimin de çocuğun farklı durumlar ve bu durumlar karşısında aktif bir şekilde akıl yürütmesi ile gerçekleşebileceğine inanmıştır. Bunun temelinde ise Dewey'in ahlak eğitiminin aşamalardan oluştuğu düşüncesi vardır. Ona göre eğitim, bireyin psikolojik fonksiyonlarının tam olarak olgunlaşmasına imkân verecek koşulların sağlanmasıdır. Gelişimin psikolojik kökenlerinin kavranması ile gelişim ve ahlaki eğitim sağlanabilir. Dewey ahlaki gelişimi şu üç aşamada incelemiştir:

Ahlak veya gelenek öncesi düzey: Biyolojik ve sosyal dürtülerle motivasyon kazanan bireyin ahlaki tavırlarını kapsayan evredir.

Geleneksel düzey: Kişinin ait olduğu grubun erdemlerini benimsediği evredir.

Özerk düzey: Kişinin davranışlarının kendi akıl yürütme ve karar vermesi ile oluştuğu, bireyin içinde bulunduğu grubun standartlarını irdeleyerek benimsediği evre (Çağdaş ve Seçer, 2002).

Toplumsal yargılar ve ahlaki değer kişiye kazandırılırken, kişinin bunu özümseyebilmesi ve ahlaki normlara uygun olanı gerçekleştirebilmesi için de bilişsel yargılama yeteneğinin gelişmesi gerekir. Böylelikle kişi kendi ahlak yargısını oluşturur. Dewey eğitimi psikolojik sağlamlık ve bireyin doğru kararlar vermesi

açısından gerekli görmektedir. Doğru ahlaki eğitimin temeli, gelişim psikolojisini anlamakta yatmaktadır (Çapan, 2005).

1.4.1.4.2. Piaget ve Ahlak Gelişimi Kuramı

Piaget, çocuklar üzerinde yapmış olduğu incelemeler sonucunda elde ettiği bilgileri bir kuram haline getirmiştir. Bu kuramda çocukların ahlaki gelişimlerinin yanında, zihinsel süreçlerini de izlemek mümkündür (İz, 2009). Piaget'e göre zekâ, bireyin içinde bulunan değerler ve toplumsal değerlerin entegrasyonu için kullanılan zihinsel bir sistemdir. Ahlaki değerlerin tam olarak yerleşmesi için bu bütünleşme sürecinde bir boşluk ya da aksaklık olmaması gerekir. İnsan ilişkilerinin devamlılık kazanması için zihinsel olgunluğa ulaşmış olması gerekmektedir. Bu durum ne sıklıkta tekrar ederse, kişinin ahlaki olgunluğu ve çevresi ile olan bağı güçlenir (Senemoğlu, 2018).

Zihinsel gelişim duyuşsal-motor dönem, işlem öncesi dönem, somut işlemler dönemi ve soyut işlemler dönemi olmak üzere dört dönemde gerçekleşir. Yaşın bilişsel gelişim sürecinde oldukça önemli bir etkisi vardır. Birey yaş aldıkça bilişsel gelişmişlik düzeyi artmaktadır. Ahlaki gelişim Piaget tarafından iki başlık altında incelenmiştir.

1.4.1.4.2.1. Dışa bağlı (Bağımlı) Ahlak Dönemi

İşlem öncesi dönem ve somut işlemler dönemini kapsayan bu dönemde, çocuklarda vicdan duygusu daha gelişmemiştir. Bu sebeple çocuklar davranışlarında vicdani yükümlülük hissetmezler. Gerçekleştirdikleri eylemleri bir kuralı yerine getirir gibi yaparlar. Dışsal bir denetime ihtiyaç duyarlar ve otoritenin olmadığı yerlerde ahlak dışı davranışları gerçekleştirme olasılıkları oldukça yüksektir (Aydın, 2011).

Bu dönemdeki çocuklar davranışın sonucuna bakarlar. Olayın sonucunda daha fazla zarar varsa o davranışı kötü olarak değerlendirirler. Kurallar onlar için kutsaldır, değiştirilemezdir (Onur, 2011). 10 yaşına kadar olan bu dönemde çocuk otorite (yetişkin) tarafından konulan kuralları sorgusuz kabul eder (Özdemir 2003). Çocuğa göre işlenen suçun büyük suç olması, o suçun neticesinde rastladıkları bedensel şiddetin büyüklüğüne göre belirlenmektedir. En fazla bedensel şiddeti ortaya çıkaran suçlar en büyük suç olarak kabul edilmektedir. Dışa bağlı dönemdeki çocuk için otoritenin belirlediği ve kesinlikle uyulması gereken kurallar, otorite

figürü ortadan kalktığı zamanlarda gücünü yitirmektedir (Piaget 1967'den Akt. Çelik 2016).

1.4.1.4.2.2. Özerk (Bağımsız) Dönem

Özerk dönemde bireyde artık empati yeteneği gelişir ve birey bunu yansıtacak davranışlar sergiler. Piaget'e göre birey bu dönemde, düşünme yeteneğinin gelişmesi ile birlikte hadiseleri daha etraflıca düşünebilmekte ve adalet duygusuyla yargılama yapabilmektedir. Birey artık, insanların benzer hayatlardan gelmediklerini ve aynı koşullara sahip olunmadığını düşünerek hareket etmektedir. Vicdan faaliyete geçmiş durumdadır. Bu aşamada artık birey kendi kurallarını oluşturabilmekte ve kötü olarak nitelenebilecek davranışı korktuğu için değil neden yapılmaması gerektiğini bildiği için yapmaz. Toplumun beklentilerine göre değil, gözlemleri sonucu kendi oluşturduğu ahlak yargısına göre hareket eder. Bu dönemde davranışın sonucundan ziyade ne niyetle yapıldığı göz önünde bulundurulur.

Çocuklar 10 yaşla birlikte kuralların değişebildiklerini anlamaya başladıkları özerk döneme ulaşırlar. Bu dönemde çocuklar tavır ve tutumlarının somut neticelerinden ziyade altında yatan maksat ve kasıtlara dikkat ederek ve başkalarının değerlendirmelerinden çok öznel değerlendirmelerine uygun olarak davranmaktadırlar (Çelik, 2016). Piaget'e göre okulöncesi dönemde, çocuklarda kural kavramı olmadığı için bu dönemde ahlak söz konusu değildir. Bu nedenle ahlak gelişimi, çocuğun somut işlemler dönemine geçtiği 6 yaşa kadar başlayamaz (Aydın, 2003).

1.4.1.4.3. Kohlberg ve Ahlaki Gelişim Kuramı

Kohlberg kuramını Piaget'i takip ederek oluşturmuştur. Fakat kuramları arasında farklılıklar mevcuttur. Kohlberg, çocukları oyun üzerinde değerlendirmemiş, çocuklara bazı durumlar verip akıl yürütme yoluyla kendi ahlaki bakış açılarını ortaya koymalarını sağlamıştır (Senemoğlu, 2018).

Bu yaklaşımda bireylerin vermiş oldukları yanıtlarda kendi seçimleri mevzubahistir. Bu bağımsız seçimler ahlaki gelişimin tamamlanması açısından önemlidir. Bilindiği gibi ahlaki gelişim kuramlarının dayandığı bazı kavramlar vardır. Bilişsel kuramın temel kavramı ahlaki yargılara dayanır (Çiftçi, 2008).

Kohlberg'in kuramında, bireyin ahlaki gelişim seviyesinin tespit edilmesi için öncelikle bir hikâyeye okunur. Hikâyeye okunduktan sonra dinleyiciden hikâyedeki kişiyi zor duruma sokan iki farklı seçenekten birini sebeplerini açıklayarak seçmesi istenir. Araştırmacı burada seçeneklerden ziyade bireyin verdiği cevaba yoğunlaşır. Ahlaki gelişim süreci Kohlberg tarafından üç dönem ve altı evrede incelenmiştir. Bu evrelerin hepsi birbirine bağlı olup aşamalar ahlaki gelişim bakımında, bir öncekinden daha iyi seviyededir. Aşamalar arası geçişte hiyerarşik bir sıralama söz konusudur. Kohlberg'e göre bir evrenin özellikleri içselleştirilmeden bir üst evreye geçilmez (Aydın, 2011).

Bireyin ahlaki gelişim seviyesini anlamak için farklı değişkenleri göz önünde bulunduran Kohlberg, bireyin zekâsını, toplum içindeki konumunu, bir olay esnasında sonuca ulaşmada kullandığı yöntemleri ve toplumun değer yargılarına bakış açısının önemli değişkenler olduğunu belirtmiştir (Çırak, 2006).

Bireyin toplumsal yaşama iştirak etmesi ve toplumsal yaşamda yer edinmesi ahlaki gelişim açısından oldukça önemlidir. Birey toplum içinde yer aldıkça ahlaki gelişimini tamamlar. Bireyin mantıksal olarak gelişmesi evrensel ahlaka ulaşmasını kolaylaştıran bir unsurdur. Mantıksal olgunluğa ulaşan bir birey, ahlaki olgunluğa da erişebilir (De Mey ve Schulze, 1996).

Kohlberg'in ahlak yaklaşımı ile ilgili özellikleri şunlardır:

1. Bütün insanlar en son evreye kadar ulaşamaz. Bazı insanların ahlaki gelişimleri, herhangi bir evrede son bulabilir. Suç işleyenler, sadece ikinci evreye kadar gelebilmişler, çoğu yetişkin de dördüncü evrede kalmıştır. Çok nadir olarak, beşinci ve altıncı evreye ulaşan insanların varlığından da söz edilebilir.
2. Evreler arasında hiyerarşik ve ardışık bir yapı vardır. Bir insan evreleri sırasıyla geçerek bir üst evreye ulaşır.
3. Birey, genel olarak tek bir evrenin özelliklerini gösterse de bazı zamanlar bir alt ya da bir üst evrenin özelliklerini de yansıtabilmektedir.
4. Ahlaki gelişimde birey, hep daha iyiye doğru yol alır. Yani birey bir alt evrenin düşüncesine zorlanamaz ancak bir üst evreye taşınabilir.

5. Ahlaki gelişimde ve zihinsel olgunlaşmada yaşın önemli bir yeri vardır. Ancak temel şart değildir. Bazı çocuk ve gençlerin, kendilerinden yaşça büyüklere göre daha ahlaklı davranışlar sergilediği görülmüştür.
6. Ahlaki gelişimde üst evrelere ulaşabilmek için bazı şartların gerçekleşmesi gerekir. Bu şartlardan birisi de bireyde soyut ve göreceli düşüncenin gelişmesidir. Ergenlik çağına ulaşmayan çocuklar, henüz soyut düşünemedikleri için onların, üst evrelere ulaşması pek mümkün değildir.
7. Bireyin, karşısındaki kişiyi anlayıp, ahlaki olanı yapabilmesi için vicdan ve empati duygularının gelişmiş olması önemlidir. Ancak tek başına empati ahlaki gelişim için yeterli değildir (Kohlberg, 1971).

1.4.1.4.3.1. Gelenek Öncesi Ahlak Düzeyi

Bu aşama, Kohlberg'in ahlaki ilerleme düzeyleri arasında en düşük düzeydir. Bu düzeydeki çocuklar ahlaki fikirleri maddesel olaylara ve yerlere atfetmektedirler. Bu düzeyin ana özelliği, yetkilere bağlılık ve bireysel menfaatlerin ön planda olmasıdır.

Birinci evre (İtaat ve ceza yönelimi): Bu evredeki kişiler otoriteye itaat ederek cezalandırmadan kaçmaya çalışır. Kurallara ve otoriteye bağlılık tek doğru olarak görülür. Uygun davranılmadığında karşılığı cezalandırılmaktır. Ceza almamak için otoriteye itaat gerekir (Aydın, 2003).

Bilhassa insan ve eşyalara maddi açıdan zarar vermemek önemlidir. Bu ikisinden birine zarar verilmişse ceza bunun doğal sonucu olarak kabul edilir. Ahlak gelişiminin bu aşamasında bir öğrenci, yakalanmadığı sürece kopya çekmeyi doğal bir davranış olarak değerlendirir (Aydın, 2003).

İkinci evre (Bireycilik ve değişim): Birey bu evrede tamamen kendi çıkarlarına odaklıdır. Dolayısıyla kurduğu ilişkilerde çıkarları ön plandadır. Karşısındaki kişi iyilik yapmışsa iyilik, kötülük yapmışsa kötülük hak ediyordur. Hem iyilik hem de kötülük karşılıklılık ilkesine bağlıdır.

Otoritenin hakimiyetinin zayıfladığı bu aşamada, otoritenin zayıf yönleri tespit edildikçe duyulan korku ve saygı giderek azalır. Bireyin empatisi duygusu gelişmeye başlar ve devam eden süreçte gerçekleşen olayların salt kendini etkilemediğini fark eder. Evrende ne kadar insan varsa o kadar farklı düşünce

olabileceğini fark eder. Birey bunların farkında olsa da soyut düşünme yeteneği tam olarak gelişmediği için tam olarak kavrayamaz. Bu dönemin temel beklentisi ceza almamak değil, davranışın sonunda ödüle ulaşmaktır (Hatunoğlu, 2003).

1.4.1.4.3.2. Geleneksel Ahlak Düzeyi

Geleneksel düzeyde, insanlar tarafından kabul edilen davranışın doğru olduğu düşünülür. Birey yalnızca kişisel beklentilere ve sosyal kurallara uyum sağlamakla kalmaz aynı zamanda kuralları destekler. Bir yere ait olma ihtiyacı bireyi sosyal açıdan uyumlu olmaya mecbur bırakır. Bir önceki aşamada gelişmeye başlayan empati bu dönemde daha da gelişir.

Üçüncü evre (Kişilerarası ilişki): Bu evrede bireyler bağlı buldukları sosyal çevrenin beklentilerine uygun davranışlar sergilemektedirler. Çünkü ahlaki yargı, otorite tarafından kabul görmeye veya görmemeye dayanır. Otoritenin belirlediği normlara göre yaşamak doğru bir davranıştır ve bu aşamada doğru davranışı sergilemek iyi insan olmak demektir. İyi insan olma ve kurallara riayet etmek en önemli kuraldır. Toplumdaki diğer bireylerle ilişki kurarken empati yapmak da bir diğer önemli kuraldır.

Dördüncü evre (Sosyal düzenin korunması): Toplumsal sistemin korunması ahlaki yargı yasalara dayanır. Bireyin kurallara uyması toplumsal düzenin korunması demektir. Doğru, toplumun ve bağlı olunan grubun refahı için hareket etmektir. Bu sebeple, bazı durumlar vicdani değerlerle çatışsa bile, sistemi korumak gerekir (Aydın, 2003).

1.4.1.4.3.3. Gelenek Sonrası Ahlak Düzeyi

İnsan hak ve özgürlüklerini temel alan bir dünya düşüncesi hâkimdir. Bu evrede kurallar ve kanunlar önemlidir fakat tek başlarına yeterli değildir. İyiyeye ve doğruya yalnızca kişinin vicdanıyla verdiği kararlarla ulaşılır. Bireyin kendi ahlak ilkelerinin olduğu dönemdir (İz, 2009). Birey bir iç denetimle ahlaki açıdan kabul görmüş olanı gerçekleştirir. Özel sınırlar aşılmamaya çalışılır.

Beşinci evre (Sosyal sözleşme ve bireysel haklar): Bu aşamada birey, bireysel hakları ve yasaların kullanımını eleştirel bir şekilde ele alır ve gerekli durumlarda yasaların değişebileceğini düşünür.

Toplumsal bir anlaşma olduğu için yasalara uymak gerekir. Fakat yasalara uyarken bunların değişebileceği unutulmamalıdır. Örneğin, hiçbir yasa insanın ölümüne sebep olacak bir uygulamayı yasal olarak görmez. Bireyin yaşamını tehlikeye atan bir durum varsa yaşamın devam etmesi için çaba gösterilmesi her şeyden önemlidir bu aşamada.

Altıncı evre (Evrensel ilkeler): Bu düzeyde ahlak, evrensel ahlaki ilklere göre temellenir. Ahlak gelişiminde ulaşılabilecek en üst düzeydir. Evrensel ahlak anlayışı yani adalet, insan hakları ve eşitlik gibi evrensel kavramlar aynı zamanda kişinin de ahlaki kavramlarının temelini oluşturur. Çok tartışılan bu evrenin çok az insanda görüldüğü belirtilir.

Birinci ve ikinci evre küçük olarak nitelenebilecek çocukların özellikleridir. Kohlberg'e göre üçüncü ve dördüncü evre de bir önceki gruba dâhildir, fakat bazı araştırmacılara göre ergin kişilerin çoğu da bu gruptadır. Hatta yetişkin nüfusun %20 ile %25'inden fazlası son iki evreye ulaşamaz bile, sadece %5 ile %10'u altıncı evreye ulaşabilir (Berkovitz, 1964). Sonuç olarak Piaget'in Kohlberg üzerinde bir etkisi olduğu gerçektir. Fakat Kohlberg'in araştırmalarının da Piaget'e göre oldukça kapsamlı olduğunu söylemek mümkündür.

1.4.1.4.4. Carol Gilligan'ın Ahlak Gelişim Kuramı

Gilligan, kendinden önceki çalışmalardan etkilenerek kendine özgü bir ahlaki gelişim kuramı oluşturmuştur. Gilligan, Kohlberg ile ortak bir çalışma yapmış fakat sadece erkek yetişkinlerle çalıştığı için onun araştırması eksik bulmuş ve buna tepki olarak kadınlarla çalışarak hem erkek hem de kadın bakış açısını yansıtmaya çalışmıştır. Kohlberg'e göre kadınlar zihinsel gelişim açısından erkeklerden geri kalmışlardır ve bu yüzden kadın ve erkek farklıdır. Fakat Gilligan bu düşünceye farklı bir açıdan bakarak toplumun kadınlardan beklentisinin daha fazla olduğunu ve bunun da kadının üçüncü evrenin ilerisine geçmesine engel olduğunu savunur. Ayrıca kadın ve erkek arasındaki farkın bakış açısından kaynaklandığını belirtir. Yani Gilligan çalışmasında tek taraflı bakmamış, erkek ve kadın bakış açısını birlikte incelemiş ve aralarında düşünsel anlamda bir üstünlüğün yer almadığını ancak kadın ve erkek arasında olaylara bakış açılarındaki farklılıkların olduğunu dile getirmiştir (Gilligan 1979'dan akt. Şafak, 2008). Gilligan, Kohlberg'in aksine hem kadın hem

erkek yetişkinlerin üçüncü evreye ulaşabildiklerini hatta daha öteye gidebildiklerini ifade etmiştir (Senemoğlu, 2018).

Gilligan, ahlak gelişimi ve geçiş aşamalarını şu şekilde ifade eder:

Bencillik: Çocukluğun bazı dönemlerinde ve ergenlikte kendini özellikle gösteren bencillik esasında bireyin benliğinin sınırları koruması ile ilgilidir. Birey, bencillik yaparak sınırlarını koruduğunu düşünür.

Geçiş: Kişi, kendi istekleri ve toplumun beklentileri arasındaki farklılıktan dolayı çelişkiye düşer ve bunun üzerine sorgulamaya başlar.

İyilik: Bir önceki aşamada başlayan çelişki bireyin içindeki iyiliğin meydana çıkmasına vesile olur ve birey sorumluluk bilinci ile hareket eder.

Geçiş: Bu dönemde kadınlarda yaşanan fedakârlık ve başkalarına faydalı olma düşüncesi ile bireyin kendini düşünmesi gerektiği arasındaki çelişkinin yaşandığı dönemdir.

İlişkisel koruma/Şefkat: Birey bu dönemde iyilik ve şefkat duygularını kaybetmeden özgürlüğünü sağlamaya, bağımsız kararlar almaya ve sorumluluklarının farkında olarak insan ilişkilerini yürütmeye çalışır (Rather 1996'dan akt. Şafak, 2008).

1.4.2. Sporda Ahlak

Spor ve ahlaki değerler birbirleriyle dolaylı ilişki içindedir. Sporu belirleyen ilke ve özellikler ahlaki değerlerin ve yaşam tarzının da belirleyicisidir (Tel, 2014). Ahlak, sporun toplumda geliştirdiği erdemler içinde göz ardı edilmemesi gereken bir sebep olarak görülmelidir (Arslan, 2018).

Sporun temeli rekabet amacı ise kazanmaktır. Fakat ahlaki olarak kazanmak için Fair Play'in Ruhu gerekir (Eitzen, 2006). Sporcuların evrensel ahlaki değerleri benimsemeleri ve spor etkinliklerinde yaptıkları eylemlerde kullanmaları spor etiğinin temel prensibidir (Charles, 1999). Bu ahlaki değerler; rakibe saygı, dürüstlük, adalet, hoşgörü, dayanışma, haksız kazançtan yararlanmayan, insanları dinleri, dilleri ve ırkları ile ayırt etmemek, rakipleri, hakemleri ve hatta insanları kandırmamak gibi genel ilkeleri içerir (Tanrıverdi, 2012).

1.4.3. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma

Spor veya fiziksel aktivite, toplumlar ve karakter üzerindeki olumlu etkilerin sürekli olarak dikkat çektiği alanlardır. Bununla birlikte, bireysel karar verme süreci söz konusu olduğunda, bu alanda bir dizi ahlaki eksiklik ve karaktere ilişkin olumsuz durumlar görülmektedir (Görgüt ve Tuncel, 2017).

Şiddet, saldırganlık ve sporda anormal davranışlar, spor alanlarına barış, kardeşlik ve sevgi tapınağı denilen günlerin aksine günümüzde artmaktadır. Birden fazla faktörün yol açtığı bu durum spordaki tüm insanların rahatsızlık hissetmeye başlamasına neden olmaktadır (Yücel, Atalay ve Gürkan, 2015).

Sporcuların birbirleriyle etkileşim ve iletişim içinde buldukları sosyal bir yapı olan spor, sakatlanan rakibe yardımcı olmak ve başarısız bir performans ortaya koymuş takım arkadaşını motive etmek gibi olumlu sonuçlar ortaya koyabilirken, yalan söyleme, tahrik etmek ve başkalarının sakatlanmasına neden olmak gibi olumsuz olaylara da sebebiyet verebilmektedir (Kavussanu, 2008). Para, şöhret, rekabet vb. nedenlerle sporcularda yaratılan ya da sporcunun karakterinde bulunan aşırı kazanma gayesi veya kazanma hırsı sporcunun sportif ahlaktan uzaklaşmasında etkili olmaktadır (Işım vd., 2019).

Ahlaki ayrılma, insanlar bazen ahlaki değerlerini veya sorumluluklarını bıraktıklarında ortaya çıkar (Bandura, 1986). Sosyal koşulların etkileri nedeniyle (Milgram, 1974; Bandura, 1991), insanlar davranışları başkalarına şiddet içeren bir durumda olsalar bile davranışlarının etik olmadığını düşünemezler. Etik ve ahlaki olarak kabul edilen şey aslında insanlar tarafından kararlaştırılmalıdır. Yine de, başkalarına karşı fiziksel veya psikolojik şiddet eylemlerinde bulunan kişi suçlu hissetmeyebilir.

Bandura'nın (1991) ahlaki düşünce ve davranışın sosyal bilişsel kuramına göre spor ortamında olması gereken ahlaki davranışlar üzerine ideal denebilecek bir perspektif oluşturmakta ve ahlaki ya da kınanması gerek görülen davranışları tanımlarken eylem sonuçlarını da ekleyerek farklı faktörleri göz önünde bulundurmaktadır. Bununla birlikte, ahlaki davranışların düzenlendiği bir süreci tanımlamaktadır. Bandura (1991), olayların iyi veya kötü sonuçlarına bakılarak bireylerin suçluluk veya gurur gibi duyguları hissettiklerini ileri sürmektedir. İyi etkileri olan bir davranışta bulduklarında bireylerin motivasyonlarının

yükseldiğini, kötü etkileri olan bir davranışta bulduklarında bireylerin motivasyonlarının düştüğünü, bu duyguları yaşayan insanların da gelecekte davranışlarını düzenlediklerini düşünmektedir. Bu duyguların ahlaki eylemleri düzenleme ihtimali bulunmakla birlikte, insanlar hala ahlaksız eylemlerine devam etmektedirler. “Ahlaktan uzaklaşma mekanizmaları” olarak adlandırılan sekiz psikososyal manevranın, seçilip kullanılarak bireylerin olumsuz etkiler yaşamadan günah işlemelerine sebep olmakta ve bu sebeple bireyler gelecekte yapacakları olumsuz davranışlarla ilgili üzerlerindeki baskıyı azaltmaktadırlar.

1.4.3.1. Ahlaktan Uzaklaşmanın 8 Mekanizması (Davranış Kalıbı)

1.4.3.1.1. Ahlaksızlığı Meşrulaştırma (Ahlaki Gerekçe)

Bireyler çoğu zaman, kendi davranışlarının doğruluğunu ortaya çıkarmadan kötü davranışlarda bulunmamaktadırlar. Ahlaki gerekçe, suçlu ve hatalı davranışların övgüye değer ve onurlu davranışların içine algısal olarak yeniden yapılandırılmasıdır. Burada sosyal veya ahlaki bir amaca ulaşmak için suç olarak kabul edilen davranışlar sanki mühimmiş gibi gösterilerek kabul edilebilir inancı yaratmaktadır (Bandura, 1999). Örnek olarak sporda bazen takımın çıkarını düşünerek hakeme yalan söylemek, topun kendinden çıkmasına rağmen başkasından çıktığını söylemek, sporcular tarafından takım yararı şeklinde görülüp kabul edilir bir davranış olarak görülmektedir.

1.4.3.1.2. Örtmeceli Sınıflandırma

Hoş olmayan çirkin ifadelerin, farklı kelimeler ile daha uygun ve doğru bir şekilde anlatılması ya da edebi kelam olarak tanımlanmaktadır (TDK Güncel Türkçe Sözlük, 2015). Örtmeceli sınıflandırma, suç barındıran uygulamaların gizlenmesi amacı ile daha az zararlı bir üslup kullanılmasıdır. (Bandura, 1999). Sporcular zaman zaman kurallara uymadıklarını inkâr ederek sadece biraz esnettiklerini ifade etmektedirler (Boardley ve Kavussanu, 2011).

1.4.3.1.3. Avantajlı Karşılaştırma

Suç içeren hareketlerin önemsizmiş gibi ortaya konulması, daha az kötü davranışların daha kötü davranışlar ile karşılaştırılarak önemsiz ve değersiz olarak gösterilmesidir (Bandura, 1999). Sporcular zaman zaman kaba kelimeler kullanmayla fiziksel şiddet barındıran davranışları kıyaslayarak bu kötü sözleri anlayışla karşılanabilir gibi gösterebilmektedirler (Boardley ve Kavussanu, 2011).

1.4.3.1.4. Sorumluluğun Yer Değiştirmesi

Bireyler kimi zaman kendi eylemlerinin toplumsal baskı ya da diğer insanların yönlendirmeleriyle olduğunu ve kendilerinin bu davranıştan sorumluluk almamaları gerektiğini ifade ederler (Bandura, 1999). Antrenörlere sporcularının yaptığı olumsuz davranışların bizzat sporcular tarafından yüklenilmesi gibi (Boardley ve Kavussanu, 2011).

1.4.3.1.5. Sorumluluğun Dağılması

Sorumluluğun azalması işgücünün ya da emeğin bölünmesi, fikir bütünlüğü ile karar alınarak ya da grup hareketleriyle ortaya çıkmaktadır. İşgücünün bölünmesinde grup üyeleri ferdi olarak bakıldığında kötü olmayan ama bir araya geldiğinde kötü olan bölünmüş görevleri yapmaktadırlar. Grup olarak fikir bütünlüğüyle karar alındığında bireyler zalimce davranabilmekte toplu olarak sorumluluk alındığı için kimse şahsi olarak kendini sorumlu hissetmemektedir. (Bandura, 1999). Grup davranışında ise bir grup tarafından yapılan herhangi bir zarar, her zaman diğer insanların davranışlarına yapılan atıf yoluyla azalmaktadır (Zimbardo, 1995). Takım sporlarında olumsuz bir durum veya söz ve davranış ile ilgili olarak takım halinde karar verdiklerinde konu hakkındaki sorumluluk takıma yüklendiği için her bir takım üyesinin hissedebileceği bireysel sorumluluk yükü de azaltılmış olabilir (Boardley ve Kavussanu, 2011).

1.4.3.1.6. Sonuçların Saptırılması

Kınanması gereken bir davranışın kötü sonuçlarının engellenmesini veya algısal olarak azaltılmasını kapsamaktadır. Kimi zaman bireyler kişisel çıkar ya da sosyal baskı sebebiyle başkalarına zarar veren eylemlerini sürdürdüklerinde neden oldukları zararlı yüzleşmekten imtina etmekte ya da onu önemsememektedirler. Böylelikle kendilerinin cesaretini kırabilecek potansiyel tepkilerin azalacağını düşünmektedirler (Bandura, 1999). Sporcuların sebebiyet verdikleri büyük sakatlık durumlarında kendilerinden kaynaklanmadığını veya ilgili sakatlığa yönelik yüzleşmeden kaçınmaları örnek olarak verilebilir (Boardley ve Kavussanu, 2011).

1.4.3.1.7. İnsani Özelliklerden Uzaklaşma

Rakibi algısal olarak insani niteliklerinden çıkararak ona yabani bir karakteristik ve hayvani özellikler yüklemektir. Bu süreç kötü davranılan bireyin dış görünüşüyle de alakalıdır. İnsanların kendileri ile mağdur ettikleri kişi arasındaki

benzerlikleri azaldıkça onlara daha kolay bir şekilde kötü davranışta bulunabilmektedirler (Bandura, 1999). Sporcular rakiplerini tanımlarken onları hayvana benzetmekte ya da onların insani özelliklerinin yoksun olduğunu belirtmektedirler (Boardley ve Kavussanu, 2011).

1.4.3.1.8. Suça Dayanak Oluşturma

Suçta dayanak oluşturma, bireylerin kendilerini masum bir kurban olarak görüp yapılan bir provokasyonla kötü tahrik edici bir eyleme zorlandıklarını düşündükleri zaman meydana gelmektedir. Böylece, cezalandırıcı davranış, yapılan kışkırtmalara haklı bir savunmacı tepkisi olur ve saldırgan davranış hoş karşılanabilir bir hale gelmektedir (Bandura, 1999). Sporda bu davranış oyuncuların yapılan davranışa karşılık vermeleriyle ve kurbanını yaptığı davranıştan dolayı suçlamaları ile ortaya çıkmaktadır (Boardley ve Kavussanu, 2011).

1.4.4. Fair Play

Sporda üst ahlak kavramı fair play olarak ortaya konulabilir. Fair play; oyuncu, taraftar ve diğer oyun unsurlarının oyunun kurallarının yanı sıra evrensel bir ahlak durumunu ortaya koyar. Bu kavramın kapsamını; 'yarışma şartlarının eşitliği, fırsat eşitliği, kurallara riayet, rakibe saygı, haksız avantajlardan kaçınma ve rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmama' gibi prensiplerle belirlenmektedir (Yıldıran, 1993).

Fair-play, oyun kurallarına uymak, rakibe saygılı davranma, kendisine gelen haksız avantajı ret etme, rakibi yenme gayretinin ötesinde rakibi ile beraber oynadığı oyundan keyif alma, rakibin oyunda yapmış olduğu güzel hareketleri (gol gibi) takdir etmek olarak görülebilir (Pehlivan, 2004).

Bu çerçevede, fair playin kurallara ilişkin sportif erdem (formal) ve yaşama ilkesi olarak sportif erdem (informal) olarak iki biçimde ele alınır (Yıldıran, 2005). Formal fair play, oyun kurallarını kabul etmek ve kurallara tavizsiz olarak uyum şeklindeyken (Sezen-Balçıkanlı, 2017), informal fair play, uyulması gereken zorunluluklar dışında sporcuların eşit koşullarda mücadele etme isteği, rakibinin karşılaştığı haksızlık durumlarında gerekli tavrı göstermek, hakem kararları kendi çıkarına olmasa da riayet etmek, hakemlere kararlarında yardımcı olabilmek, kazandığı ve kazanamadığı durumları kabullenerek doğru tavır sergilemektir (Yıldıran, 2004).

1.4.4.1. Fair Playle İlişkili Bazı Kavramlar

İnançlar: İnançlar, betimsel (varoluşçu), değerlendirmeci ve yasaklayıcı inançlar olarak üçe ayrılırlar. Betimsel inançlar, deneyimsel olarak değerlendirilerek doğru ve yanlış tanımları ile seçilebilirler. Değerlendirmeci inançlar, inanılan obje üzerinde olumlu ya da olumsuz yargı vermeyi içermektedir. Yasaklayıcı inançlar ise, istenilen ya da istenilmeyen hareket, davranış ve düşünceleri yargılamayı içerir. Bireyler ahlak değerlerini inançların bu üç şeklini de kullanarak oluşturmaktadırlar. Örnek olarak, sporcunun aldatma temelli bir hareketinde öncelikle bu hareketin kural dışı olduğunu bilmesi (varoluşçu inanç) gerekmekte ancak bu gerçeğe beraber kazanmak da istemektedir (değer verici inanç) (Shields & Bredemeir, 1994, akt.Sezen-Balçıkanlı, 2009).

Tutumlar: Tutum gözlem yoluyla tespit edilebilen ve sergilenebilen bir davranış değil, davranışı hazırlayan bir eğilimdir.

Değerler: Rokeach'a göre değerler, bireylerin arzu edilen davranış kalıpları ve hayata dair amaçlarına ilişkin ve bireyin hayatına dair yol gösterici çok çeşitli standartlardır. Değerler, insanın temel gereksinimleri olduğu için duygusal ve güdüsel anlamda yaşamımızda etkindirler. Değerler aynı zamanda sosyal ve geleneksel gereksinimleri de karşılamaktadır. (Rokeach, 1973).

1.4.5. Etik

Kişi ya da kişilerin nasıl bir yaşam istediklerine ait yaptıkları düşünceler, hayatla ilgili tüm beklentilerin (istenilen veya istenilmeyen şeyler, sahip olunacak ya da olunamayacak talepler gibi) açıkça ifade edilerek değerlendirilmesi olarak tanımlanabilir. Başka bir tanımda Gaudet, etiği ahlaki davranış ya da davranışlar ile ilgili sistematik olarak düşünebilmek şeklinde ifade etmektedir (Aydın, 2001, 8).

Diğer bir tanımda ise, yapılması beklenen veya planlanan davranışlarda diğer insanların hak ve hukuklarının dikkate alınması şeklindedir. Etik düşünce ve tavır; hak, iyi davranım, adalet, erdemli olmak, suç ve kabadayılık gibi kavramlar üzerinden genel bir çerçeve kurar ki bu çerçeve toplumsal anlaşma yoluyla sözle ifade edilmesi gerekmeyen iyi ve kötü davranış kurallarını belirler (Haynes, 2002).

Etik bir felsefe disiplini, ahlaki eylemin bilimi olarak anlaşılmaktadır, ahlaki olanın ne olduğu, nasıl temellendirilebileceğini ve açıklanabileceğini sorgulayan bir

kavramdır. Etik kavramı bize, iyi veya kötü nitelmesi yapmaktan ziyade iyiye, güzele nasıl ulaşılacağı hususunda rehberlik eder.

1.4.5.1. Etik Yaklaşımlar

Etik kavramına temel oluşturan ve bu kavramla ilgili birtakım standartların meydana gelmesine de yardımcı olan yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar kısaca şu şekilde özetlenebilir (SCU, 2007). Etik hareket içinde bulunan kişilerin ya da bundan etkilenenler için azami yararın elde edilmesi yararçı yaklaşım için oldukça önemlidir. Moral haklar bir kişinin nasıl bir yaşam devam ettireceğini ön planda tutan hak yaklaşımını ifade eder. Etik hareketin tüm insanlara eşit davranmasını önemseyen, eşit olmayan, adaletsiz bir davranış gerçekleştiğinde, bu eşitsizlik savunulabilir birtakım ölçütlere dayanmalıdır diyen ise iyilik ve adil yaklaşım ilkesidir. Hukuk, sağlık, eğitim vb. toplumun tamamını ilgilendiren konularda herkesin iyiliğinin, çıkarının göz önüne alınmasını önemseyen yaklaşım herkesin iyiliği yaklaşımıdır. Etik hareketin dürüstlük, cesaret, hoşgörü vb. değerle uyumlu olmasına ağırlık veren yaklaşım değer yaklaşımıdır. Tüm evrende toplumların kendilerine özgü ahlak anlayışları bulunmaktadır. Bulunan bu ahlak anlayışı oluşturan kültür, örf, adet gibi etnik kökenlere dayanan sebeplerle toplumlar arası hatta aynı toplum içerisinde farklı yörelerde değişik zamanlarda farklılık arz etmektedir (Gözener, 2008:2)

1.4.5.2. Etiğin Dayandığı Temeller

Etik, kapsamı içindeki inceleme alanına göre kozmolojik, teolojik, antropolojik ve sosyolojik olmak üzere dört ana temele dayandırılmaktadır (Cevizci, 2002).

1.4.5.2.1. Kozmolojik Temellendirme

Kozmolojik temellendirme, ağırlıklı olarak ilk çağda yer alan teolojik görüşe göre şekil almıştır. Ahlak kavramını kozmolojik çerçevede, bir bütün olarak evreni ve canlıları belirli bir düzen içerisinde inceler. Bu temellendirme şekline göre insanların da dâhil edildiği mevcut doğanın sahip olduğu bütün özellikler birlikte ele alınarak anlaşılmaya çalışılır. Düzgün bir yaşamın sırrı, kozmik düzen içerisinde bütün etmenlerin uyum içerisinde olmasında saklıdır.

1.4.5.2.2. Teolojik Temellendirme

Orta çağ üzerinde yoğunlaşarak, ahlak ve ahlaklı olma kavramını dini temellere dayandırır. İyi kavramını, yaratıcının doğru bulduklarıyla, kötü kavramını ise yine yaratanın yanlış bulduklarıyla ele alır.

1.4.5.2.3. Antropolojik Temellendirme

Ahlaklı yaşamının insancıl bir temelde yine insan temelli yaklaşımla ele alınarak insanın özüne uygun bir yaşam görüşünü kabul eder. İnsanı ikili bir yaklaşım içerisinde akıl varlığı ya da doğal bir varlık olarak ele alır.

1.4.5.2.4. Sosyolojik Temellendirme

En temelde insan sosyal bir varlıktır. Bu bağlamda ahlaklı olmak ya da ahlaklı olmanın temelleri insan sosyalleşmesine, duygulara ve sosyal uzlaşma ve uyuma dayanır.

1.4.5.3. Etik Türleri

Birbirleri ile ilişkileri bulunan bilginin doğası, ahlak felsefesi ve tarihsel süreç açısından da ele alınan betimleyici etik, normatif etik ve meta şeklinde üç ayrı etik türünden söz edilmektedir (Cevizci, 2002).

1.4.5.3.1. Betimleyici Etik

Betimleyici etik, bilimsel yaklaşımı ahlak alanına uygulayan eylemlerle ilgili betimleyici bir bakış açıdır. Olması gerekenden ziyade mevcut durumda var olan olguları ve ahlaki değerleri tespit edip sosyolojik ve psikolojik açıdan incelemek için ortaya çıkan bir etik türüdür. Bu yaklaşımda etik gözlemci konumunda kalır ve toplumda kötü olan unsurları tespit eder. İçinde bulunulan durumda haz almanın nasıl bir duygu olduğunu psikolojik açıdan inceler. Fakat bu inceleme yapılırken iyi ya da kötü üzerinden bir değerlendirme yapılmaz. Çünkü bir konu hakkında hüküm vermek betimleyici etiğe aykırı bir davranıştır. Etiğin betimleyici bir biçimde ele alınması için birtakım normlar gereklidir ki bu normlar ahlaki normlardır. İnsanların faaliyetleri sonucu ortaya çıkmış etik yargıların mevcudiyeti için belirli bir otoritenin var olması gerekmektedir. Burada otoriteden kast edilen insanların uymak zorunda oldukları etik normların kaynaklarıdır.

1.4.5.3.2. Normatif Etik

Normatif etik Kant'ın etik üzerine olan felsefi düşüncelerinden temellenen kural koyucu bir etik türüdür. Ödev ahlakı olarak da bilinen bu etik türünde bir kurala ya da ilkeye göre değerler belirlenir. Bir hareketin ahlaki değerini temellendiği kuralda görmesi nedeniyle formalist etik olarak da adlandırılır. Söz konusu ilke ahlaki açıdan doğru olarak kabul edilen tüm eylemler için aynıdır ve değişmez. Zaman içerisinde farklı şekillere bürünse de ana form değişmeden kalır. Eyleme ahlaksal değerini veren işte bu ilkedir. Nedensellik yasasına bağlı olan insan bu etik anlayışına göre kendi dışındaki nedenler tarafından belirlenir. İnsan sadece irade ya da istek sahibi olduğunda özgür olabilir. Bunun anlamı ise bireylerin kendi koydukları kurallara bağlı kalarak özgür olduğudur. Burada temel nokta ilkeye bağlanma durumudur. Bir ilkeye istemeden bağlanma durumunda yapılan eylemler kötüdür. Diğer taraftan özgür iradeyle meydana gelen eylemler ise nötr olarak kabul edilir.

Bireylerin ahlaki davranışlarına yönelik kural ve düzenleyici ilkeler getiren etik türüdür. Nasıl yaşanılması gerektiğini belirten ahlaki ilkeler araştırılır. Hayatta en yüksek değere sahip olan şeylerin neler olduğu; âdil bir toplumun hangi unsurları içermesi gerektiği; bir kişiyi ahlaki açıdan iyi yapan şeylerin neler olduğu tartışma konularıdır. Normatif etik, ahlaki talep ve normların betimlenmesinden çok gerekçelendirilip temellendirilmesini amaçlamış olup, kendisine uyulması istenen en üst seviyede ahlâk ilkesine dayanır ya da gerçekleştirilmesi herkesi bağlayan 'en üst iyi'ye gönderme yapar (Pieper, 1999).

1.4.5.3.3. Meta Etik

Meta etik, ilkelerin anlamlarını ve kaynaklarını araştırır. Etik ilkeleri belirleyen duygular mı yoksa toplum mu sorusuna cevap arar. Bunlara yanıt verirken evrensel doğrular, dini hislerin tesiri, ahlaka uygun şekilde kararlar almada aklın rolü ve etikle alakalı tabirlerin sahip olduğu anlamlar üzerine odaklanır. Meta etik normatif etiğin açığa çıkardığı kuralları inceler. Bahsi geçen bu kurallarda yer alan görüşleri analiz edip bunların anlamlarını, içeriklerini ve karşılıklı olarak içinde buldukları durumları inceler. Bu etiğe göre bir ahlak filozofu normatik etiği incelememelidir. Çünkü ahlak filozoflarının, ahlaki hakikatlere etki edecek güçleri

yoktur. Bu sebeple insanlara yaşamlarını nasıl sürdürecekleri konusunda fikir vermeye hakları yoktur.

Yukarıda belirtilen etik türleri haricinde, belirli özel alanlarda meydana gelen problemlerin tartışılması, ölçüt oluşturulması ve bu ölçütlerin insan eylemlerine uygulanması amacıyla, 1970’li yılların başında ‘uygulamalı etik’ olarak adlandırılan bir etik türü de geliştirilmiştir (Aydın, 2003). Uygulamalı etik alanına tıbbi etik, bio-etik, sosyal etik, iktisat etiği, bilim etiği, ekoloji etiği, barış etiği gibi inceleme alanları bulunmaktadır (Pieper,1999).

1.4.6. Etik ve Ahlak Kavramı Arasındaki Fark

Günümüzde etik ve ahlak kavramları sürekli olarak birbirlerinin yerlerine ve anlamları dışında da kullanılmaktadır. Bu kavramların iç içe görünüyorsa da aslında farklı kavramlardır. Ahlak kavramı temelde, kişilerin birbirleri ve kanun yapıcılarla arasındaki ilişkiyi ve bu ilişki çerçevesindeki arzu edilen davranışları konu edinmiştir. Ahlak çok daha genellenebilir bir kavram olarak toplum bazlı incelenebilir bir kavramdır. Örnek verecek olursak, kamuya açık alanda yere tükürme davranışı, ahlaksızlık olarak değerlendirilemeyecektir fakat etik olarak bakıldığında etik olmadığı açıkça söylenebilmektedir (Ülgen ve Mirze, 2004; Aydın ve diğerleri, 2004; Özcan, 2010).

Etik kavramı ve ahlak kavramını temelde birbirinden ayıran nokta, etiğin ahlaki bir felsefe, ahlakın ise etik kavramının incelediği bir araştırma olmasıdır. Ahlak, toplum ve kültürle ilgili doğru ve yanlış davranışları ve bunların ölçütlerini ortaya koyarken, etiğin konu edindiği kavramlar ise soyut davranışları içermektedir (Ülgen ve Mirze, 2004). Etik kavramı temelde doğru davranış ve yanlış davranışa ait teori olarak karşımıza çıkarken, ahlak bu doğru ve yanlış olayının uygulamadaki halidir. Ahlaki ilke yerine etik ilke tanımının kullanılması bununla birlikte etik davranış yerine ise ahlaki davranış tanımının kullanılması gerekliliği aradaki farkı daha net ortaya koymaktadır (Özkalp ve Kırel, 2011).

1.4.7. Sporda Etik

Spor kavramının sosyal bilimler dâhilinde incelenmesinde, etik temeline dayanan ve toplumun bütün paydaşlarının bir arada değerlendirilmesini içerdiği

gözelemlenmektedir (Dolaşır, 2006). Sporda ahlak ise günümüzde yarışma ve performans sporlarında öne çıkan yanlış davranışların en aza indirilmesini konu edinmiş olup fair play kavramı ile düzenlenmiştir. Fair play kavramını oluşturan prensipler ise şu şekildedir; müsabaka şartlarının bütün taraflar için adil olması, katılım için eşit fırsat, belirlenen kurallara uyulma zorunluluğu, müsabakadaki rakip takım ya da kişiye saygı ve haksızlık yapmamaktır. Oyunu hileler ve eşitsizlikler olmadan emekle kazanmak ya da kaybetmek durumunda fair bir davranıştan bahsedilebilir.

1.4.8. Sporda Etik İlkeler

Spor olgusunu oluşturan sporcu, antrenör, hakem, seyirci, spor yöneticisi, spor yazarları vb. tüm spor unsurlarının davranışları etik ilkelere uygun olmalıdır. Sporda uygulanması gereken etik ilkeler Eitzen'e göre şöyledir (Pehlivan, 1998). Sporcular araç değil, amaç olarak görülmeli ve müsabakalarda karşılaşma sonuçlarından ziyade sportif amaçlara ulaşmak çok daha önemli olmalıdır. Kazanılacak para vb. unsurlar sporun amacının önüne geçmemelidir.

Spor karşılaşmaları eşit ve adil olmalıdır. Liderlik, kaynaklar ve ödüller, cinsiyet, din, dil, inanç ve toplumsal konumla değil, başarıyla doğru orantılı olmalıdır. Spor etkinliklerine katılacaklara eşit fırsat ve olanaklar sağlanmalıdır. Spor müsabakaları sporcuların güvenliğini sağlayacak şekilde olmalıdır. Spor kuralları ve ekipmanları sporcuları koruyacak bir şekilde düzenlenmeli ve üretilmelidir. Sporda uyulması gereken etik ilkeler spor olgusunun içinde yer alan tüm taraflarca benimsenmelidir. Spor olgusunun içinde yer alan kişilerin uyacağı etik ilkeler konumlarına ve işlevlerine göre farklılık göstermektedir. Aşağıda sporcu, antrenör, spor yöneticisi, hakem, spor yazarı, seyirci ve spor bilimcilerinin uyması gereken etik ilkeler sıralanmıştır (Özbek, 1999).

1.4.8.1. Sporcu Etik İlkeleri

Dürüst davranır, şikeye alet olmaz, kötü alışkanlıklardan uzak durur, toplumda örnek kişiliği ile ön planda ve rakiplerine saygılı olur, yenilgiyi doğal bir sonuç olarak kabul eder, takım arkadaşlarına, antrenörüne, seyircisine saygılı olur, seyirciyi tahrik edecek şiddete yol açacak davranışlardan kaçınır, hakemin kararlarına saygı duyar, sigara, alkol gibi zararlı maddelerin reklamlarında yer almaz,

her türlü dopingi kullanmaktan kaçınır, parayı ve ünlü olmayı, sağlığına ve yaşamına tercih etmez (Özbek, 1999).

1.4.8.2. Antrenör Etik İlkeleri

Sporcusuna bedensel ve sözlü saldırıda bulunmaz, doping kullanmaya teşvik etmez, onlarla cinsel-duygusal yakınlığı girmez, rakip sporcuları ve sporcuların antrenör ve yöneticilerini küçük düşürücü konuşmaz, sporcusunun görüşlerine değer verir, ona hoşgörülü davranır, antrenman saatlerine özen gösterir, sporcularının her birine eşit davranır, onlarla olan ilişkilerinde basın ve yöneticilerin etkisinde kalmadan, kendi gözlem ve yargıları ile hareket eder, sporda dürüstlüğü ve disiplini, kazanmaya tercih eder, sporcularını şikeye karşı korur, kendisi de alet olmaz, taraftarları tahrik edecek, kışkırtacak demeç ve sözlerden kaçınır (Özbek, 1999).

1.4.8.3. Spor Yöneticisi Etik İlkeleri

Sporcuyu ticari bir meta olarak görmez, kulübünü veya takımını kar getiren işletme gibi düşünmez ve bu değerleri kendi reklam aracı olarak görmez, sporcusunun kiralanma ya da transferinde onun da görüşlerine başvurur ve sporcuya ceza verirken duygularıyla hareket etmez, tarafsız davranır, hakem kararlarına saygı gösterir (Özbek, 1999). Spor yöneticisi kurumun çalışmalarını politikaya alet etmek isteyenlerle, bireysel kazanç ya da çıkar amacıyla kullanmak isteyenlerin karşısında durarak kurumunun onurunu korumalıdır (Doğar, 1997). Spor yöneticisi sakin, tartışmadan kaçınan, anlayışlı ve tolerans sahibi olmalı, karşılıklı hilelerden ve dedikodulardan uzak kalmalı bu tür olaylara da imkân tanımamalıdır (İnal, 2008).

1.4.8.4. Hakem Etik İlkeleri

Hakemler spor müsabakalarında yönetimi sağlayan ve adalet terazisini elinde taşıyan insanlardır. Müsabaka süresince saniyesinde olayları gören, değerlendirip karar veren ve kararları tartışmasız uygulanan spor yöneticileridir. Bu sorumluluğu taşıyan hakemler, müsabakaların oyun kuralları çerçevesinde devam etmesini sağlayan yargı görevlileridir. Bu zor görevin temelini “adil olma duygusu” oluşturmalıdır. Müsabakanın, problemsiz ve kaos ortamından uzak olması hakemin adaletli yönetim tarzına bağlıdır. Hakem kararlarında adil ve tarafsız davranır, şikeye alet olmaz, taraftarı olduğu kulübü kamuoyuna açıklamaz, yönettiği müsabakalarda tarafsızlığına gölge düşürecek davranışlarda bulunmaz, sporcuya saygı duyar, hakaret niteliğinde davranışlarda ve açıklamalarda bulunmaz (Özbek, 1999).

1.4.8.5. Spor Yazarı Etik İlkeleri

Sporcu olaylarını tarafsız değerlendirir, taraftarı olduğu takımı ya da kulübü kamuoyuna açıklamaz, hakemleri eleştirirken, anlık durumları değerlendirmede insanın yanılabilceği gerçeğini göz önünde bulundurur, taraftarları kışkırtacak, şiddete yöneltecek şekilde anlatım ve sözler kullanmaz. Doğruluk, dürüstlük, hakkaniyet, dengeli ve sorumlu habercilik gibi değerler temelinde gazetecilik etiğinin alt yapısını meydana getirmektedir (Özbek, 1999).

1.4.8.6. Spor Seyircisi Etik İlkeleri

Sporcuya, hakeme, antrenöre hakaret etmez, rakip takımın taraftarına, sporcusuna şiddet içeren davranışlarda bulunmaz, hakemin kararlarına saygı duyar, yenilgiyi doğal bir sonuç olarak kabul eder, takımının zaferini kutlarken, başka insanlara zarar vermez, başkalarına hayatını tehlikeye sokacak davranışlarda bulunmaz, müsabakalar sırasında sahaya herhangi bir madde atmaz ve müsabakayı izlediği salona zarar vermez (Özbek, 1999). Genç oyuncuların hatalarını hoş görür ve destekleyici olur, her durumda şiddet ve şiddet içeren hareketlerin karşısında durur.

1.4.8.7. Spor Bilimcilerin Etik İlkeleri

Sporcuların izni olmadan gizlice bir ölçüm yapmaz, herhangi bir ilacı denemez, yaşları küçük sporculara uygulanacak herhangi bir test ya da ölçüm için velilerden yazılı izin alır, sporcunun sağlığını tehlikeye atacak herhangi bir test, ölçüm ya da ilacın denemesini yapmaz (Özbek, 1999).

Son dönemlerde spor bazı çıkarlar için kullanılan bir enstrüman gibi kullanılmaya çalışılması, ahlaki değerler temelinden uzaklaşarak maddi kazançların ön plana alındığı ve bu bağlamda spor ortamının unsurlarının etik değerleri göz ardı edilmesi sonucu spor ortamında istenmeyen hadiseler ortaya çıkmaktadır (Dolaşır ve Büyüköztürk, 2009).

1.4.9. Sporda Etik Dışı Davranışlar

Herhangi bir meslek koluna ait olarak faaliyet gösteren meslek sahiplerinden beklenen yürütmekte oldukları mesleklerini insana değer veren adil bir yaklaşım içerisinde ve meslek etiğine sahip tutumlar içerisinde yapabilmeleridir. Bir bireyin yürüttüğü mesleğe ilişkin yeterliklerinin yansira mesleğe ait değer, tutum ve davranışları göstermeleri de önemlidir (Dolaşır 2006'dan Akt. Tuncel 2017). Bu

durum spor alanı için de geçerlidir. Fakat sporcuların ya da yöneticilerin güç kazanma, başarılı olma, maddi gelir elde etme gibi hedefleri uzun yıllardır sporda etik dışı davranışların gerçekleştirilmesine sebep olmuştur. Sportif başarıyı yakalayabilmek adına, fiziksel gücü ve performansı arttıracak maddelerin kullanımı buna örnektir. Doping, şike ve şiddet spor alanında görülen etik dışı davranışlardan birkaçıdır. Sponsorların kurumlarla olan ilişkilerde, spor medyasında ve sporcuların yönetimle olan ilişkilerinde de etik kodlara uymayan davranışların sergilendiği görülmektedir (Özber, 1999). Antrenörlerin etik dışı davranış çeşitlerini, Amerika Birleşik Devletleri Olimpiyat Komitesi: Sporculara fiziksel ve sözlü saldırı, sporculara kötü bir biçimde tutum sergileme, performans arttırıcı ilaç kullanımına teşvik, atletik programların eğitimsel amaçlarını göz ardı etme şekilde açıklamıştır (Desensi ve Rosenberg, 1996).

Türkiye’de spor medyasında en çok görülen etik ihlalleri arasında, gerçek dışı haber yayınlamak, kulüp aidiyetiyle taraflı davranmak, kişileri küçük düşürücü hakaret unsuru taşıyan ifadeler kullanmak, haber kaynaklarından maddi çıkar sağlamak, spor branşları arasında dengesizlik ve sporda şiddeti özendirici yayınlar yapmak, bulunmaktadır (Özsoy ve Eskicioğlu, 2007).

Yöneticilerin etik dışı davranış türleri arasında, ayrımcılık, kayırma, ihmal, bencillik, yolsuzluk, yaranma-dalkavukluk, şiddet-baskı-saldırganlık, rüşvet, yıldırma-korkutma, sömürü, iş ilişkilerine politika karıştırma, dedikodu, zimmet, dogmatik davranış, hakaret ve küfür, görev ve yetkinin kötüye kullanımı, yobazlık-bağnazlık bulunmaktadır (Aydın, 2002). Son dönemlerde sporun kendi amacından saptırılarak birtakım çıkarlar için araç haline gelmesi ve ahlaki değerlerin yerini bir süre sonra maddi değerlerin almasının sonucunda; antrenör, yönetici, hakem, sporcu, seyirci ve basın görevlerini yerine getirirken etik ilkeler çerçevesinde davranmamaları, spor adına olumsuz gelişmelere sebep olmaktadır (Dolaşır T, S., Büyüköztürk, Ş., 2009). Sporda karşılaşılan etik dışı davranışların başında doping, şiddet ve şike gelmektedir.

1.4.9.1. Doping

Primitif toplumlarda bazı bitkilerin performansı arttırıcı büyüsel gücünün varlığı inancı, bu alanda araştırmalara neden olmuş, belki de gerçek anlamda dopingin bulunmasına sebebiyet vermiştir. Tarihsel süreç izlendiğinde, sportif

başarının sağlanması amacıyla, fiziksel gücü ve sportif performansı artırdığı inancıyla, çeşitli maddelerin kullanıldığını görmekteyiz. Aslında böyle maddelerin sporda kullanımı yeni bir şey değildir. Antik çağda, eski Olimpiyatlarda atletlerin performanslarını artırmak için her şeye başvurdukları bilinir. Sporcular için her halde özel diyetleri vardı ve bedensel güçlerini arttırdığına inandıkları birçok maddeyi de kullanmaktaydılar. Nitekim M.Ö. 3. yüzyılda yapılan olimpiyatlarda atletlerin her türlü çareye başvurarak güç ve enerjilerini suni olarak atırmaya çalıştıklarını Phlostratos ve Calenos'un yazılarından okuyoruz. Yapılan spor karşılaşmalarında, aticilerin daha hızlı koşabilmek düşüncesiyle, bol miktarda mantar yemeleri gerektiğine inandıklarını elimizdeki kayıtlar göstermektedir. Yine Orta ve Güney Amerika yerlileri uzun koşu yürüyüşlerinde Coco yapraklarını kullanırlardı. Daha sonraki dönemlerde, özellikle köpek ve at yarışlarının popüler hale gelmesiyle birlikte, güç ve hız kazandırıcı yapay maddelerin kullanımı sistematik olarak yaygınlaşmış ve günümüzdeki konumuna ulaşmıştır. Söz konusu maddeler genel olarak doping maddeleri adıyla isimlendirilmiş, performansı devamlı veya bir defaya mahsus, suni yollarla kural dışı artırmak amacıyla organizmada hiç bulunmayan veya az bulunan maddelerin anormal miktarlarda verilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Kelime Afrika'da kullanılan Boer lehçesinde de geçmekte olup, orada dinsel bazı törenlerde kullanılan uyarıcı bir madde olarak bahsedilir. Etimolojisi anglo-felemenkçe olan bu kelime kısaca, performansı, verimi arttıran herhangi bir maddeyi ifade eder. Anlaşılacağı gibi, 19. yüzyıla gelindiğinde performansı artırıcı maddelerin kullanımı birdenbire fazlalaşmıştır.

Alman Hekimler Birliği, yarışmalarda performansı arttırmak amacıyla verilen, etkin olan veya olmayan her türlü drogu doping olarak kabul etmektedir. Çok hassas ve dikkatli irdeleme ve analizleme metotları geliştirilmiş olmasına rağmen, belirlenmesi güç yollara başvurarak doping yapan sporcuların varlığı bilinmektedir. Her geçen gün yeni yeni doping yöntemleri geliştirilmekte, bunlardan bir kısmı gerçekten etkili olurken, bir kısmı da yalnızca psikolojik etki noktasında kalmaktadır (Öngel, 1997).

Doping sağlıklı kişilere yarışma esnasında performansını dürüst olmayan ve yapay bir şekilde yükseltmek amacıyla vücuda fizyolojik maddelerin normal olmayan yollarla verilmesidir. “Dop” kelimesinden türeyen doping sözcüğü, aynı zamanda 18. yy.'da Güney Afrika'da kabilelerin törenlerde uyarıcı olarak

kullandıkları bir içecekten de gelmektedir. Doping literatüre ise ilk olarak 1889 yılında, yarış atlarının performanslarını yükseltmek amaçlı kullanılan narkotik ilaç olarak girmiştir (Lippi, Francini ve Guidi, 2008).

İlk resmi doping tanımı 1963'te "oyuncuların ya da sporcuların yarışma anında veya antrenmanlarında spor ahlakına yakışmayacak türde performanslarını yapay olarak arttıracak ve sporcunun fiziksel ve psikolojik sağlığına zarar verecek, madde veya diğer yöntemleri tüketilmesi biçiminde yapılmıştır (TÜBİTAK 2008).

Dünya Anti Doping Ajansı (WADA) 1 Ocak 2004 yılında uygulamaya girmiş ve Doping ile ilgili son tanımlamayı yapmıştır. Tanımlamaya göre doping, bir oyuncunun vücuduna ait örnekte; sportif performansı arttırmaya yönelik bulunan veya sağlığı gereksiz yere tehdit eden ya da spor ruhuna uymayan bir madde veya yöntemin bulunması ya da tüketilmesi veya tüketildiğine dair bir delilin bulunması biçimindedir (Yücesir 2004).

Neredeyse çoğu spor dalında tüketimi popüler olan doping maddelerinin kısa zamanda bazı motorik özellikleri olumlu bir biçimde etkilediği ve bunun yanında yüksek dozlarda ve uzun süreli kullanıldıkları takdirde geri dönüşü olmaksızın tümörler, karaciğer bozuklukları, deri dökülmeleri, kadınlarda kılınma ve psikoza kadar giden psikolojik kişilik bozuklukları gibi yan etkileri de bulunmaktadır (Güler, Gökdemir, Günay 2004).

1.4.9.2. Şiddet

Girigner vd. (2006) sporda şiddet ve saldırganlığı şöyle ifade etmiştir; "Spor kişileri stresten uzaklaştırarak keyifli anlar yaşamalarını, rahatlamalarını ve mutlu olmalarını sağlayan bir faaliyettir. Ancak günümüzde spor faaliyetlerine bakıldığında sporun anlamına, özünde var olan güzel duygulara yakışmayan, görüntüler ile karşılaşmakta ve bu görüntülerin dozu ve etkileri de giderek artmaktadır. Spordaki kardeşlik, sevgi ve huzur kavramlarının yerini artık küfür, kavga ve saldırganlık almaya başlamıştır. Bu ise sporun asıl amacından uzaklaşmasına, kişilerin birbirlerine eziyet ettiği ve şiddetin körüklendiği bir kavram olarak algılanır hale gelmesine neden olmaktadır."

1.4.9.3. Şike

Şike sözü incelendiğinde “Fransızca chiqué "dalavereli" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca chiquer "dalavere yapmak, tağşiş etmek" fiilinden türetilmiştir. Türkçede ise “bir spor karşılaşmasının sonucunu değiştirmek için maddi veya manevi bir çıkar karşılığı varılan anlaşma veya bir çıkar karşılığı uzlaşarak bir iş yapma, aldatma” olarak tanımlanmaktadır (TDK-Güncel Türkçe Sözlük, 2014).

Tarihte ilk şike olayı M.Ö.388 yılında antik olimpiyatlarda yapılmıştır. Bu tarihte Thessialı Eupolos isimli bir atlet şike yoluyla üç rakibini yenmiş ve olimpiyatlarda birinci olmuştur. Yine M.Ö.267 yılında Mısırda gerçekleşen bir güreş müsabakasında finale kalan sporculardan birinin, babası tarafından diğer sporcuların antrenörlerine sporcularının kasten yenilmesi için teklifte bulunulmasına dair belge İngiliz bilim adamları Dominic Rathbone ve John Rea tarafından Grekçe’ den deşifre edilmiş ve bu deşifre sonucunda “maçta 3 kez düşüp yenildiğini kabul etmesi halinde 3800 Drahma vereceğim” ifadelerini, ayrıca hakemlerin şikeyi anlamasının anlaşmayı bozmayacağını parayı vereceğini garanti ettiğini de ortaya çıkarmıştır (ntvspor.net,2014).

1.4.10. Sporda Etik Alanında Yapılmış Çalışmalar

Akıncı (2020), çalışmasında, antrenörlerin etik liderlik algılarının cinsiyet, yaş, medeni durum, spor türü, hizmet yılı değişkenlerine göre incelenmiş, Güven ve Öncü (2012) antrenörlerdeki etik dışı davranışları sporcular açısından belirlemek amacıyla ölçek çalışması yapmış, Özbek (1999) yaptığı çalışmada, sporda uyulması gereken etik kuralların antrenör, sporcu, hakem, taraftar ve spor yazarları tarafından değerlendirme çalışmasını yapmış,

Durak (2011) çalışmasında modernite ve geleneksellik bağlamında spor etiği kavramını incelemiş, Güvendi ve Keskin (2020) yaptıkları çalışmada, sporcuların antrenörlerinden algıladıkları etik dışı davranış algısına göre saldırganlık ve öfke davranışları bazı değişkenlere göre incelenmiş, Soygüden (2019) çalışmasında toplumsal karakterin gelişmesinde sporda yaşanan örnek etik davranışların etkisini araştırmış, Öztürk, Suveren ve Çolakoğlu (2009) Türkiye’de hentbolcuların doping bilgi düzeylerini belirlemeyi amaçlamış, Doğan, Mavi, Özbey ve Ünal (2006) yaptıkları çalışmada, spor yönetiminde söz sahibi olan kişilerin etik davranışlar ile ilgili var olan sorunlarını saptamayı amaçlamış, Gençtürk, Çolakoğlu ve Demirel

(2009) yaptıkları çalışmada milli güreşçilerin doping bilgi seviyelerini tespit etmeyi amaçlamış, Şirin, Metin, Bilir (2020) çalışmalarında amatör futbol liglerinde faal olarak yer alan sporcuların etik liderlik ve etik iklim algılamaları arasındaki ilişkinin demografik değişkenler açısından incelenmesini amaçlamış, Güvendi, Keskin, Altıncı ve Şahin (2016) antrenörlerin kişilik özelliklerini ve mesleki etik ilkelere uyma düzeylerinin bazı değişkenlere göre belirlenmesini amaçlamış, Çavdar (2019) yaptığı çalışmada, kadın futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve sporda ahlaktan uzaklaşma düzeylerinin belirlenen değişkenlere göre belirlenmesini ve aralarındaki ilişkinin araştırılmasını amaçlamıştır. Caz (2019) antrenörlerin sergilemiş olduğu etik dışı davranışların sporcu gözüyle değerlendirilmesi gibi benzer konularda yapılmış güncel çalışmalar bulunsa da ahlaktan uzaklaşma konusunda sınırlı sayıda araştırma bulunduğu görülmektedir. Antrenörlerin rol model veya lider olarak etik sınırlar içerisinde davranışlar göstermeleri sporcuların sonraki davranışları açısından ciddi derecede önem arz etmektedir. Özellikle ahlaki değerlerden ve etikten uzak davranışlar ortaya koyan antrenörlerin ve onları takip eden sporcularının da ahlaktan uzaklaşma noktasında bir sürece girmeleri olasıdır. Sporcuların ahlaki davranışlardan uzaklaşmaları bazı bir takım olumsuz davranışlara neden olabilmektedir. Örneğin; Albouza vd., (2017) saldırganlığa, Lucidi vd., (2004) doping maddesi kullanmaya meyilli hareketleri arttırdığını ifade ederken Hodge vd. (2013) ise doping maddelerine olan olumsuz tutumdan olumlu bir tutum geliştirmeye geçişin olduğunu, Tsai vd. (2014) yapılan spor branşına özgü kurallara itaatsizlik ve Jones, Woodman, Barlow ve Roberts (2017) ise anti-sosyal davranışlarda artma şeklinde ifade etmektedirler.

2. GEREÇ-YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, kullanılan veri toplama araçları, verilerin istatistiksel açıdan çözümlenmesi hakkında bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada farklı spor branş sporcularında sporda ahlaktan uzaklaşmada antrenörlerinin etik dışı davranışlarının rolü incelenirken betimsel tarama modelinde ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bununla birlikte sporda ahlaktan uzaklaşmada ve antrenörlerin etik dışı davranışlarında sporcu algısının yaş, cinsiyet, sporculuk deneyimi, antrenör ile çalışma süresi gibi değişkenlere göre farklılaşmaları da incelenmiştir. Geçmişte var olan bir durumu olduğu şekli ile açıklanması amacı ile yapılan araştırmalarda kullanılan model; tarama modeli olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2006). Betimsel tarama modelleri, genel tarama ve örnek olay taramaları olarak kendi içerisinde iki bölümde ele alınır. Genel tarama modelleri çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkındaki genel yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2006). Bu grup içinde yer alan ilişkisel tarama modelleri ise; iki ve daha çok değişken arasındaki birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleri için kullanıldığından bu tür araştırmalar için uygun görülmektedir (Cohen, Manion ve Morrison, 2000; Karasar, 2006).

2.2. Evren ve örneklem

Bu araştırmanın evrenini Türkiye Cumhuriyeti Devleti Yüksek Öğretim Kurumuna bağlı devlet üniversitelerinde öğrenim gören ve aktif spor yapan üniversite öğrencileri oluştururken örneklemi de Türkiye'nin 7 farklı coğrafi bölgesinden seçilen 1330 spor yapan üniversite öğrencisi oluşturmaktadır.

Araştırma verileri 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılı içerisinde elde edilmiştir. Verilerin bir kısmı bizzat araştırmacı tarafından toplanırken bir kısmı ise

sınırlılıklardan dolayı posta yolu ile elde edilmiştir. Toplam 2000 ölçek araştırma kapsamında dağıtılmış olmasına rağmen eksik verilerin var olması nedeni ile 670 veri araştırmadan çıkarılmıştır.

2.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Bu bölümde araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının teknik özellikleri hakkında açıklamalar yer almaktadır. Araştırmada gerekli olan verilerin toplanması için Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu tarafından gerekli olan onay alınmıştır (Karar Tarihi: 09/06/2020-Ek-V)

2.3.1. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formu (SAUÖ)

Boardley ve Kavussanu (2008) tarafından geliştirilen, Gürpınar (2015) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan bir ölçektir. Ölçek, 8 maddeli ve tek boyutlu yedili Likert tipi bir ölçektir. Ölçekteki tüm maddeler olumsuz anlam içermektedir. Ölçekten elde edilen yüksek skorlar sporcuların ahlaktan uzaklaşma eğilimlerinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir (Gürpınar, 2015). Araştırmamızda ölçeğin Cronbach Alfa skoru 0.73 olarak hesaplanmıştır.

2.3.2. Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları ile İlgili Sporcu Algısı Ölçeği (AEDÖ)

Ölçek, Güven ve Öncü (2012) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte 19 madde ve 3 alt boyut bulunmaktadır. İlk alt boyut 10 maddeden oluşmaktadır ve Antrenör-Sporcu İlişkisini ifade eder. İkinci alt boyut 5 maddeden oluşmakta olup Sportmenliği ifade eder. Son boyut ise 4 maddeden oluşmakta olup Kişilik Özelliklerini ifade eder. Ölçek beşli likert tipi bir ölçektir. Araştırmamızda ölçeğin geneli için Cronbach Alfa skoru 0.92 hesaplanırken, ölçeğin Antrenör-Sporcu İlişkisi alt boyutu için 0.88, Sportmenlik alt boyutu için 0.81 ve Kişilik Özellikleri alt boyutu için ise 0.84 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen veriler ile birlikte iç tutarlılık değerleri sonuçları ve ölçeklerin geliştirilme sürecinde kullanılan araştırma grubu ile yapmış olduğumuz araştırmanın örneklem grubu benzer özelliklerde olduğu için araştırmada kullanılan her iki ölçekte geçerli ve güvenli ölçme aracıdır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizi SPSS 23.0 paket programında gerçekleştirilmiştir. Öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediğinin

belirlenmesi amacıyla normallik testleri yapılmıştır. Normallik testleri basıklık-çarpıklık (curtosis-skewness) ve Shapiro-Wilk analizleri ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan normallik testleri sonucunda verilerin normal dağılım göstermesi nedeniyle (basıklık < 1.5 , çarpıklık < 1.5 , Shapiro-Wilk > 0.05) diğer analizler parametrik testler uygulanarak tamamlanmıştır. Bu bağlamda ikiden fazla bağımsız grubun karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) ile anlamlı farklara ait grup içi ikili karşılaştırmalarda Tukey testi, ikili gruplarda ise bağımsız örneklem t testi ve değişkenlerin arasındaki ilişkiyi inceleyen Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. İstatistiksel güven aralığı %95, anlamlılık düzeyi ise $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde verilerin analizi sonucu elde edilen bulguların Çizelgeler halinde açıklanması yer almaktadır. İlk bölümde tanımlayıcı analizler yer alırken ikinci bölümde ise hipotez testleri yer almaktadır.

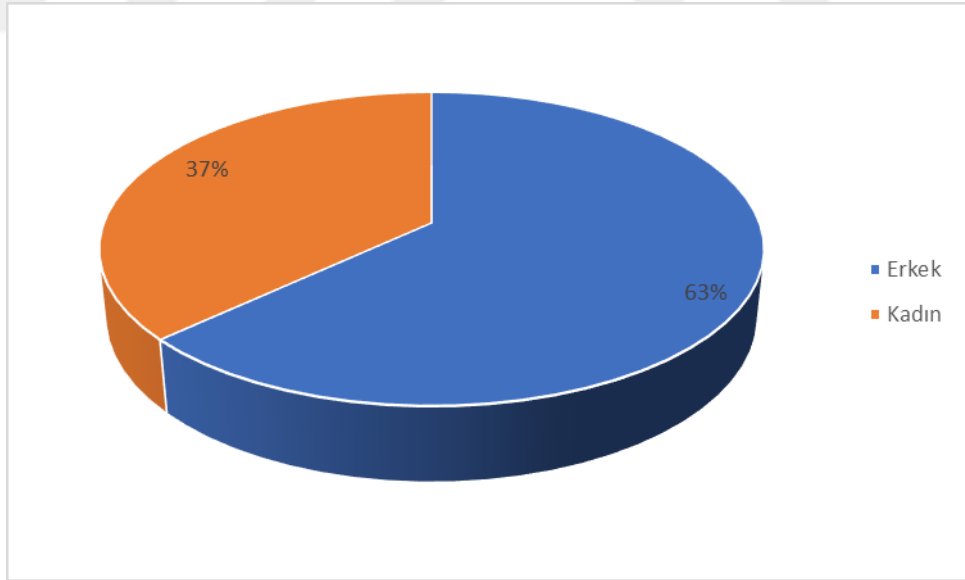
3.1. Tanımlayıcı Analizler

Araştırmada yer alan katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımları Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 3.1 Katılımcıların cinsiyet değişkenine yüzdelik dağılımları

Cinsiyet	N	%
Erkek	839	63,1
Kadın	491	36,9
Toplam	1330	100,0

Çalışmaya katılanların 839 kişi (63.1) erkek, 491 kişi (36.9) kadın olduğu görülmektedir.

Şekil 3.1. Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımları

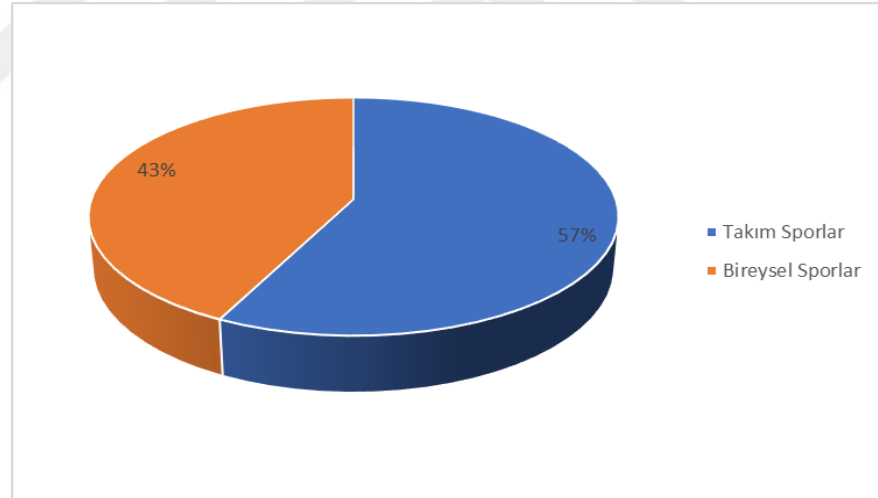
Çizelge 3.2. Çalışmaya katılanların Yaş, Spor Yapma Yılı ve Antrenörü ile çalışma süresi değişkenlerine göre yüzdelik dağılımları

	Min.	Mak.	X	Ss
Yaş	17	37	21,51	2,36
Spor yapma Yılı	1	21	6,27	2,69
Antrenörü ile çalışma süresi	1	19	5,64	2,71

Çalışmaya katılanların yaş ortalaması Ort. 21.51 ± 2.36 , Spor yapma yılı ortalamaları Ort. 6.27 ± 2.69 ve mevcut antrenörü ile çalışma süresi ise Ort. 5.64 ± 2.71 olarak tespit edilmiştir.

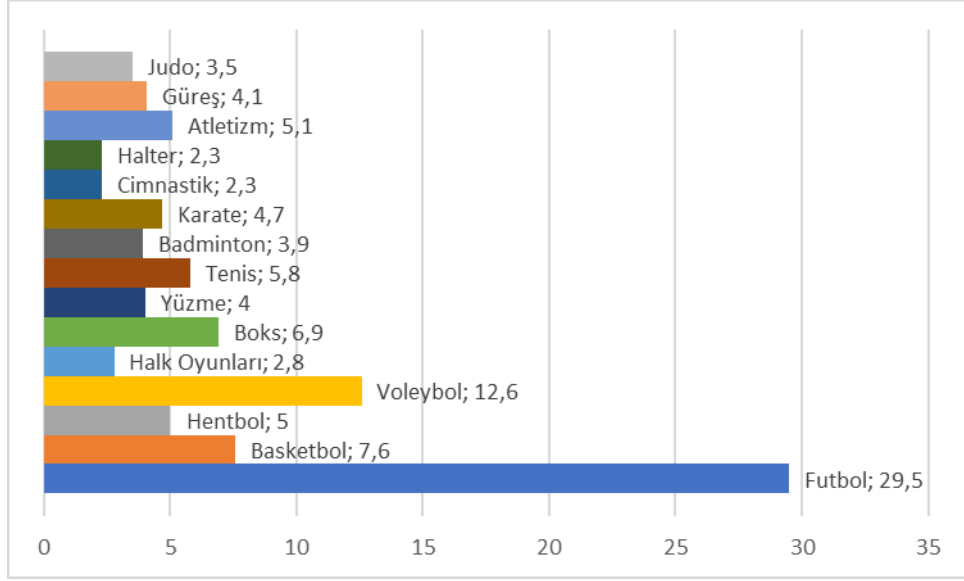
Çizelge 3.3. Çalışmaya katılanların spor türüne göre yüzdelik dağılımları

Spor Türü	N	%
Takım Sporlar	762	57,3
Bireysel Sporlar	568	42,7
<i>Toplam</i>	<i>1330</i>	<i>100,0</i>

Şekil 3.2. Çalışmaya katılanların spor türüne göre yüzdelik dağılımları

Katılımcıların 762 kişi (% 57.3) ile Takım Sporları yaptıkları, Bireysel Spor yaptığını ifade edenler ise 568 kişi (% 42.7) dir.

Şekil 3.3. Katılımcıların yaptıkları branş değişkenine göre yüzdeleri dağılımları

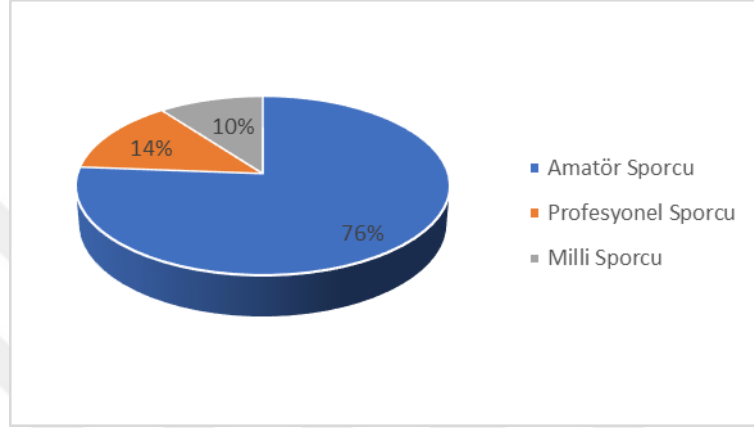
Çizelge 3.4. Katılımcıların yaptıkları branş değişkenine göre yüzdeleri dağılımları

BRANŞ	N	%
Futbol	392	29,5
Basketbol	101	7,6
Hentbol	65	5,0
Voleybol	168	12,6
Halk Oyunları	37	2,8
Boks	92	6,9
Yüzme	53	4,0
Tenis	77	5,8
Badminton	52	3,9
Karate	62	4,7
Cimnastik	31	2,3
Halter	30	2,3
Atletizm	68	5,1
Güreş	55	4,1
Judo	46	3,5
<i>Toplam</i>	<i>1330</i>	<i>100,0</i>

Çalışmaya 16 farklı branşta 1330 sporcu katılmıştır. En yüksek branş olarak 392 kişi (% 29,5) ile futbol olurken, en düşük katılımın 30 kişi (% 2,3) ile Halter branşında olmuştur.

Çizelge 3.5. Katılımcıların sporculuk düzeyine göre yüzdeler dağılımları

Sporculuk Düzeyi	N	%
Amatör Sporcu	1013	76,2
Profesyonel Sporcu	180	13,5
Milli Sporcu	137	10,3
<i>Toplam</i>	<i>1330</i>	<i>100,0</i>

Şekil 3.4. Katılımcıların sporculuk düzeyine göre yüzdeler dağılımları

Katılımcılardan 1013 kişi (%76,2) si amatör düzeyde sporcu olduğunu, 180 kişi (%13,5) i profesyonel sporcu ve 137 kişi (%10,3) ise Milli Sporcu olduğunu ifade etmiştir.

Çizelge 3.6. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma, Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutlarının tanımlayıcı analizleri

Ölçekler ve Alt Boyutları	X	Ss
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	3,33	1,16
Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları İle İlgili Sporcu Algısı	2,38	0,83
<i>Antrenör Sporcu İlişkisi alt boyutu</i>	2,48	0,87
<i>Sportmenlik alt boyutu</i>	2,25	0,98
<i>Kişilik özellikleri alt boyutu</i>	2,28	1,05

Çalışmaya katılan sporcuların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ortalamaları 3.33 ± 1.16 dir. Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları ile İlgili Sporcuların algılarının ortalaması 2.38 ± 0.83 iken, Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları İle İlgili Sporcuların Algısı ölçeği alt boyutlarından Antrenör-Sporcu ilişkisi alt boyutunda

Ort. 2.48 ± 0.87 , Sportmenlik alt boyutunda Ort. 2.25 ± 0.98 ve kişilik özellikleri alt boyutunda ise Ort. 2.28 ± 1.05 olarak bulunmuştur.

3.2. Araştırmaya İlişkin Hipotezler

Çizelge 7'ye göre çalışmaya katılan sporcuların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma, Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir ($p < 0.05$). Buna göre; tüm ortalama farklılıklarında Erkek sporcuların ortalama puanları Kadın sporculara göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Spordan ahlakta uzaklaşmada erkek sporcuların kadın sporculara göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğu bulunmuş (erkekler ahlaktan uzaklaşmaya daha yatkındır), Antrenörün etik dışı davranışlarının algılanmasında erkek sporcuların puan ortalamaları kadın sporculara göre daha yüksek çıkmıştır. Yine Antrenör-sporcu ilişkisi, sportmenlik ve kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamalarında erkek sporcuların skorlarının kadın sporculardan anlamlı olarak daha yüksektir (Çizelge 7).

Çizelge 3.7. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma, Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre t testi analizleri

	Cinsiyet	N	X	Ss	t	p																																									
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	Erkek	839	3,45	1,15	4,91	0,00*																																									
	Kadın	491	3,12	1,16			Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları İle İlgili Sporcu Algısı	Erkek	838	2,44	0,84	3,84	0,00*	Kadın	491	2,26	0,80	<i>Antrenör-Sporcu İlişkisi Alt Boyutu</i>	Erkek	838	2,54	0,88	3,33	0,00*	Kadın	491	2,38	0,85	<i>Sportmenlik Alt Boyutu</i>	Erkek	839	2,31	0,99	2,94	0,00*	Kadın	491	2,15	0,96	<i>Kişilik Özellikleri alt boyutu</i>	Erkek	839	2,37	1,07	4,07	0,00*	Kadın
Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları İle İlgili Sporcu Algısı	Erkek	838	2,44	0,84	3,84	0,00*																																									
	Kadın	491	2,26	0,80			<i>Antrenör-Sporcu İlişkisi Alt Boyutu</i>	Erkek	838	2,54	0,88	3,33	0,00*	Kadın	491	2,38	0,85	<i>Sportmenlik Alt Boyutu</i>	Erkek	839	2,31	0,99	2,94	0,00*	Kadın	491	2,15	0,96	<i>Kişilik Özellikleri alt boyutu</i>	Erkek	839	2,37	1,07	4,07	0,00*	Kadın	491	2,13	1,01								
<i>Antrenör-Sporcu İlişkisi Alt Boyutu</i>	Erkek	838	2,54	0,88	3,33	0,00*																																									
	Kadın	491	2,38	0,85			<i>Sportmenlik Alt Boyutu</i>	Erkek	839	2,31	0,99	2,94	0,00*	Kadın	491	2,15	0,96	<i>Kişilik Özellikleri alt boyutu</i>	Erkek	839	2,37	1,07	4,07	0,00*	Kadın	491	2,13	1,01																			
<i>Sportmenlik Alt Boyutu</i>	Erkek	839	2,31	0,99	2,94	0,00*																																									
	Kadın	491	2,15	0,96			<i>Kişilik Özellikleri alt boyutu</i>	Erkek	839	2,37	1,07	4,07	0,00*	Kadın	491	2,13	1,01																														
<i>Kişilik Özellikleri alt boyutu</i>	Erkek	839	2,37	1,07	4,07	0,00*																																									
	Kadın	491	2,13	1,01																																											

Çizelge 8'e göre çalışmaya katılan sporcuların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma puan ortalamaları, Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği alt boyutlarından Sportmenlik ve Kişilik Özellikleri puan ortalamalarının

yapılan spor türü değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Çizelge 3.8. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma, Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları ortalamalarının Spor türü değişkenine göre t testi analizleri

	Spor Türü	N	X	Ss	t	p
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	Takım	762	3,35	1,19	0,83	0,40
	Bireysel	568	3,30	1,13		
Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları İle İlgili Sporcu Algısı	Takım	761	2,43	0,85	2,36	0,01*
	Bireysel	568	2,32	0,81		
<i>Antrenör-Sporcu İlişkisi Alt Boyutu</i>	Takım	761	2,54	0,88	2,63	0,00*
	Bireysel	568	2,41	0,85		
<i>Sportmenlik Alt Boyutu</i>	Takım	762	2,29	0,99	1,71	0,08
	Bireysel	568	2,20	0,98		
<i>Kişilik Özellikleri alt boyutu</i>	Takım	762	2,32	1,07	1,42	0,15
	Bireysel	568	2,24	1,03		

Ancak Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algısı puan ortalaması ve Antrenör-Sporcu İlişkisi alt boyutu puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir ($p<0.05$). Erkek sporcuların puan ortalamalarının kadın sporcuların puan ortalamalarından anlamlı olarak yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Çizelge 3.9. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ortalama değerlerinin branş değişkenine göre tek yönlü varyans analizi Sonuçları

Branş	N	X	Ss	f	p
Futbol	392	3,43	1,16		
Basketbol	101	3,17	1,18		
Hentbol	65	3,41	1,17		
Voleybol	168	3,25	1,27		
Halkoyunları	37	3,32	1,13		
Boks	92	3,23	1,16		
Yüzme	53	3,12	0,88	1,50	0,10
Tenis	77	3,05	1,07		
Badminton	52	3,16	0,95		
Karate	63	3,40	1,01		
Cimnastik	31	3,54	1,42		
Halter	30	3,22	1,23		
Atletizm	68	3,29	1,10		
Güreş	55	3,53	1,28		
Judo	46	3,67	1,19		
<i>Toplam</i>	<i>1330</i>	<i>3,33</i>	<i>1,16</i>		

Branş değişkenine göre katılımcıların sporda ahlaktan uzaklaşma ortalama değerlerinin değişmediği gözlenmiştir. Bununla birlikte en yüksek ortalama sahip olan branşların judo, cimnastik ve güreş olduğu görülürken en düşük ortalama sahip branşların ise Tenis, Yüzme ve Badminton olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.10. Katılımcıların Antrenör Etik Dışı Davranışları ve alt boyutları ortalama değerlerinin branş değişkenine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Branş	N	Ortalama	SS	f	p	Post Hoc Tukey
Antrenör Etik Dışı Davranışları Ortalama	Futbol	391	2,53	0,85	2,03	0,01 *	Futbol-Boks
	Basketbol	101	2,29	0,75			
	Hentbol	65	2,23	0,77			
	Voleybol	168	2,38	0,89			
	Halkoyunları	37	2,22	0,81			
	Boks	92	2,18	0,77			
	Yüzme	53	2,38	0,86			
	Tenis	77	2,39	0,79			
	Badminton	52	2,43	0,86			
	Karate	63	2,26	0,75			
	Cimnastik	31	2,49	0,84			
	Halter	30	2,29	0,82			
	Atletizm	68	2,29	0,84			
	Güreş	55	2,29	0,85			
	Judo	46	2,26	0,76			
Antrenör-Sporcu İlişkisi Ortalama	Futbol	391	2,64	0,88	2,03	0,01 *	Futbol-Boks
	Basketbol	101	2,46	0,85			
	Hentbol	65	2,30	0,85			
	Voleybol	168	2,48	0,92			
	Halkoyunları	37	2,32	0,77			
	Boks	92	2,29	0,82			
	Yüzme	53	2,50	0,88			
	Tenis	77	2,46	0,86			
	Badminton	52	2,49	0,77			
	Karate	63	2,33	0,75			
	Cimnastik	31	2,62	0,95			
	Halter	30	2,38	0,93			
	Atletizm	68	2,31	0,79			
	Güreş	55	2,39	0,95			
	Judo	46	2,46	0,90			
Sportmenlik Ortalama	Futbol	392	2,40	1,01	1,44	0,12	
	Basketbol	101	2,13	0,84			
	Hentbol	65	2,17	0,83			
	Voleybol	168	2,23	1,03			
	Halkoyunları	37	2,16	1,02			
	Boks	92	2,04	0,85			
	Yüzme	53	2,20	0,99			
	Tenis	77	2,34	0,93			
	Badminton	52	2,35	1,17			
	Karate	63	2,11	0,92			
	Cimnastik	31	2,27	1,03			
	Halter	30	2,26	0,94			
	Atletizm	68	2,23	1,20			
	Güreş	55	2,18	0,93			
	Judo	46	2,03	0,78			

Çizelge 3.10 (Devam). Katılımcıların Antrenör Etik Dışı Davranışları ve alt boyutları ortalama değerlerinin branş değişkenine göre tek yönlü varyans analizi Sonuçları

	Branş	N	Ortalama	SS	f	p	Tukey
Kişilik Özellikleri Ortalama	Futbol	392	2,44	1,10	1,79	0,03*	Futbol/Basketbol/ Judo/Boks
	Basketbol	101	2,07	0,93			
	Hentbol	65	2,11	0,98			
	Voleybol	168	2,33	1,09			
	Halkoyunları	37	2,05	0,99			
	Boks	92	2,08	0,95			
	Yüzme	53	2,32	1,13			
	Tenis	77	2,29	0,97			
	Badminton	52	2,41	1,26			
	Karate	63	2,26	1,03			
	Cimnastik	31	2,42	1,10			
	Halter	30	2,09	0,84			
	Atletizm	68	2,30	1,05			
	Güreş	55	2,19	1,03			
	Judo	46	2,07	0,90			

Katılımcıların antrenörlerinin etik dışı davranışlarının branş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren tek yönlü varyans analizinde antrenörlerinin etik dışı davranışları genel ortalaması, antrenör-sporcu ilişkisi ve kişilik özellikleri alt boyutları ortalamalarının branş değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir ($p<0.05$).

Buna göre, antrenörlerin etik dışı davranışları genel ortalamasında farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek, için yapılan Post Hoc Tukey testine göre futbol ve boks branşları arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir. Futbolcuların antrenör etik dışı davranışları algılama ortalama puanlarının boks sporu yapanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Antrenörlerin etik dışı davranışları alt boyutu olan Antrenör-Sporcu ilişkisi ortalamasında farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek, için yapılan Post Hoc Tukey testine göre futbol ve boks branşları arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir. Futbolcuların antrenör etik dışı davranışları algılama ortalama puanları boks sporu yapanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Antrenörlerin etik dışı davranışları alt boyutu olan Kişilik Özellikleri ortalamasında farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek, için yapılan Post Hoc Tukey testinde futbolcuların basketbol, judo ve boks yapanlardan değerlerinin anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.11. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ortalama değerlerinin spor yapma yılı değişkenine göre tek yönlü varyans analizi Sonuçları

Spor Yılı	N	X	Ss	f	p
1-4yıl	321	3,35	1,16		
5-8yıl	769	3,30	1,17	0,80	0,44
9 yıl ve üzeri	240	3,40	1,15		
<i>Toplam</i>	1330	3,33	1,16		

Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ortalama değerleri spor yapma yılı değişkenine göre anlamlı olarak değişmemektedir ($p>0.05$).

Çizelge 3.12. Katılımcıların Antrenör Etik Dışı Davranışları ve alt boyutları ortalama değerlerinin sporculuk yılı değişkenine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Spor Yılı	N	X	Ss	f	p
Antrenör Etik Dışı Davranışları Ortalama	1-4 yıl	321	2,39	0,83		
	5-8 yıl	769	2,38	0,84	0,11	0,89
	9+ yıl	240	2,36	0,81		
	<i>Toplam</i>	1330	2,38	0,83		
Antrenör-Sporcu İlişkisi Ortalama	1-4 yıl	321	2,47	0,87		
	5-8 yıl	769	2,49	0,87	0,17	0,84
	9+ yıl	240	2,46	0,89		
	<i>Toplam</i>	1330	2,48	0,87		
Sportmenlik Ortalama	1-4 yıl	321	2,28	0,99		
	5-8 yıl	769	2,25	1,00	0,36	0,64
	9+ yıl	240	2,21	0,92		
	<i>Toplam</i>	1330	2,25	0,98		
Kişilik Özellikleri Ortalama	1-4 yıl	321	2,30	1,05		
	5-8 yıl	769	2,28	1,07	0,05	0,94
	9+ yıl	240	2,28	0,98		
	<i>Toplam</i>	1330	2,28	1,05		

Katılımcıların Antrenör Etik Dışı Davranışları ve alt boyutları ortalama değerlerinin sporculuk yılı değişkenine göre anlamlı olarak değişmemektedir ($p>0,05$).

Çizelge 3.13. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ortalama değerlerinin Antrenörü ile çalışma süresi değişkenine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

Antrenörle Çalışma Süresi	N	X	Ss	f	p
1-4yıl	479	3,33	1,11		
5-8yıl	643	3,30	1,20	0,57	0,56
9 yıl ve üzeri	208	3,40	1,15		
<i>Toplam</i>	<i>1330</i>	<i>3,33</i>	<i>1,16</i>		

Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ve alt boyutları ortalama değerlerinin antrenör ile birlikte çalışma süresi değişkenine göre anlamlı olarak değişmemektedir.

Çizelge 3.14. Katılımcıların Antrenör Etik Dışı Davranışları ve alt boyutları ortalama değerlerinin antrenör ile çalışma süresi değişkenine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

		N	X	Ss	f	p	Tukey
Antrenör Etik Dışı Davranışları Ortalama	1-4 yıl	478	2,44	0,82			
	5-8 yıl	643	2,35	0,84	2,00	0,13	
	9+ yıl	208	2,32	0,82			
	<i>Toplam</i>	<i>1329</i>	<i>2,38</i>	<i>0,83</i>			
Antrenör-Sporcu İlişkisi Ortalama	1-4 yıl	478	2,52	0,87			
	5-8 yıl	643	2,47	0,86	1,16	0,31	
	9+ yıl	208	2,42	0,90			
	<i>Toplam</i>	<i>1329</i>	<i>2,48</i>	<i>0,87</i>			
Sportmenlik Ortalama	1-4 yıl^a	479	2,33	0,98			
	5-8 yıl^b	643	2,22	1,00	3,01	0,04*	a-c*
	9+ yıl^c	208	2,15	0,92			
	<i>Toplam</i>	<i>1330</i>	<i>2,25</i>	<i>0,98</i>			
Kişilik Özellikleri Ortalama	1-4 yıl	479	2,35	1,06			
	5-8 yıl	643	2,24	1,06	1,42	0,24	
	9+ yıl	208	2,26	0,98			
	<i>Toplam</i>	<i>1330</i>	<i>2,28</i>	<i>1,05</i>			

Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ortalama değeri, antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu ortalama değeri ve kişilik özellikleri alt boyutu ortalama değerlerinin antrenör ile birlikte çalışma süresi değişkenine göre anlamlı olarak değişmemektedir ($p>0.05$). Ancak Sportmenlik alt boyutu ortalamasının antrenör ile birlikte çalışma süresi değişkenine göre anlamlı olarak değiştiği görülmektedir ($p<0.05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Post Hoc Tukey Testine göre 1-4 yıl arası antrenörü ile çalışanların antrenörlerinden

algıladıkları etik davranışlarının 9 yıl ve üzeri antrenörü ile çalışanlardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur ($p<0.05$).

Çizelge 3.15. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma, Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları ortalamalarının Sporculuk Düzeyi değişkenine göre tek yönlü varyans (One Way Anova) testi analizleri

		N	X	Ss	f	p	Tukey
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	Amatör ¹	1013	3,29	1,15			
	Profesyonel ²	180	3,43	1,16	1,62	0,19	
	Milli ³	137	3,42	1,22			
Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları İle İlgili Sporcu Algısı	Amatör ¹	1012	2,43	0,84			
	Profesyonel ²	180	2,27	0,81	7,80	0,00*	1-2 1-3
	Milli ³	137	2,16	0,71			
<i>Antrenör-Sporcu İlişkisi Alt Boyutu</i>	Amatör ¹	1012	2,54	0,87			
	Profesyonel ²	180	2,35	0,90	9,17	0,00*	1-2, 1-3
	Milli ³	137	2,25	0,78			
<i>Sportmenlik Alt Boyutu</i>	Amatör ¹	1013	2,29	1,01			
	Profesyonel ²	180	2,13	0,90	4,26	0,01*	1-3
	Milli ³	137	2,09	0,86			
<i>Kişilik Özellikleri alt boyutu</i>	Amatör ¹	1013	2,32	1,08			
	Profesyonel ²	180	2,26	1,01	3,89	0,02*	1-3
	Milli ³	137	2,05	0,88			

Çizelge 15'e göre, Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma puan ortalamalarının Sporculuk Düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak değişmediği görülmektedir. Bununla birlikte Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları ortalamalarının Sporculuk Düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir ($p<0.05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Post Hoc Tukey analizi sonuçlarına göre;

- Amatör sporcuların Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin algıları ölçeği puan ortalamalarının Profesyonel ve Milli Sporculardan anlamlı olarak daha yüksek çıkmıştır.
- Amatör sporcuların Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin algıları ölçeği alt boyutu olan Antrenör Sporcu ilişkisi alt boyutu puan ortalamalarının Profesyonel ve Milli Sporculardan anlamlı olarak daha yüksek çıkmıştır.

- Amatör sporcuların Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin algıları ölçeği alt boyutu olan sportmenlik alt boyutu puan ortalamalarının Milli Sporculardan anlamlı olarak daha yüksek çıkmıştır.
- Amatör sporcuların Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin algıları ölçeği alt boyutu olan Kişilik Özellikleri alt boyutu puan ortalamalarının Milli Sporculardan anlamlı olarak daha yüksek çıkmıştır.

Çizelge 3.16. Katılımcıların Yaş, Sporculuk Yılı, Antrenörleri ile Çalışma Süresi değişkenlerinin Sporda Ahlaktan Uzaklaşma değişkeni ile ilişki analizi

	Yaş	Sporculuk Yılı	Antrenörü ile Çalışma Süresi	Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	
Yaş		0,21	0,22	0,07	r
		0,00	0,00	0,00	p
Sporculuk Yılı	0,21		0,87	0,04	r
	0,00		0,00	0,11	p
Antrenörü ile Çalışma Süresi	0,22	0,87		0,04	r
	0,00	0,00		0,11	p
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	0,07	0,04	0,04		r
	0,00	0,11	0,11		p

Çizelge 16'ya göre araştırmaya katılan sporcuların yaş ve sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($p < 0.05$; $r: 0.07$). Yaş arttıkça sporcuların ahlaktan uzaklaşma davranışlarının arttığı söylenebilir. Sporcuların sporculuk yılı, antrenörü ile çalışma süresi değişkenlerinin sporda ahlaktan uzaklaşma ile ilişkisi görülmemektedir ($p > 0.05$).

Çizelge 3.17. Katılımcıların Yaş, Sporculuk Yılı, Antrenörleri ile Çalışma Süresi değişkenlerinin Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları ile ilişki analizi

	Yaş	Sporculuk Yılı	Antrenör ile Çalışma Yılı	Antrenör Etik Dışı Davranışlarına İlişkin Sporcu Algısı	Antrenör-Sporcu İlişkisi	Sportmenlik	Kişilik Özellikleri	
Yaş		0,21	0,22	0,15	0,13	0,12	0,14	r
		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	P
Sporculuk Yılı	0,21		0,87	-0,00	-0,00	-0,01	-0,00	r
	0,00		0,00	0,77	0,83	0,71	0,82	P
Antrenör ile Çalışma Yılı	0,22	0,87		-0,04	-0,03	-0,04	-0,02	r
	0,00	0,00		0,12	0,17	0,08	0,36	P
Antrenör Etik Dışı Davranışlarına İlişkin Sporcu Algısı	0,15	-0,00	-0,04		0,93	0,84	0,84	r
	0,00	0,77	0,12		0,00	0,00	0,00	P
Antrenör-Sporcu İlişkisi	0,13	-0,00	-0,03	0,93		0,65	0,66	r
	0,00	0,83	0,17	0,00		0,00	0,00	P
Sportmenlik	0,12	-0,01	-0,04	0,84	0,65		0,67	r
	0,00	0,71	0,08	0,00	0,00		0,00	P
Kişilik Özellikleri	0,14	-0,00	-0,02	0,84	0,66	0,67		r
	0,00	0,82	0,36	0,00	0,00	0,00		P

Çizelge 17'ye göre, sporculuk yılı, Antrenör ile çalışma süresi değişkenlerinin Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Yaş değişkeni ile Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0.05$). Buna göre;

- Yaş ile Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($p<0.05$; $r:0.15$). Sporcular yaş aldıkça antrenörlerin etik dışı davranışlarına yönelik algıları artmaktadır.

- Yaş ile Antrenör-Sporcu ilişkisi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($p<0.05$; $r:0.13$). Sporcular yaş aldıkça, etik dışı gelişen antrenör-sporcu ilişkisi artmaktadır.
- Yaş ile algılanan etik dışı antrenör sportmenliği arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($p<0.05$; $r:0.12$). Sporcular yaş aldıkça antrenörlerinden algıladıkları sportmenlik dışı davranışların arttığı söylenebilir.
- Yaş ile algılanan olumsuz antrenör Kişilik Özellikleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($p<0.05$; $r:0.13$). Sporcuların yaş aldıkça algıladıkları olumsuz antrenör Kişilik Özellikleri artmaktadır.

Çizelge 3.18. Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ile Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişki analizi

	Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	Antrenör Etik Dışı Davranışlarına İlişkin Sporcu Algısı	Antrenör-Sporcu İlişkisi	Sportmenlik	Kişilik Özellikleri	
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma		0,18	0,16	0,20	0,12	r
		0,00	0,00	0,00	0,00	p
Antrenör Etik Dışı Davranışlarına İlişkin Sporcu Algısı	0,18		0,93	0,84	0,84	r
	0,00		0,00	0,00	0,00	p
<i>Antrenör-Sporcu İlişkisi</i>	0,16	0,93		0,65	0,66	r
	0,00	0,00		0,00	0,00	p
<i>Sportmenlik</i>	0,20	0,84	0,65		0,67	r
	0,00	0,00	0,00		0,00	p
<i>Kişilik Özellikleri</i>	0,12	0,84	0,66	0,67		r
	0,00	0,00	0,00	0,00		p

Çizelge 18'e göre sporda ahlaktan uzaklaşma ile antrenörlerin etik dışı davranışlarına ilişkin sporcu algıları ölçeği ve alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($p<0.05$). Buna göre;

- Sporda ahlaktan uzaklaşma ile Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği puan ortalamaları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0.05$; $r:0.18$). Antrenörlerinin etik dışı davranışlarını algılayan sporcuların sporda ahlaktan uzaklaşmalarının da arttığı söylenebilir.

- Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ile Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği alt boyutu olan Antrenör-Sporcu ilişki arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0.05$; $r:0.16$). Olumsuz olarak algılanan Antrenör sporcu ilişki puanları arttıkça, sporcuların sporda ahlaktan uzaklaşmalarının da arttığı söylenebilir.
- Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ile Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği alt boyutu olan Antrenörlerin sportmenlikleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0.05$; $r:0.20$). Olumsuz sportmenlik anlayışına sahip antrenörlerin puanları arttıkça, sporcuların sporda ahlaktan uzaklaşmalarının da arttığı söylenebilir.
- Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ile Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları ölçeği alt boyutu olan Antrenörün Kişilik Özellikleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0.05$; $r:0.12$). Antrenörlerin sporcuları tarafından algılanan olumsuz kişilik özellikleri puanı arttıkça sporcuların sporda ahlaktan uzaklaşmalarının da arttığı söylenebilir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Özellikle son yıllarda sporun sosyal, ekonomik ve politik etkilerinin ön plana çıkması sonucu olarak aileler çocuklarının herhangi bir branşta faal olması yönünde ciddi anlamda tavır sergilemektedir. Spor; insan bütününde fiziksel, fizyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan birçok olumlu katkılar vermesi açısından cazip bir uygulama alanı olduğu gibi özellikle ahlaki değerlerin birçoğunun sportif aktiviteler yolu ile aktarımı için doğal bir laboratuvar görevi görmektedir. Bu eşsiz uygulama alanı ya da doğal laboratuvarında çocuklar ve gençlerin eğitilmesi noktasında anahtar görevi hiç şüphesiz antrenörlerin olmaktadır. Antrenörün yetişme tarzı, getirdiği kültürel özellikleri, almış olduğu eğitim ve daha birçok etkenin antrenör ve sporcu arasındaki ilişkiyi olumlu ya da olumsuz etkilediği bilinmektedir. Bu bağlamda çocuklar ve gençlerin prososyal davranışlar ortaya koyması, erdemli ve ahlaklı olması ve hayata ilişkin olumlu davranış ve tutumu kazanması beklentisi ile gönüllü olarak götürdüğümüz spor alanlarındaki antrenörlerin davranışlarının sporcuların etik davranışlarına etkisi araştırmamızın temel sorunsalını oluşturmuştur. Bu bağlamda çalışmamız temel soru ve diğer alt sorular yolu ile sporcuların spor alanında ahlaktan uzaklaşmalarında antrenörlerin etik dışı davranışlarının ne kadar etkili olabileceğini test etmiştir ve bu bölümde de çalışmamızda ortaya çıkan bulguların alan yazınındaki çalışmalar ile tartışılması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. Çalışmaya katılanlardan 839 kişi (63.1) erkek, 491 kişi (36.9) kadın olduğu (Çizelge-1), katılımcıların yaş ortalaması (21.51±2.36), spor yapma yılı ortalamaları (6.27±2.69) ve mevcut antrenörü ile çalışma süresi ise (5.64±2.71) olmuştur. (Çizelge-2) Ayrıca takım sporları yapanlar 762 kişi (% 57.3) ile, bireysel Spor yaptığını ifade edenler ise 568 kişi (% 42.7)'dir (Çizelge-3). Çalışmaya 16 farklı branşta 1330 sporcu katılmıştır. En yüksek katılımcı gösteren branş olarak 392 kişi (% 29,5) ile futbol olurken, en düşük katılım 30 kişi (% 2,3) ile Halter branşı olmuştur (Çizelge-4). Katılımcıların 1013 kişi (%76,2) si amatör düzeyde sporcu olduğunu, 180'i (%13.5) profesyonel ve 137'si (%10.3) ise milli sporcu olduğunu ifade etmiştir (Çizelge-5).

Çizelge-6 da çalışmaya katılan sporcuların etik dışı davranışları ile ilgili sporcuların algıları alt boyutları ve sporda ahlaktan uzaklaşma düzeylerine ilişkin

tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. Antrenörlerin etik dışı davranışları ile ilgili sporcuların algılarının alt boyutlarına ait ortalamalarına baktığımızda, araştırmaya katılan sporcuların antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu ortalamasının 2.48; Sportmenlik alt boyutu ortalamasının 2.25; Kişilik özellikleri alt boyutu ortalamasının 2.8 olduğu görülmektedir. Sporcular en fazla antrenör-sporcu ilişkisi algılarına sahipken, en az sportmenlik algılarına sahiptirler. Antrenörlerin etik dışı davranışları ile ilgili sporcu algılarının genel ortalaması ise 2.38 bulunurken, Sporda ahlaktan uzaklaşma ortalaması 3.33 olarak bulunmuştur.

Çizelge-7’de cinsiyet değişkenine göre yapılan analizlerde, sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyinde erkek sporcuların kadın sporculara göre daha yüksek sonuçlara sahip olduğu görülmüştür (Erkek 3.45; Kadın 3.12). Buna göre erkekler, kadınlardan daha yüksek düzeyde ahlaki kopuşa sahiptir. Başka bir deyişle, kadın sporcuların spor ahlakı ve etik davranışları erkek sporculara kıyasla çok daha fazla benimsediği söylenebilir. Kadınlar, temsil ettikleri her alanda, toplumsal rol ve sorumluluklarının sınırlarında kalma eğilimindedirler ve bu olgu henüz devam etmektedir (Bulgu, Koca Arıtan ve Aşçı, 2007). Bu açıdan değerlendirildiğinde kadın ve erkeğin farklarının değerlendirilmesinde olaya sadece biyolojik olarak bakılamayacağı; toplumsal rol ve sorumluluklardan da hareketle kadınların daha çok bu normlar doğrultusunda davranışlar geliştirdiği ifade edilmiştir (Ökten, 2009). Bu davranış gelişimini Psikanalitik Kuram açısından değerlendirecek olursak, cinsiyet gelişimindeki önemli bir süreç olan ebeveynlerin taklit süreci, cinsiyetin doğru şekilde eşleşmesini, ahlaki normların da doğru şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır (Çitemel, 2010). Nitekim bu fayda, spora katılım konusunda da birçok araştırmada göze çarpmaktadır.

Topan (2011) çalışmasında, kız öğrencilerin sosyal normlara uyma, kurallara ve yönetmeliklere uyma açısından erkek öğrencilere göre daha ileri düzeyde olduklarını saptamıştır. Güllü (2018) kadınların rakiplerine daha fazla saygı duydukları ve sosyal normlarla daha uyumlu oldukları sonucuna varmıştır. Sporda ahlaktan uzaklaşma ile ilgili elde edilen bulgular literatürde yer alan çalışmalar ile karşılaştırıldığında bazı çalışmalar ile zıtlık gösterirken (Akoğlu ve diğerleri, 2019; Durmaz ve diğerleri, 2019; Yılmaz, 2013; Kaya, 2010; Tutkun ve diğerleri, 2010; Güner, 2006; Miller ve diğerleri, 2004) bazı çalışmalarla benzerlik gösterdiği ve birçok çalışmada kadın sporcuların erkek sporculara göre spor alanlarında daha ahlaklı davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir (Turan, 2020; Çavdar, 2019;

Akbuğa, 2018; Koç ve Güllü, 2017; Kafalı ve diğerleri, 2017; Tekeli, 2017; Keskin, 2015; Gökçiçek, 2015; Uluşık, 2015; Sezer ve diğerleri, 2015; Esentürk, İlhan ve Çelik, 2015; Çakır, 2014; Gündoğdu, 2010; Erşan ve diğerleri, 2009; Amedahe ve Owusu-Banahene, 2007; Tsai ve Fung, 2005; Campano ve Munakata, 2004; Lancelotta ve Vaughn, 1989). Literatüre bakıldığında sporda ahlaktan uzaklaşma düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre bazı çalışmalarda farklılaştığı, bazı çalışmalarda farklılaşmadığı görülmektedir.

Cinsiyet değişkenine göre yapılan analizlerde, antrenörün etik dışı davranışlarının algılanması, olumsuz algılanan antrenör-sporcu ilişkisi, sportmenlik ve kişilik özellikleri alt boyutlarında erkek sporcuların kadın sporculara göre daha yüksek sonuçlara sahip olduğu görülmüştür. Antrenörün etik dışı davranışlarının algılanması ile ilgili literatürde yer alan bazı çalışmalar bulgularımızdan farklı sonuçlar elde ederek cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koyarken (Caz, 2019; Certel ve diğerleri, 2018; Güven ve Öncü, 2012; Dolaşır, 2005); bazı çalışmalarda ise kadın sporcuların erkek sporculara göre antrenörlerinin etik ilkelere uyma düzeylerini daha yüksek buldukları belirtilmiştir (Dolaşır, Tuncel ve Büyükoztürk, 2009). Literatüre bakıldığında antrenörün etik dışı davranışlarının algılanmasının cinsiyet değişkenine göre bazı çalışmalarda farklılaştığı, bazı çalışmalarda farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durumun çalışmalarda kullanılan ölçeklerin farklı olması, örneklemelerin farklılaşması (sayı, meslek vb.), sosyal ve kültürel farklılıklardan ve kadın-erkek arasındaki düşünce yapısı farklılığından kaynaklandığı söylenebilir. Bununla birlikte Gilligan, ileri sürdüğü ahlaki gelişim kuramında toplumun kadınlardan beklentisinin daha fazla olduğunu, kadın ve erkek arasındaki farkın bakış açısından kaynaklandığını belirtmektedir. Gilligan, erkek ve kadın bakış açısını birlikte incelemiş ve aralarında düşünsel anlamda bir üstünlüğün olmadığını ancak kadın ve erkek arasında olaylara bakış açılarındaki farklılıkların olduğunu dile getirmiştir (Gilligan 1979'dan akt. Şafak, 2008)

Çizelge-8'deki spor türü değişkenine göre yapılan analizlere bakıldığında, sporda ahlaktan uzaklaşma puan ortalamalarının spor türü değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir. Bununla birlikte araştırmamızın diğer parametresi olan antrenörlerin etik dışı davranışlarına ilişkin sporcu algıları ölçeği ve bu ölçeğin alt boyutu olan antrenör-sporcu ilişkisi boyutunda takım sporu yapan sporcular lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Takım sporu yapan sporcuların

antrenörlerinden algıladıkları olumsuz antrenör-sporcu ilişki puan ortalamalarının bireysel spor yapan sporculardan daha yüksek bulunmuştur ($p<0.05$). Güllü (2018) çalışmasında, bireysel spor yapan öğrencilerin algıladıkları antrenör-sporcu ilişkisi bağlılık alt boyutunda takım sporcularına göre daha yüksek düzeyde olduğunu tespit etmiştir. Dolaşır'ın (2005) çalışmasında, takım sporcuları, bireysel spor branş sporcularına göre antrenörlerinin etik ilkelere daha yüksek düzeyde uyduklarını belirtmişlerdir. Certel ve diğerleri (2018) antrenörlerin mesleki etik ilkelere uyma düzeylerinin sporcuların bireysel, takım ve mücadele sporları yapma durumlarına göre farklılaşmadığını tespit etmiştir.

Çizelge-9'da branş değişkenine göre katılımcıların sporda ahlaktan uzaklaşma ortalamaya değerlerinin değişmediği gözlenmiştir. Bununla birlikte en yüksek ortalama sahip olan branşların judo, cimnastik ve güreş olduğu görülürken en düşük ortalamaya sahip branşların ise Tenis, Yüzme ve Badminton olduğu görülmektedir.

Çizelge-10'a göre katılımcıların antrenörlerinin etik dışı davranışlarının branş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren tek yönlü varyans analizinde antrenörlerinin etik dışı davranışları genel ortalaması, antrenör-sporcu ilişkisi ve kişilik özellikleri alt boyutları ortalamalarının branş değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı, futbolcuların antrenör etik dışı davranışları algılama ortalama puanlarının boks sporu yapanlardan daha yüksek olarak görülmektedir. Antrenörlerin etik dışı davranışları alt boyutu olan Antrenör-Sporcu ilişkisi ortalamasında futbolcuların antrenör etik dışı davranışları algılama ortalama puanlarının boks sporu yapanlardan daha yüksek olarak görülürken, Kişilik Özellikleri alt boyutunun ortalamasında ise futbolcuların basketbol, judo ve boks yapanlardan değerlerinin anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ortalama değerleri ve Antrenör Etik Dışı Davranışları ve alt boyutları ortalama değerlerinin spor yapma yılı değişkenine göre anlamlı olarak değişmemektedir (Çizelge-11,12).

Çizelge-13'te katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ve alt boyutları ortalama değerlerinin antrenör ile birlikte çalışma süresi değişkenine göre anlamlı olarak değişmediği görülmektedir.

Çizelge-14'te Katılımcıların Sporda Ahlaktan Uzaklaşma ortalamaları antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu ortalama değeri ve kişilik özellikleri alt boyutu

ortalama değerlerinin antrenör ile birlikte çalışma süresi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmazken, Sportmenlik alt boyutu ortalamasının antrenör ile birlikte çalışma süresi değişkenine göre anlamlı olarak değiştii görülmektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Post Hoc Tukey Testine göre 1-4 yıl arası antrenörü ile çalışanların antrenörlerinden algıladıkları etik davranışlarının, 9 yıl ve üzeri antrenörü ile çalışanlardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Özellikle sporcuların antrenörleri ile ilk çalışmaya başladığı yılların karşılıklı etkileşim ve model alma noktasında daha yoğun yaşandığı, yıllar geçtikçe ilişkinin belirli bir zemine oturması belli bir seviyede antrenör-sporcu arasındaki ilişkinin devam ettiği ifade edilebilir. Bandura (1991), sosyal öğrenme kuramında ahlaka yönelik açıklamalarında bireylerin model almanın ya da taklit etmenin en yakınlarından (anne-baba) başlayabileceğini vurgulamış, bununla birlikte sporcuların aile büyüklerinin yanısıra en fazla vakit geçirdikleri antrenörlerini de önemli derecede model alabileceğini öne sürmüştür. Bu bağlamda antrenör ile birlikte çalışma süresi artan sporcularda antrenörlerinin onlardan beklentilerini karşılayamama düşüncesi sporcuları etik dışı davranışlara yönlendirebilir.

Çizelge-15'te sporculuk düzeyi değişkenine göre yapılan analizlere bakıldığında, Sporda Ahlaktan Uzaklaşma puan ortalamalarında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Yani sporcuların amatör, profesyonel ya da milli takım seviyesinde sporcu olmalarının onların sporda ahlaktan uzaklaşmalarında ya da uzaklaşmamalarında herhangi bir anlamlı faktör oluşturmadığı görülmektedir. Bununla birlikte antrenörlerin etik dışı davranışlarına ilişkin sporcu algıları ölçeğinde ve onun alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. ($p < 0.05$) Buna göre antrenörlerin etik dışı davranışlarına ilişkin sporcu algısı genel puan ortalamaları ile antrenör sporcu ilişkisi alt boyutunda puan ortalamaları karşılaştırıldığında amatör sporcuların puan ortalamaları profesyonel ve milli sporculardan daha yüksek bulunmuştur. Sportmenlik ve kişilik özellikleri alt boyutunda amatör sporcuların puan ortalamaları milli sporculardan daha yüksek bulunmuştur. Amatör sporcuların profesyonel sporculara ve milli olan sporculara göre algılarının daha olumsuz olması araştırma dâhilinde beklenen bir sonuçtur. Sonucun bu şekilde çıkmasında antrenörlerin elit sporculara bakış açısı ve elit sporcularla çalışan antrenörlerin, özellikle de milli takım seviyesinde daha eğitimli, daha üst seviye antrenörlük belgelerinin olması veya daha entelektüel olmalarının

etkili olduğu söylenebilir. Çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşan Güven ve Öncü (2012), sporcuların antrenörlerinin etik olmayan davranışları ile ilgili algılarında millilik durumu değişkenine göre anlamlı farklılıklar bularak, milli olmayan sporcuların milli sporculara göre algılarının daha olumsuz olduğunu tespit etmiştir. Caz'ın (2019) çalışmasında, sporcuların ister amatör veya profesyonel ister milli düzeyde olsunlar antrenörlerinin etik dışı davranışlarının onların üzerinde düşünce düzeyinde farklılık yaratmadığı tespiti yapılmıştır. Literatüre bakıldığında antrenörlerinin etik dışı davranışları ile ilgili sporcu algılarında sporculuk düzeyine göre bazı çalışmalarda farklılaştığı, bazı çalışmalarda farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durumun çalışmalardaki örneklemelerin farklılaşmasından (sayı, meslek vb.), sosyal ve kültürel farklılıklardan kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan sporcuların yaşları ile sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında % 7 düzeyinde zayıf pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0.07$, $p<0.05$). Buna göre sporcular yaş aldıkça, ahlaktan uzaklaşma davranışları artmaktadır. Çalışmamızda ortaya çıkan sonuçlar alanyazındaki çalışmalardan farklılık göstermektedir. Boardley ve Kavussanu (2008) takım sporcularının yaş düzeyleri ile sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki saptamıştır ($r = -.32$, $p <.001$). Sporcuların yaşları arttıkça spor ahlakından uzaklaşma düzeyleri azalmaktadır. Güvendi ve Işım (2019) çalışmalarında 17-18 yaş aralığındaki sporcuların 19-20 yaş ve 21-22 yaş aralığındaki sporculara göre daha fazla sporda ahlaktan uzaklaştığını ortaya koymuştur. Literatürdeki araştırmaların çalışmamızdan farklı sonuç taşınması ve örneklemelerin farklılaşmasının (sayı, millilik vb.), sosyal ve kültürel farklılıklardan kaynaklandığı düşünülebilir. Bununla birlikte çalışmamıza katılan sporcuların yaş aralığının birbirine yakın olmasının da bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan sporcuların yaşları ile Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin algıları ve alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0.05$). Yaş ile Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin Sporcu algıları arasında % 15 düzeyinde, antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu arasında % 13 düzeyinde, sportmenlik alt boyutu arasında % 12 düzeyinde ve kişilik özellikleri alt boyutu arasında % 12 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0.05$). Buna göre yaş arttıkça antrenörlerin etik dışı davranışlarına yönelik sporcu algıları artmaktadır. Bu artışın nedeni genç sporcuların profesyonel

yaşamın başında olmaları ve/veya yaş düzeylerinin artmasıyla birlikte antrenörlerinin beklentilerinin daha fazla olmasıyla açıklanabilir. Çalışmamızla benzer sonuçlar taşıyan Güvendi ve Işım'ın (2019) çalışması 16-18 yaş arası sporcuların antrenörlerinden algılanan etik dışı davranış genel ortalama puanları, antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu, kişilik özellikleri alt boyutu ve sportmenlik alt boyutundaki ortalama puanlarının hem 19-21 yaş arası hem de 23 yaş üstü sporculara göre daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Çeviker (2013) ise çalışmasında amatör futbolcuların yaş düzeyi ile antrenörlerin etik dışı davranışlarına yönelik algıları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit etmemiştir ($p>0.05$). Literatüre bakıldığında sporcuların yaşları ile Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarına ilişkin algıları arasında bazı çalışmalarda pozitif yönlü ilişki bulunurken, bazı çalışmalarda ise istatistiksel açıdan anlamlı ilişki saptanmamıştır. Bu durumun örneklemelerinin farklılaşmasının (sayı, meslek vb.), sosyal ve kültürel farklılıklardan kaynaklandığı söylenebilir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma ile antrenörlerin etik dışı davranışlarına ilişkin sporcu algıları arasında %18 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0.05$, $r = 18$). Antrenörlerin etik dışı davranışlarına ilişkin sporcu algıları arttıkça, ahlaki ayrılma seviyeleri de benzer şekilde artar. Bu oranda, antrenörlerin davranışlarının sporcular tarafından sergilenen etik dışı davranışların hayati belirleyicisi olduğunu söyleyebiliriz.

Çalışmamızla paralel sonuçlar taşıyan Güvendi ve Işım (2019) basketbol, futbol ve voleybol branşlarından toplam 305 sporcunun katıldığı çalışmada, sporcuların ahlaktan uzaklaşmaları ile antrenörün etik dışı davranışlarına ilişkin sporcu algılarının tüm alt boyutları arasında pozitif yönde düşük düzeyli anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır. Sonuç olarak sporcular tarafından antrenörlerinden algılanan etik dışı davranış düzeyi ve ahlaki ayrılma düzeyinin eş zamanlı olarak arttığı söylenebilir. Sporculuk düzeyi ne olursa olsun antrenörler sporculara örnek olması beklenirken, antrenörler; üzerlerindeki yönetim baskısı, beklentilerin yüksek olması, kişilik özellikleri veya hırsları nedeniyle kazanma adına etik olmayan davranışlar gösterebilirler ve sporcularını bu yönde etkileyebilirler. Bu baskı hem antrenörleri hem de sporcuları etik dışı davranışlara ve ahlaki kopuşa sürükleyebilir. Bu bağlamda, antrenörlerin üzerindeki yönetim baskısını azaltmak amacıyla senkronize çalışmalar yapılabilir ve onların etik ilkelere uymalarıyla ilgili seminerlere alınması, sergilenen etik dışı davranışların sıklığını azaltabilir. Kurallara

uyulmadıkça, çeşitli yaptırımlara maruz kalacaklarını herkesin bilmesi gerekir. Bu sayede sporcuların ahlaki ayrılma eğilimi önenebilir.

KAYNAKÇA

- Açıkada C., Hazır T., Aşçı A., Şahin R. (1997). Eski ve yeni oyun kurallarının hentbol oyun yapısına getirdiği farklılıklar ve metabolik cevapları. *Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*. 3 (8). 9-17.
- Açıkada, C., Hazır, T., Aşçı, A., Turnagöl, H., Aşçı, A. (1999). Bir ikinci lig futbol takımının sezon öncesi hazırlık döneminde fiziksel ve fizyolojik profili. *Futbol Bilim ve Teknolojisi Dergisi*. 1. 14-20.
- Alpay (2016). Karate sporcularının sürekli kaygı düzeyleri, duygusal zekâ ve kişilik özelliklerinin çeşitli değişkenlere göre belirlenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Bilim Dalı. Bartın.
- Akbuğa, T. (2018). Ortaöğretimde okul takımlarında oynayan öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının araştırılması. (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Akgül D.B. (2014). Basketbol oyun bölgelerine göre oyuncuların bazı fiziksel ve fizyolojik özelliklerinin karşılaştırılması. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Akıncı, A. Y. (2020). Gençlik hizmetleri ve spor il müdürlüklerinde görev yapan antrenörlerin etik liderlik algısının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Spor Eğitim Dergisi*. 4(2). 131-140.
- Akoğlu, H. E., Ayyıldız, E., & Sunay, H. (2019). Uluslararası spor organizasyonlarına katılan sporcuların sporda ahlaktan uzaklaşma ve sportmenlik davranışlarının incelenmesi. 2. *Dünya Spor Bilimleri Araştırmaları Kongresi*. Manisa/Türkiye.
- Albouza, Y., D'Arripe-Longueville, F., Corrión, K. (2017). Role of resistive self-regulatory efficacy and moral disengagement in the relationship between values and aggressiveness in athletes. *International Journal of Behavioral Research and Psychology*. 5. 209-217.
- Amedahe, F. K., & Owusu-Banahene, N. O. (2007). Sex differences in the forms of aggression among adolescent students in Ghana. *Research in Education*. 78(1). 54-64.
- Amman, M. T. (2000). Spor sosyolojisi sporda sosyal bilimler. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arıpınar, E; Donuk, B. (2011). Spor Yönetim ve organizasyonlarında etik yaklaşımlar fairplay. Ötüken Yay. İstanbul.
- Arnold, P. J. (1997) Sport, Ethics and Education, Sport, Ethics and Education (s. 68). Newyork: Cassell.

- Aroso, J., Rebelo, N., & Gomes-Pereira, J. (2004). Physiological impact of selected game-related exercises. *Journal Of Sports Sciences*. 22. 522.
- Arslan, B. (2018). Examination of moral decision-making attitudes of bocce and darts athletes in turkey. Master's Thesis. Bartın University Education Teaching Science of Physical Education and Sport, Bartın.
- Aslım, M. (2007). Modern toplumda sporun işlevi üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Aydın, İ. P. (2002). Yönetmel matematik ve örgütsel etik. Pegem Yayıncılık. (s 5).75.
- Aydın, M. Z. (2003). Ahlâk öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi. Nobel Yayınları.
- Bandura A (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of moral thought and action. In W.M. Kurtines & J.L. Gewirtz (Eds.), *Handbook of moral behavior and development: Volume 1: Theory* (pp. 45-103, 71-129). Psychology Press, NY: Taylor and Francis.
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational behavior and human decision processes*. 50(2), 248-287.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and social psychology review*. 3(3). 193-209.
- Bangsbo J, Nørregaard L, Thorsøe F (1991). Activity profile of competition soccer. *Can J Sports Sci Jun*. 16 (2): 110-6.
- Bartholomew, K., Ntoumanis, N., and Thøgersen-Ntoumani, C. (2009). A review of controlling motivational strategies from a Self-Determination Theory perspective: implications for sports coaches. *International Review of Sport and Exercise Psychology*. 2. 215–233.
- Başer, E. (1998). Uygulamalı spor psikoloji. Ankara: Bağırğan Yayınevi.
- Beauchamp, T.L. (1991) *Philosophical Ethics: A nIntroduction to Moral Philosophy* (2nd ed.), New York: McGraw-Hill.
- Boardley, I.D., Kavussanu, M. (2007). Development and validation of the moral disengagement in sport scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*. 29(5). 608-628.

- Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2008). The moral disengagement in sport scale–short. *Journal of sports sciences*. 26(14). 1507-1517.
- Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2011). Moral disengagement in sport. *International Review of Sport and Exercise Psychology*. 4(2). 93-108.
- Boardley, I.D., Kavussanu, M. (2010). Effects of goal orientation and perceived value of toughness on antisocial behavior in soccer: The mediating role of moral disengagement. *Journal of Sport and Exercise Psychology*. 32(2). 176-192.
- Bompa, (1986). Sporda zihinsel antrenmanın önemi ve ferdi milli sporcuların zihinsel antrenman bilgi ve uygulama düzeylerinin tespiti. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı. Niğde.
- Bölükbaşı T. (2020). Voleybolda 2x2, 3x3 ve 4x4 tam saha oyunlarına verilen fizyolojik cevaplar ve teknik analiz sonuçlarının karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Antrenman ve Hareket Anabilim Dalı. Denizli.
- Bulgu N, Koca Arıtan, Aşçı H (2007). Kadın, Fiziksel Aktivite, Gündelik Yaşam Değişimleri. *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe*, 18 (4), 167-181
- Campano, J.P., & Munakata, T. (2004). Anger and aggression among filipino students. *Adolescence*. 39 (156). 757-764.
- Caz, Ç. (2019). Antrenörlerin sergilemiş olduğu etik dışı davranışların sporcu gözüyle değerlendirilmesi. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*. 3(1). 20-25.
- Celep, C. (2004). Meslek olarak öğretmenlik. Ankara: Anı yayıncılık.
- Certel, Z.Akış, A.& Gürpınar, B. (2018). Antrenörlerin mesleki etik ilkelere uyma düzeylerinin antrenör ve sporcu gözüyle değerlendirilmesi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*. 8(2). 223-231.
- Cevizci, A. (2002). Etîge Giriş. İstanbul Paradigma Yay.
- Charles, A. (1999). Bucher, Deborah Wuest; Foundations of physical education exercise and sport (p. 22). Newyork: McGraw-Hill Companies.
- Corrion, K., Long, T., Smith, A. L., d'Arripe-Longueville, F. (2009). "It's not my fault; it's not serious": Athlete accounts of moral disengagement in competitive sport. *The Sport Psychologist*. 23(3). 388-404.

- Çağdaş, A. ve Seçer, S. (2002). Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çağlayan, N. (2011). Bireysel ve takım sporu yapanlar ile spor yapmayan bireylerin benlik saygısı puanlarının karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çakır, H. İ. (2014). Liseler arası müsabakalara katılan sporcu öğrencilerin saldırganlık durumlarının araştırılması (Rize ili örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi. Kütahya.
- Çakmak M. (2007). Amatör boks II. İstanbul: Cömertler Matbaacılık A.Ş.
- Çapan, A. (2005). 3–11 yaş çocuklarının ahlak gelişimlerinin Piaget'nin ahlaki gelişim kuramı'na göre incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Çavdar, G. (2019). Kadın futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve sporda ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarının farklı değişkenlere göre değerlendirilmesi (Doctoral dissertation, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Beden Eğitimi ve Spor)).
- Çelebi Ş. (2008). Yüzme antrenmanı yaptırılan 9–13 yaş gurubu ilköğretim öğrencilerinde vücut yapısal ve fonksiyonel özelliklerinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi.
- Çelik, B. (2016). Üniversite 1. sınıf öğrencileri ile ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin ahlak gelişimlerinin karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çeviker, A. (2013). Ankara Amatör Süper Lig Futbolcularının Antrenörlerinde Gözlemledikleri Etik ve Etik Dışı Davranışlar, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Çeviker, A. (2017). Bedensel engelli spor kulüplerinde görev yapan antrenörlerin, antrenörlük mesleki etik ilkelere uyma düzeylerinin belirlenmesi. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Ankara.
- Çırak, K. (2006). Üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri ve ahlaki yargı yetenekleri ile kendini gerçekleştirme düzeylerinin karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Çiftçi, M. (2008). Disiplin cezası alan ve almayan lise öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri bilişsel çarpıtmaları ve empatik becerilerinin karşılaştırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

- Çileli, M. (1981). 14-18 yaşları arasındaki öğrencilerde ahlaki yargının zihinsel gelişim psikolojisi yaklaşımı ile değerlendirilmesi. (Doktora Tezi). AÜ Eğitim Fakültesi. Ankara.
- Çitemel, N. (2010). Lisansüstü öğrencilerin ahlaki yargı yetenekleri ile psikolojik belirtileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Çumralıgil, B ve Görücü, A. (2007). Örgütlenme Yönetim Biçimleriyle Spor. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayını.
- De Mey, L. and Schulze, H. J. (1996). Indoctrination and moral reasoning: A comparison between Dutch and East German students . Journal of Moral Education. 25(3). 309- 323.
- Demirci, (1995). Güreş eğitim merkezlerindeki güreşçilerin depresyon, kaygı ve stres düzeylerinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Muğla.
- Diker G., Özkamçı H., Kül S. (2011). Genç futbolcularda sabit alanda, kontrol pas ve serbest oyun ile oynanan 4*4 küçük saha alıştırma çalışmalarının kalp atım hızı ve topla buluşma sayısı üzerine etkisi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 9 (3): 105-110.
- Doğan. (2003). Çabukluk ve süratte devamlılık çalışmalarının karate sporunda performansa etkileri. (Yüksek Lisans Tezi) Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı. İstanbul.
- Doğan, O. (2004). Spor Psikolojisi Ders Kitabı. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yay.
- Doğar, Y. (1997). Türkiye’de spor yönetimi. Malatya: Öz Akdeniz Ofset.
- Doğru, M. (2019). Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin benlik algısının ahlaki karar alma tutumlarına etkisinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Balıkesir.
- Dolaşır S. (2005). Antrenörlerin mesleki etik ilkelere uyma düzeylerine ilişkin antrenör ve sporcu görüşleri. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Dolaşır TS. (2006). Antrenörlük etiği. (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu. Eskişehir.
- Dolaşır-Tuncel, S., Büyüköztürk, Ş. (2009). Antrenörlerin Mesleki etik ilkeleri nelerdir? nasıl ölçülür? ölçek geliştirme: ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 7(4). s.159-168.

- Durak, N. (2011). Gelenek ve modernite etkileşimi bağlamında spor etiği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (27). 43-63.
- Durmaz, M., Şener, O. A., & İmamoğlu, O. (2019) Spor Fakültesi Öğrencilerinde Ahlaktan Uzaklaşma Eğilimleri. 2. *Uluslararası Herkes İçin Spor ve Wellness Kongresi*. s.638,2019.
- Efe M., Öztürk F., Koparan Ş., Şenışık Y. (2008). 14-16 yaş grubu erkeklerde voleybol çalışmalarının sosyal yetkinlik beklentisi ve atılganlık üzerine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21 (1). 69-77.
- Eitzen, S. D. (2006). Fairandfoul. USA: Rowman & Little field Publishers, Inc.
- Eler S, Bereket S, (2001). Elit Türk ve yabancı hentbolcuların motorik ve fizyolojik parametrelerinin karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. Cilt: VI. Sayı: 4. 46-48.
- Erkal, M. (1978). Sosyolojik açıdan spor. İstanbul: Kutsun Yayınevi
- Ersanlı, K. (2010). Davranışlarımız, gelişim ve öğrenme. Eser Matbaası
- Erşan, E.E., Doğan, O. ve Doğan, S. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sosyo-demografik açıdan değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*. 31. 231–238.
- Esentürk, O.K., İlhan, E.L., ve Çelik, O.B., (2015). Examination of high school students' sportsmanlike conducts in physical education lessons according to some variability. *Science. Movement and Health*. 15 (2, Supplement): 627-634.
- Esmer O, Karakulak İ. (2020). Spor Lisesi Futbol ve Hentbol Takımı Oyuncularının Seçili Fiziksel ve Motorik Özelliklerinin İncelenmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies*. 6 (1). 222-232.
- Eroğlu (1988).Türk halk oyunları ile ilgilenen bireylerin halk oyunlarına yönelik sebepleri. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı. Konya.
- Fair play in sport.(2002). S. Loland içinde, Fair play in sport (s. 18). London: Roudledge.
- Gençtürk, G., Colakoglu, T., & Demirel, M. (2009). Elit sporcularda doping bilgi düzeyinin ölçülmesine yönelik bir araştırma güreş örneği. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 3(3). 213-221.

- Gilligan, C. (2003). Hearing the difference: Theorizing connection. *Anuario de Psicologia*. 34 (2). 155-161.
- Girginer, N., Aydın, S., Çavdar, Z., (2006). Üniversite Öğrencilerinin Sporda Şiddet Konusuna Yaklaşımları: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama. *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(2): 1-30.
- Gökçiçek, S., (2015). Ortaöğretim Kurumlarında Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Saldırganlık Tutumlarının Araştırılması (Samsun İli Örneği). (Yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gökdemir, (2000). Güreş eğitim merkezlerindeki güreşçilerin depresyon, kaygı ve stres düzeylerinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Muğla İli Örneği.
- Görgüt, İ., & Tuncel, S. (2017). Adaptation of sport character scale to turkish. *Sportmetre*. 15(3). 149-156.
- Gözener. (2008). Muhasebe meslek mensuplarının etik yaklaşımları ile hileye yönelme eğilimleri arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırma. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Ankara.
- Grossing, S. (1992). *Beden Spor Hareket. (Çeviren, A. Orhun ve M. Sayın) I. Eğitim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor Sempozyumu*. 19-21 Aralık 1991. Meb Basımevi.
- Grössing, S. (1991). *Beden-spor-hareket. 1. Eğitim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor Sempozyumu (19-21 Aralık, İzmir) Bildiri Kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Okul İçi Beden Eğitimi Spor ve İzcilik Dairesi Başkanlığı. 47-54.
- Guvendi, B., & Isim, A. T. (2019). Moral Disengagement Level of Team Athletes Depending on Unethical Behaviors They Perceived from Their Coaches. *Journal of Education and Learning*, 8(4), 83-92.
- Güler, D., Gökdemir, K., Günay, M. (2004). Türkiye’de üniversitelerarası spor oyunlarına katılan futbolcuların ergojenik yardımcıları hakkındaki bilgileri ve kullanma düzeyleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. Cilt:9. Sayı:3. Ankara. s.37-78
- Gülfem Sezen-Balçıkanlı. (2009). Profesyonel Futbolcuların Fair Playe Yönelik Davranışları ile Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Güllü, S. (2018). Sporcuların antrenör-sporcu ilişkisi ile sportmenlik yönelimleri üzerine bir araştırma. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 16(4). 190-204.

- Gündoğdu, R., (2010). 9. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme, öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 19(3) 257-276.
- Güner, B.Ç., (2006). Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Samsun.
- Gürbüz, H. (2019). İstanbul ilinde bireysel sporlar ile takım sporları yapan 12-16 yaş öğrencilerin atılganlık düzeylerinin karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Gürpınar B. Kurşun S. (2013). Basketbolcuların ve futbolcuların sportmenlik yönelimleri. *Mediterranean Journal of Humanities*. 3(1). 171-176.
- Gürpınar, B. (2015). Sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeği kısa formunun Türk kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ankara Üniv Spor Bil Fak*. 13(1). 57- 64.
- Gürpınar, B. (2015). Sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeği kısa formunun türk kültürüne uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi. 13(1). 57-64. https://doi.org/10.1501/Sporm_0000000269.
- Güven Ö, Öncü E (2012). Antrenörlerin etik dışı davranışları ile ilgili sporcu algısı ölçeğinin geliştirilmesi 1. *Sportre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. X(2): 67-75.
- Güvendi, B., & Işım, A. T. (2019). Moral Disengagement and Aggression in Fight Sport Athletes. *Journal of Education and Training Studies*. 7(7). 118-123.
- Güvendi, B., & Keskin, B.(2020). Sporcuların antrenörlerinden algıladıkları etik dışı davranış algısına göre saldırganlık ve öfke davranışlarının incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*. 5(2). 134-145.
- Güvendi, B., Türksoy Işım, A. (2019). Moral Disengagement Level of Team Athletes Depending on Unethical Behaviors They Perceived from Their Coaches. *Journal of Education and Learning*. 8(4). 83-92.
- Güvendi, B., Türksoy, A., Keskin, N., Altıncı, E. E., & Şahin, S. (2016). Antrenörlerin mesleki etik ilkelere uyma düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*. pp.43-61.
- Hanula D, Narth T. (2001). The Swim Coaching Bible. Human Kinetics. America, s:21.
- Hatunoğlu, H. (2003). Farklı ahlaki gelişim düzeylerinde bulunan üniversite öğrencilerinin kendilerinin ve toplumun ahlak düzeyini değerlendirmeleri ve psikolojik belirtileri

düzelelerinin karşılaştırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

- Haynes, F. (2002). *The ethical school: consequences, consistency and caring*. Routledge.
- Hodge, K., Hargreaves, E.A., Gerrard, D., Lonsdale, C. (2013). Psychological mechanisms underlying doping attitudes in sport: Motivation and moral disengagement. *Journal of Sport and Exercise Psychology*. 35(4). 419-432.
- Hoff, J., U. Wisloff, L.C. Engen, O.J. Kemi, and Helgerud J. (2002). Soccer-Specific Aerobic Endurance Training. *Br. J. Sports Med.* 36: 218– 221.
- Hollmann, W., Liesen, H., et.al. (1981). Zur Höchst-Und Dauer Leistungsfaehigkeit Deutschen Fussballs Putzen Spieler. *Deutsche Zeitschriftfür Sport Medizin*, 5,1: 13-120.
- İnal AN, 2008. Spor kulüplerinde spor yöneticiliği. Erişim tarihi, 08 Mayıs 2020. Erişim adresi, <http://yenimakale.com/spor/481-spor-kulüplerinde-spor-yoneticiligi>
- İnal, A.N. (2003) *Beden eğitimi ve spor bilimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- İz, B. (2009). Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi kuramına göre hemşire öğrencilerin ahlaki yargı yeteneklerinin belirlenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Jones, B. D., Woodman, T., Barlow, M., Roberts, R. (2017). The darker side of personality: Narcissism predicts moral disengagement and antisocial behavior in sport. *The Sport Psychologist*. 31(2). 109-116.
- Kabamba, C. and Bailey, J. (2011). Personality Differences Among Team and Individual Sport Athletes. *Randolph College Sport Preferences*. 1. 2-17.
- Kafalı, S., Hünkar, İ., Keçeci, O. ve Demiray, E., (2017). Bireysel Spor ve takım sporu yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin araştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10(50): 386-390.
- Karakoç, Ö., Yüksek, S., Aydın, AD., Karakoç, B., Yetiş, Ü., Baydil, B.(2011). Milli takım düzeyindeki erkek judocuların kulüp antrenörlerinde gözlemledikleri etik dışı davranışlar. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 19(1). s.321-332.
- Kat, H. (2009). Bireysel Sporcularla Takım Sporcularının Stres Düzeyleri ve Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kayseri.

- Kavussanu, M. (2008). Moral behaviour in sport: A critical review of the literature. *International Re-view of Sport and Exercise Psychology*. 1(2). 124-138.
- Kavussanu, M. (2016). Moral disengagement and doping. In V. Barkoukis, L. Lazuras, & H. Tsorbatzoudis (Eds). *The psychology of doping in sport* (pp. 151-164). New York: Routledge.
- Kaya, E.Ö., (2010). 18-25 Yaş Arası İşitme Engelli Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, Y.(2000). Güreş eğitim merkezlerinde eğitim gören 12-14 yaş güreşçilerin antrenörleri ile ilişkilerindeki motivasyonel faktörlerin incelenmesi. I.Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Kongresi. 2. s.323-334.
- Keskin, C., (2015). Liseler Arası Müsabakalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Saldırganlık Durumlarının Araştırılması (Zonguldak -Kozlu Örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Koca B. (2014). Cimnastik, yüzme ve atletizm branşlarında yarışmalara katılan 12 yaş çocukların motor özelliklerinin karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı. İstanbul.
- Koç, Y., ve Güllü, M., (2017). Lise öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Sportmetre*. 15(1): 19-30.
- Kohlberg, L. (1971). Ahlaki gelişimin aşamaları. *Ahlaki eğitim*. 1 (51). 23-92.
- Korkmaz, İ. (2004). Gelişim ve öğrenme psikolojisi. Ankara: Pegem A Yayınları. 116-123.
- Kovacsik R, Soós I, de la Vega R, Ruíz-Barquín R, Szabo A. Passion and exercise addiction: Healthier profiles in team than in individual sports. *Int J Sport Exerc Psychol* [Internet]. 2018;1–11. Available from: <https://doi.org/10.1080/1612197X.2018.1486873>
- Kürkçü ve Özdağ, (2005). Güreş eğitim merkezlerindeki güreşçilerin depresyon, kaygı ve stres düzeylerinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Muğla İli Örneği.
- Lamberton, L. ve Minor, H. L., (1995). *Human Relations: Strategies for Success*. (Çev. İ. Pehlivan). Irwin Rirror Press. Chicago. 334.
- Lancelotta, G.X. & Vaughn, S., (1989). Relation between types of aggression sociometric peer and teacher perception. *Journal of Educational Psychology*. 81(1): 86-90.

- Lippi, G., Franchini, M., Guidi, C., G. Doping In Competition or Doping In Sport. *British Medical Bulletin*, 2008;86:95-107.
- Lucidi, F., Grano, C., Leone, L., Lombardo, C., Pesce, C. (2004). Determinants of the intention to use do in substances: An empirical contribution in a sample Italian adolescents. *International Journal of Sport Psychology*, 35(2), 133-148.
- Marcello F., Rampinini E, ve Bangsbo. J. (2009). High İntensity Training İn Football *International Journal of Sports Physiology and Performance*, , 4, 291-306.
- Manfred,(1979).Judo 2018 Gençler Türkiye Şampiyonasında Erkekler Katagorisinde Dereceye Giren Tüm Sporcuların Maç Kazanma Analizleri (Yüksek Lisans Tezi).Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü İstanbul İli Örneği.
- Marçıl, B. (2012). Öğrenci ahlakı açısından cinsiyet farklılıkları: Kadınlar daha mı ahlaklıdır?. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Mengütay, S. (1988). Artistik Cimnastik Temel Eğitim Devresi Çalışmalar. Baskı/Tekel Ambalaj İşletmesi. Kasım
- Milgram S (1974). Obedience to authority: An experimental view. New York: Harper & Row.
- Miller, B.W., Roberts, G.C., & Ommundsen, Y. (2004). Effect Of Motivational Climate On Sportpersonship Among Competitive Youth Male And Female Football Football Players. *Scandinavian Journal Of Medicine & Science İn Sports*. 14(3): 193-202.
- Mohr M, Krustup P, Bangsbo J. (2003). Match performance of high- standard soccer players with special reference to development side between 10m and 20m) with a 25-second walk of fatigue. *J Sports Sci Jul*. 21 (7): 519-28.
- Murathl, S. (2007). Antrenman bilimi yaklaşımıyla çocuk ve spor. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ntvspor.net, (2014). İlk şike ne zaman yapıldı, <http://www.ntvspor.net/haber/diger-sporlar/105978/ilksike-ne-zaman-yapildi>, Erişim. 13.10.2020
- Omoosegaard (1996). Genç milli badmintoncular ile amatör badmintoncuların bazı, güç, kuvvet ve çeviklik özelliklerinin analizi. (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Kırıkkale.
- Ongan, T. H., & Demiröz, D. M. (2010). Akademik futbol: futbolda rekabet başarı ilişkisi (Vol. 14). Hiperlink eğit. ilet. yay. san. tic. ve ltd. sti..

- Onur, B. (2011). *Gelisim psikolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Öngel, H. B. (1997). Sporda etik değerler açısından doping. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 2(2). 68-79.
- Ökten Ş (2009). Toplumsal Cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (8), 302-3012.
- Özbek, O. (1999). Sporda etik dışı davranış alanları ve etik ilkeler. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 4(4). 38-50.
- Özcan, Ş. (2010). Etik Kavramı ve Tarihsel Gelişimi. Yayınlanmamış Ders Notu. SBE. İnönü Üniversitesi. Malatya. s.3.
- Özdemir, M. Ç. (2003). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Asil Yayıncılık. s.116-117.
- Özden, Y. (2003). Öğrenme ve öğretme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özeri, Z. N. (2004). Okul öncesi din ve ahlak eğitimi. İstanbul: DEM Yayınevi.
- Özkalp, E ve Kırel, Ç. (2011) Örgütsel davranış. Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir. s.232.
- Özsoy, S., & Eskicioğlu, Y. (2007). Türkiye'de spor medyasında etik. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*. 5(25). 45-64.
- Öztürk Y. (2006). Türk boks antrenörü profilini sportif başarıyla ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya.
- Öztürk F, Koparan Ş, Efe M (2008). Boks antrenör adaylarının problem çözme becerisi ve atılganlık düzeylerinin tespiti. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21 (2). 447-459.
- Öztürk, E. G., Suveren, S., & Çolakoğlu, T. (2009). Türkiye'de doping, sporcuların doping bilgi düzeylerinin ölçülmesi (hentbol örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Ankara.
- Pala R. (2011). Boks milli takımının avrupa şampiyonasına hazırlık kampları süresince bazı fiziksel ve oksidatif stres parametrelerinin incelenmesi. (Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Pehlivan, Z. (2004). Fair-play kavramının geliştirilmesinde okul sporunun yeri ve önemi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. II (2). 49-53.

- Parlak, F. (2011). Ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi ders müfredatında ahlak ve değerler eğitimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Penney, D.; Chandler, T. (2000). Physical education, what future(s)? Sport, Education and Society.
- Pieper, A., Sezer, G., & Atayman, V. (1999). Etiğe giriş. Ayrıntı.
- Rannou F, Prioux J, Zouhal H, Gratas- Delamarche P (2001). Physiological profile of handball players, J. Sports Med. Phys Fitness. 41(3): 349-353.
- Reilly, T. and Gilbourne, D. (2003). Science and Football: A Review of Applied Research in the Football Codes. Journal of Sports Sciences. 21. 693-705.
- Rokeach, M. (1973). The nature of the human values. New York: The Free Press.
- Sarı, İ., Deryahanoğlu, G. (2019). Sporcularda ahlaktan uzaklaşmanın güdüsel iklim ve sporcuların önem verdikleri özellikler ile ilişkisi. *Spormetre*. 17(4). 91-104.
- Savaş S. (2004). Sekiz haftalık sezon öncesi antrenman programının üniversiteli erkek boks, taekwondo ve karate sporcularının fiziksel ve fizyolojik özellikleri üzerine olan etkileri. Gazi Üniversitesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Ankara. Cilt 24 (3): 257-274.
- Seçer, Z., Sarı, H. (2006). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ve etmeyen çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılması olarak analizi. *Milli Eğitim Dergisi*. 35(172). s.126-142.
- SCU (2007). A framework for thinking ethically, <http://www.scu.edu/ethics/practicing/decision/framework.html> 08.05.2020 da alındı.
- Senemoğlu, N. (2018). Gelişim öğrenme ve öğretim, kuramdan uygulamaya. Ankara: Anı Yayınları.
- Sevim, Y. ; Tuncel, F. ; Erol, E. ; Sunay, H. (2001). Antrenör Eğitimi ve İlkeleri. Ankara. Gazi Kitapevi.
- Sezer, U., Ektirici, A, Özbal, A.F., ve Atlı, K. (2015). Evaluation of the sportsmanship behaviors of the secondary school students in terms of different variables. Journal of International Sport Sciences 1(1).
- Shields, D.L., Funk, C.D., Bredemeier, B.L. (2015). Predictors of moral disengagement in sport. Journal of Sport and Exercise Psychology. 37(6). 646-658.

- Smith, A., Stewart, B., Oliver-Bennetts, S., McDonald, S., Ingerson, L., Anderson, A.(2010). Contextual influences and athlete attitudes to drugs in sport. *Sport Management Review*. 13. 181-197.
- Soygüden, A. (2019) Sporda yaşanan örnek etik davranışların toplumsal karakterin oluşmasına etkileri. *Helal ve Etik Araştırmalar Dergisi*. 1(1). 60-72.
- Soykan, 2009; Ziytak, 2011). Çabukluk ve süratte devamlılık çalışmalarının karate sporunda performansa etkileri. (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı.İstanbul
- Šukys, S., Jansonienė, A.J. (2012). Relationship between athletes' values and moral disengagement in sport, and differences across gender, level and years of involvement. *Education. Physical Training. Sport*. 84(1). 55-61.
- Şeker,İ., Uslu,T.(2020). Spor yapan ve spor yapmayan üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık ve spor ahlakı düzeylerinin incelenmesi: Harran Üniversitesi Örneği. *Spor Eğitim Dergisi*. Cilt 4. Sayı 2. Sayfalar 172 – 189.
- Stølen, T., Chamari K., Castagna C., and Wisløff U. (2005). Physiology Soccer. *Sports Med* ; 35 (6): 501-536.
- Şafak, Z. (2008). İlköğretim okullarında çalışan öğretmenler ve yöneticilerin bilişsel ahlaki yargı yeteneklerinin çok boyutlu olarak incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Şengün, M. (2003). Ahlaki düşünce ve yargıları etkileyen bazı faktörlerin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun.
- Tarhan, S. (2004). 'Farklı Yaş Gruplarındaki Lisanslı Tenisçilerin Reaksiyon Zamanlarının İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Antrenörlük Eğitimi. Ankara.
- Tanrıverdi, H. (2012). Sports ethics and violence. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 1071-1093. https://doi.org/10.9761/jasss_361
- Tekeli, H., (2017). Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersinde Sportmenlik Davranışlar Sergileme Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tekin, Y. S. (2016). Atletizm Güreş ve Tekvando Branşı Yapan Sporcuların Denge

- Tel, M. (2014). Türk toplum yaşantısında fair play. *International Journal Of Science Culture and Sport*. 2 (Specia Issue 1). 694-704.
- Topan, A. (2011). Ortaöğretim kurumlarında okullar arası futbol müsabakalarına katılan öğrencilerin fair play anlayışlarının kulüp deneyimlerine göre incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Topbaşı, F. (2006). Okul öncesi dönem 6 yaş grubu çocukların törel (ahlâki) gelişiminde dramannın yeri ve önemi. (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Topkaya, İ. (2007). Hareket beden eğitimi spor üzerinde öğrenme ve öğretimin temelleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tsai, E., & Fung, L., (2005). Sportspersonship İn Youth Basketball And Volleyball Players. *The Online Journal Of Sport Psychology*. 7 (2).
- Tsai, J.J., Wang, C.H., Lo, H.J. (2014). Locus of control, moral disengagement in sport, and rule transgression of athletes. *Social Behavior and Personality: an International Journal*. 42(1). 59-68.
- Turan, S. (2020). Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin sporda ahlaktan uzaklaşma durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Spor Eğitim Dergisi*. 4(1). 8-19.
- Tutkun, E., Güner, B.Ç., Ağaoğlu, S.A., ve Soslu, R., (2010). Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*. 1(1): 23-29
- TÜBİTAK. Doping. *Bilim ve Teknik Dergisi (Yıldız Takımı)*. Sayı:4. Ankara. Eylül 2008. s.18
- Türkçapar, M. H., & Sargın, A. E. (2012). Bilişsel davranışçı psikoterapiler: tarihçe ve gelişim. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*. 1(1). 7-14.
- Türksoy Işım, A , Güvendi, B , Toros, T . (2019). Amatör lig futbolcularında sporda ahlaktan uzaklaşma, güdusel iklim ve karar verme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*. 5 (1). 54-62. DOI: 10.24289/ijsser.483295
- Uluışık, V., (2015). Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi (Burdur İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ulusoy, A. (2002). Gelişim ve öğrenme. Ankara: Anı yayıncılık.

- Usa Weightlifting Federation (2013). Elit Kadın Ve Erkek Haltercilerin Beslenme Alışkanlıkları İle Kilo Ayarlama Ve Performans İlişkisi. (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Besin Hijyeni Ve Teknolojisi Anabilim Dalı. Konya
- Ülgen, Hayri ve Mirze, S.Kadri (2004). İşletmelerde stratejik yönetim. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Vygotsky, L. S. (1998). Düşünce ve Dil. (Çev. S. Koray). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Yıldıran, İ. (1993). Sporda Fair Play Kavramının Tarihsel Boyutları. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Teknolojisi Yayınları 3. Ankara. s. 174-179.
- Yıldırım, N.S.(2018). Gençlik ve spor merkezinde düzenlenen kurslara katılan gençlerin fair play davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla.
- Yıldırım, M., (2006), Adolesan erkek voleybolcuların beslenme ve antropometrik profilleri. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Yıldırım, Ş. (2016). Investigation of people's moral attitude who came to the sports center. Master's Thesis. Mehmet Akif Ersoy University Education Teaching Science of Physical Education and Sport. Burdur.
- Yıldırım, Y (2007). Türkiye’de performans tenisi yapan sporcuların tenise başlama nedenleri ve beklentileri. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı. Ankara.
- Yıldız, E. (2019). Takım Sporları Yapan ve Spor Yapmayan 10-12 Yaş Çocukların Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi). Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Yılmaz, S. (2013). Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (İstanbul İli Bayrampaşa İlçesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yoncalık, O; Gündoğdu C.(2007). Sporda Ahlaki Bir Sorun Olarak Doping. Elazığ.
- Yücel, A. S., Atalay, A., & Gürkan, A. (2015). Factors affecting violence and aggression in sports. International Journal of Psychiatry And Psychological Researches. 2(2). 68-90. <https://doi.org/10.17360/UHPPD.201529603> Copyrights
- Yücesir, İ.(2004). Doping Suçu; doping madde ve yöntemleri. doping ve futbolda performans artırma yöntemleri. Atasü, T. (Ed.). İstanbul:Form Reklam Hizmetleri. s.41-42.

Zimbardo, P.G. (1995). The psychology of evil: A situationist perspective on recruiting good people to engage in anti-social acts. Japanese Journal of Social Psychology. 11. 125-133.

http://tdk.gov.tr/?option=com_karsilik&view=karsilik&kategori1=abecesel&kelime2=A,
(11.12.2015).

EKLER

EK-I: Demografik Bilgiler

Sayın katılımcı; Doktora tezi kapsamında sizden doldurulmanız istenen bu ölçekler bilimsel bir çalışmayı kapsamaktadır. Verdiğiniz cevaplar tamamen gizli tutulacak olup, 3. Şahıslar ile paylaşılmayacaktır. İşaretleme yaparken olması gereken durumu değil, mevcut durumu göz önünde bulundurarak değerlendirme yapmanızı rica ediyoruz. Şimdiden değerli vaktinizi ayırdığınız için teşekkürler.

Arş. Gör. Eyüp SARIKOL

Yaş: Cinsiyet: Erkek () Kadın () Spor Branşınız:

Kaç yıldır aktif spor yapmaktasınız:

Sporculuk düzeyiniz: Amatör () Profesyonel () Milli Sporcu ()

Kaç yıldır mevcut antrenörünüz ile çalışmaktasınız:

EK-II: Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formu

Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formu (SAUÖ)

	Kurallara bağlılığınız;	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Biraz katılmıyorum.	Tarafsızım.	Biraz katılıyorum.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
1	Kuralları esnetmek dengeleri eşitlemenin bir yoludur.							
2	Şiddet içeren bir davranışla sonuçlanmadığı sürece rakibe bağırılabilir.							
3	Hayvanca davranışlar sergileyen bir rakibe kötü davranılabilir.							
4	Eğer takımına yardım edecekse sporcuların hakemlere yalan söylemeleri kabul edilebilir.							
5	Takımlarının uyguladığı sportmenlik dışı taktiklerin sadece ufak bir parçası olan sporcuları suçlamak haksızlıktır.							
6	Antrenörü tarafından rakibini sakatlamak için teşvik edilen sporcular suçlanmamalıdır.							
7	Sporcuların birbirlerini aşağılamaları gerçekte kimseye zarar vermez.							
8	Kötü bir davranışa maruz kalmış sporcular genellikle bunu hak edecek bir şey yapmışlardır.							

EK-II: Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları İle İlgili Sporcu Algısı Ölçeği
Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları ile İlgili Sporcu Algısı Ölçeği (AEDÖ)

	Antrenörlerin kurallara bağlılık durumu	Tamamen katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılmıyorum.
1	Antrenörümün almış olduğu eğitimi yeterli bulmuyorum.					
2	Antrenörüm, antrenmanlarda amaca uygun çalışmalar yaptırmıyor.					
3	Antrenörüm, performansı düşen sporcuları yeniden kazanmak için bir şey yapmaz.					
4	Antrenörüm bizlerle iyi iletişim kuramıyor.					
5	Antrenörümün benimsediği liderlik biçimi bizlere uygun değildir					
6	Antrenörüm, bizleri sporun içerisinde tutabilmek için çaba sarf etmez.					
7	Antrenörüm, sorumluluk almaktan kaçınır.					
8	Antrenörüm, sporcuların problemlerine hiçbir zaman kulak asmaz.					
9	Antrenörüm sporcu psikolojisini önemsemez					
10	Antrenörüm, kendisini asla eleştirmez.					
11	Antrenörüm, bizlere müsabaka veya yarışmalarda nasıl hile yapılacağını öğretir					
12	Antrenörüm kazanmak için bizlerden hile yapmamızı ister.					
13	Antrenörüm, bizleri doping yapmaya teşvik eder.					
14	Antrenörüm için sportmenliğin bir önemi yoktur.					
15	Antrenörüm, diğer antrenörler hakkında olumsuz konuşur					
16	Antrenörüm, dürüst ve güvenilir bir insan değildir.					
17	Antrenörüm, yalan konuşur.					
18	Antrenörüm, bizlere karşı eşit davranmaz.					
19	Antrenörüm, şahsi çıkarları doğrultusunda hareket eder					

EK-III: İNTİHAL RAPORU

FARKLI BRANŞ SPORCULARININ SPORDA AHLAKTAN UZAKLAŞMALARINDA ANTRENÖRLERİN ETİK DIŞI DAVRANIŞLARININ ETKİSİ

ORIJINALLIK RAPORU

% 16	% 14	% 5	% 5
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

EK-IV: ÖZGEÇMİŞ

ÖZGEÇMİŞ

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı ve Soyadı : Eyyüp SARIKOL

Doğum Yeri : İskenderun

Doğum Tarihi : 02/08/1987

EĞİTİM

Lisans: Muğla Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu 2005-2009

Yüksek Lisans: Kırıkkale Üniversitesi – Sağlık Bilimleri Enstitüsü 2012-2014

Doktora : Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü- 2016-2021

Yabancı Dili : İngilizce

Uzmanlık Alanı : Futbo, Yüzme

İlgilendiği Alanlar : Psikososyal Alan

İŞ DENEYİMİ

Görev Ünvanı: Araştırma Görevlisi / Subay (2011-2016)

Görev Yeri: Iğdır Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI
ETİK KURULU TOPLANTISI

KARAR TARİHİ : 02/06/2020
OTURUM NO : 02
TOPLANTI SAATI : 12.30

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu, Kurul Başkanı Prof. Dr. Mustafa ÖZEN başkanlığında gündemdeki maddeleri görüşmek üzere toplanarak aşağıdaki kararları almıştır.

GÜNDEM 7- Kırıkkale Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dr. Öğr. Üyesi Aziz GÜÇLÜÖVER' in danışmanı olduğu Eyüp SARIKOL tarafından yapılan proje başvurusunun görüşülmesi.

Çalışmanın Adı: Farklı Branş Sporcularının Sporda Ahlakтан Uzaklaşmalarında Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarının Etkisi

	Unvan Ad Soyad	Fakülte Bölüm	Telefon	e-Posta	Çalışmadaki Görevi
1	Dr. Öğr. Üyesi Aziz GÜÇLÜÖVER	Kırıkkale Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi	0 532 576 15 88	azizgucluover@hotmail.com	Koordinasyon dan Sorumlu Araştırmacı
2	Arş. Gör. Eyüp SARIKOL	Kırıkkale Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi	0507 510 23 68	eyupcan-87@hotmail.com	Sorumlu Araştırmacı

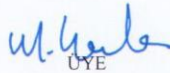
Çalışmanın Özeti: Bu araştırmanın amacı farklı branş sporcularının sporda ahlaktan uzaklaşmalarında antrenörlerinin etik dışı davranışlarının rolünün incelenmesidir. Araştırma kapsamında demografik değişkenler ile sporda ahlaktan uzaklaşma ve antrenör etik dışı davranışlar arasındaki ilişki çalışmanın amaçlarındandır.

KARAR 7- Kırıkkale Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dr. Öğr. Üyesi Aziz GÜÇLÜÖVER' in danışmanı olduğu Eyüp SARIKOL tarafından yapılan "Farklı Branş Sporcularının Sporda Ahlakтан Uzaklaşmalarında Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarının Etkisi" isimli proje incelenmiş olup, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Yönergesinde belirtilmiş olan Etik ilkelere uygun olduğuna karar verildi.

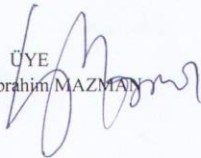
BAŞKAN
Prof. Dr. Mustafa ÖZEN

ÜYE
Prof. Dr. Hacı Bayram IŞIK

ÜYE
Prof. Dr. Mevlüt ERTEN

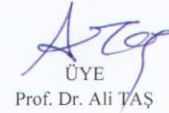
ÜYE
Doç. Dr. İbrahim MAZMAN

ÜYE
Prof. Dr. Ahmet KARADOĞAN

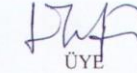

ÜYE
Prof. Dr. Oktay AKBAŞ

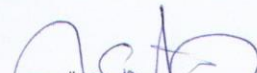

ÜYE
Prof. Dr. Ali TAŞ

ÜYE
Prof. Dr. Sevgi Yurt ÖNCEL

ÜYE
Doç. Dr. Şahin AHMETOĞLU

